František Bílý:

ILUSTROVANÝ PRŮVODCE PO SLOVENSKU

Šolc a Šimáček
společnost s r. o.
v Praze.

ILUSTROVANÝ

PRŮVODCE PO SLOVENSKU

S MAPOU SLOVENSKA A TATER.

USPOŘÁDALI

FRANTIŠEK BÍLÝ
A STANISLAV KLÍMA.

V PRAZE.
Nakladatelství ŠOLC A ŠIMÁČEK společnost s r. o.

Tiskem Karla Šolce v Kutné Hoře.

PŘEDMLUVA.

Uplynulo deset let od té, co tento Průvodce po prvé nastoupil svoji určenou cestu.

Jak se za tu krátkou dobu převrátil svět, jak se změnila nevídanou válkou jeho mapa!

Co nadšených turistů a přátel Slovenska vydechlo svoji lásku ke krásné zemi té na poli válečném!

Ale vroucí tužba jejich i nás všech, tužba, která zrodila také tohoto Průvodce, došla splnění netušeně brzkého: vzájemnost se proměnila ve splynutí duší, přátelství v manželství. Přeťata jsou pouta — bohdá navždy! —, kterými Slovensko bylo po věky přikováno k Maďarsku, jež si utvořilo hanebné pořekadlo: Tót nem ember — Slovák není člověk! Slováci se stali opět samostatnými a zasedli po staletích zase s námi na vladařský stolec. Před $1^1/_2$ rokem ještě parobi — nyní páni osudů vlastních!

Tak se naplnila věštecká slova velikého jejich pěvce Kollára:

Co sto věků bludných hodlalo, — zvrtne doba.

Převratem nám přibylo nejen práv, nýbrž i povinností. A jednou z těchto povinností jest obrátiti výletní směry a lázeňské potřeby své na Slovensko, tam musí nyní Čechové cestovati, tam navštěvovati „kúpele“. Jsou to nyní společné

lázně naše, česko-slovenské, a my to musíme dáti celému světu na jevo. My se musíme starati o jejich rozkvět, dobrou pověst, hojnou návštěvu! K Šumavě a Krkonoším, k Moravskému Švýcarsku a Bezkydám přibyly nyní Tatry, a nesmí býti turisty, studenta ani studentky, kteří by neznali krás, jimiž Stvořitel zahrnul slovenskou zemi, který by neznal slovenského lidu a jeho dobré duše. Ať české slovo, český zpěv zaznívá bratrsky s dumavou a ohnivou písní slovenskou po celé širé republice naší, ať ze vzájemného poznání vzplane mohutná, vroucí, nevyvratná láska mezi námi!

Heslem naším budiž: Vzhůru na Slovensko, k novým bratřím a sestrám našim! Ale nezapomeňte jedné věci: vzíti ssebou láskyplné srdce. Ne povýšená kritika, ne vrchnopanské vystupování a chování, ne společenské odlišování, nikoliv, nic takového nesmí české turisty a lázeňské hosty vyznačovati na Slovensku, nýbrž bratrská a sesterská láska a upřímnost, vůle pomáhati, kde třeba, vřelý stisk ruky mohou tam jedině působiti dobře. Nenajdeme-li všude vše tak, jak bychom si přáli, nezapomínejme toho, co předcházelo, a že napravovati, zdokonalovati vyžaduje také času a zkušenosti. Jde o mnoho, o víc ještě než o dobrou pověst českého jména.

* * *

Druhé vydání Průvodce jest přepracováno podle nových poměrů; má a chce býti opravdovým, spolehlivým vůdcem. Cestovatel má v něm nalézti vše, čeho potřebuje a co má věděti při putování slovenskou zemí. Doplněny jsou udaje statistické, místní, hostinské, železniční a tož podle poznání vlastního i spolehlivých přátel a podle dat úředních.

Budeme však povděčni za všecky doplňky a případné opravy. Jdeť nám o to, aby kniha cele naplnila svůj úkol a získala si plnou spokojenost všech, kdož jí použijí.

F. B.

I.

RADÚZ MAGURIN:

VYSOKÉ TATRY.

Krátký popis Tater a informace pro turisty.

Vysoké Tatry — nejvyšší řetěz Karpat — oplývají takovým množstvím přírodních krás, že vábí pořád víc a více milovníků přírody nejen ze svého okolí, nýbrž i z daleké ciziny. Zvláště v posledních desítiletích přicházejí v takovém počtu, že dříve pusté Tatry jsou nyní po značnou část roku takřka obydleny.

Dříve většinou jen geologové a botanikové se odvažovali pro vědecké zkoumání na temena tenkráte ještě nesnadno přístupná. Ti také první upozornili na bájnou velebu tatranské přírody. Za nimi pak přišli lidé turistiku milující a pro ně záhy zřizovány k nejpěknějším místům chodníky, cesty a posléz i železnice; pro pohodlí a zotavení zbudovány hotely, útulny neb aspoň koliby a aby také choří tu našli zdroj osvěžení a okřání, zřízeno tu několik klimatických lázní s letními byty, někdy přímo nádhernými.

Němců a Maďarů s jedné strany, Poláků pak s druhé najdeme v Tatrách nejvíce, za to Čechů a Slováků nejméně.

Slováci rádi jmenují Tatry „svými". Vzpomínají jich v písních, básních, pověstech i přednáškách, ale aby dětinnou lásku tuto k „matce" Tatře dokázali i častým navštěvováním, toho pohříchu dosud nebylo. Chyběl i dobrý „průvodce" český nebo slovenský po Tatrách, kdežto zvláště Poláci a Němci mají znamenité spisy takové. Nuž tento stesk jest odstraněn. Doufejme, že nyní také přestane i nevšímavost k cestování po Tatrách a že aspoň tolik Čechů a Slováků bude ročně v Tatrách, co jich bývalo v Benátkách, Opatiji, Dalmácii, v Alpách atd.

Tatry se strany slovenské představují se nám jako ohromná, do nebe čnějící kamenná hráz.

Hlavní hřeben jejich jest na západě rozvětven na dvě části, pak sjednocen se táhne hlavním severovýchodním směrem a od něho odbíhají na obě strany menší poboční hřebeny, ze kterých vyčnívají nejvyšší temena. Nejvýznamnější štíty na západě jsou: Svinica, Hrubý; z jihovýchodního hřebenu vyčnívají: Kriváň, Ostrá, Furkota, Štrbský, Hlinská věž (Slováci říkají veža), Kôprovský — a na Čubrině stýkají se s hřebenem severozápadním, táhnoucím se od Liptovských Hôl. Pak následují Mengusovské štíty, Volovec, Rysy, Vysoká, Ganek, Zlobivá, Štít nad Ledovým (sl. L'adovým), Batizovský, Malá Vysoká, Svišťový, Javorový, Končitá věž, Široká věž, Ledový, Baranie Rohy, Kolový a Jehněcí (sl. Jahňací) štít. Všechny jsou hřbety hlavního hřebene.

Z pobočních hřebenů jižních vyčnívají zvláště: Solisko, Satan, Bašta, Kopky, Končistá, Gerlach, Bradovica, Skrynica, Slavkovský, Stredný hrot, Durný, Lomnický a Kežmarský. V severních výběžcích uchvacují: Miedzane, Mnich, Nižní Rysy, Žabí štít a Široká.

Hřeben Polských neboli Západních Tater odbočuje od Svinice k severovýchodu a má tyto vrcholy: Kozí vrch, Granáty, Křižné (sl. Krížne) a Vološin.

Z dolin vysokých Tater jsou nejznámější: Kôprová, která dělí Vysoké Tatry od Liptovských Hôl', Za Handel, Furkota, Mlynica, Mengusovská, Batizovská, Velická, Velká a Malá Studená, Biela Voda a Predné Koperšady. Na severní straně: Zadné Koperšady, Javorová, Bielovodská, Roztoka, dolina Pěti polských stavů, Waksmundská, Panszczyca a dolina Stavů Gasienicowych. Menších odboček zde jménem neuvádíme.

Pánve vyhloubené činností ledovcových vod vyplnily se křišťálovou vodou a tak vznikla jezera a plesa. Všech dohromady jest 105. Poloha, velikost a hloubka ples jest velmi různá. Největší v Tatrách je Wielky staw (30·84 hektarů) a v slovenských Tatrách Štrbské pleso (20·40 hektarů). O všech možno říci, že jsou nejpoutavější okrasou tatranské přírody.

Dolinami protékají bystřiny, potoky, říčky, obyčejně téhož jména, které má dolina. Mnohé tvoří podivuhodné vodopády, peřeje a kaskády.

Velká část tatranského území náleží knížeti Hohenlohovi, který návštěvu některých dolin turistům zakázal. Tak zapověděn jest vchod do doliny Zlomísk, přechod přes Železnou

bránu k Zelenému, Litvorovému plesu v Kačí dolině, k Zmrzlému a Těsnému plesu v Těsné dolině a do doliny Rovinky zvané. Ale turisté jak se zdá toho zákazu si tuze nevšímají.

Počasí v Tatrách jest velmi proměnlivé. Sníh ani v létě není řídkým hostem, ale dlouhého trvání nemívá. V červnu a v polovici července jest tu počasí nejstálejší. Kdo miluje jasné dny a vyhlídky skvostné, ale nebojí se chladných nocí, nechať volí měsíce září a říjen k cestování.

V Tatrách působily posud turistické spolky: uherský karpatský spolek, mající několik odboček, a polské Tatrzanskie Towarzystwo. Tatranský spolek slovenský má sídla svá v Lipt. Sv. Mikuláši a v Košicích.

Letní byty a útulny otevřeny jsou od 1. června do 1. října. Kdo by přišel dříve nebo později, musí to oznámiti příslušné správě v Trenčanské Teplici, Smokovcích, Vesterově nebo v Tatranské Lomnici. Hlavní doba lázeňská je v červenci a srpnu; tu ovšem všechno v Tatrách jest dosti drahé; ale na Štrbském plesu, ve Smokovcích i v Tatr. Lomnici jsou lázně otevřeny i v zimě.

Větší cesty není radno podniknouti bez vůdce, neboť mlha, bouře, nebo jiná nehoda může nás vehnati do nesnází. Do dolin a k různým jezerům vedou téměř všude pěšinky, tady nám nehrozí, že zabloudíme, ani když jdeme bez vůdce.

Vůdcové v Tatrách slovenských na jednotlivé štíty mají ustálené taksy.

Polským vůdcům platilo se denně po 6 K při těžších výstupech a místo stravy dostávali 2 K. Nyní ovšem poplatek ten se zvýšil. Všichni jsou spolehliví.

Do Tater třeba se i přiměřeně vystrojiti. Turistický oblek má mnohé přednosti před obyčejným, neboť v krátkých kalhotech se mnohem lépe vystupuje. Hlavní věcí jest však obuv. Bez pevné a pokud možno okuté obuvi ať nikdo do Tater se nepouští. Na těžší výstupy jest třeba i lezeckých bot (Kletterschuhe) a provazu 30 m dlouhého. Nejlepší jsou tak zvané alpinské. Potravu a jiné nevyhnutelné věci (prádlo) nenosme v balících, nýbrž v turistickém vaku „batohu“. Po sněhu a strmých, štěrkovitých neb pažitnatých místech chodí se dobře s mačkami, připevněnými na obuv. Do ruky náleží mocná, hrotem opatřená hůl, aneb čakan turistický. Posledního

potřebujeme jen na strmých, ztvrdlých sněhových spoustách k vydlabání šlépějí.

Alkohol a zbraň můžeme bezpečně nechati doma.

Když někdo podnikne větší, několikadenní výlet, ať vystupuje pravidelně, rovnoměrně, bez spěchu a nepřemáhá se. Odpočívati často a zejména sedati nedoporučuje se, neboť nohy zdřevěnějí a člověk cítí pak ještě větší únavu. Postačí na 2—3 minuty se zastaviti a tak si odpočinouti. Na těžších výstupech k místům nad propastí vyžaduje se náležitá ostražitost, chladnokrevnost i odvaha. Zpívati, hovořiti a kouřiti unavuje, neboť to zkracuje dech, který jest zvláště při výstupech hlavním hybadlem.

Lékárny jsou v Popradě, Velké (Felka), Nižním a Starém Smokovci, jakož i v Zakopaném.

Mapa jest velmi žádoucí, nejen pro orientaci, nýbrž i na podrobnější poznání Tater. Nejlepší jsou: Mapa přiložená k našemu průvodci a potom dvě mapy přiložené k Janoškovu „Sprievodci po Tatrách". Možno koupiti i v Tatranské Lomnici, na Štrbském plese a v Mikuláši (u Klimeše).

Železnice umožňuje se všech stran přístup na úpatí Tater. Hlavní turistické stanice jsou ve Štrbě (Csorba) a v Popradě-Velké (Poprád-Felka). Obě leží na košicko-bohumínské dráze. O koupi jízdních lístků viz ve stati druhé.

PŘEHLED VÝLETŮ NA VYSOKÉ TATRY.

Nejdůležitější střediska výletů jsou: Štrbské pleso, Tatranská Polanka, oba Smokovce a Tatranská Lomnice; v Haliči pak Zakopané a Mořské oko (jež Slováci nazývají Rybí pleso).

Ke Štrbskému plesu

vede od štrbského nádraží (Csorba) ozubená dráha. Osoba platí 6 K tam, zpět 4 K. Tam i nazpět 10 K. Kdo má zpáteční lístek z Bohumína neb Těšína do Popradu-Velké, smí bezplatně použíti také ozubené dráhy. Pěšky trvá výstup cestou podél ozubené dráhy $1^1/_4$ hodiny.

Ze stanice Štrbské pleso jezdí do Starého Smokovce a Tatranské Lomnice elektrická dráha. Za jednu jízdu se platí

Štrbské pleso v Tatrách.

5 K, za jízdu tam i zpět 10 K. Jede se po znamenité silnici uprostřed Tater k Štrbskému plesu a k Tatranské Lomnici. Cesta ta je nevýslovně krásná, plná požitků přírodních.

Také z Popradu můžeme jeti elektrickou dráhou do Smokovců a Tatranské Lomnice.

Štrbské pleso, tato perla Tater, leží ve výši 1350 m. Vodní plošina má asi 20 ha, pozadí jezera jest velkolepé. Od západu viděti Kriváň, Krátkou, Ostrou, Solisko, Štrbský, Baštu, Vysokou, Ganek, Tupou, Končistou a Gerlach. Kol plesa vine se věnec vill, před ním stojí velký a nádherný hotel. Ceny pokoje se mění od 8—12 K. Při hotelu jsou lázně a bazar.

Asi 10 minut od Štrbského plesa jest hotel Móry u nepodařeného umělého jezera.

Výlety od Štrbského plesa:

Na Podbanské (972 m). Vodič I. tř. stál dříve 4 K; dnes je cena neurčitá. Pěšky se tam dojde za $3^1/_2$ hod. Při stanici ozubené dráhy pěšinkou na západ přijdeme za $^5/_4$ hod. k Bílému Váhu, za $1^1/_2$ hod. k Belanskému potoku, za nímž na pravo jsou Tři studničky. Tu jest nová myslivna. V levo jdouce pěkným lesem octneme se asi za $^3/_4$ hod. na lučinách Podbansko zvaných. Jest tu státní hájovna. Nocleh i strava na místě se dostane. Sem možno také pohodlně přijíti od východňanské stanice přes obec téhož jména a přes vršek Kundrátku asi za 3 hod.

Odtud se podnikají další výlety do Kôprové doliny a do Temných Smrečin. Cesta vede pořád lesem. Značky červené. K potoku Nefcerce za $2^1/_2$ hod., ke kolibě při ústí Hlinské doliny 1 hod., k Nižnímu Smrečinskému plesu $1^1/_4$ h., k Vyšnému plesu 20 min. Dohromady asi 5 hod. Utěšená dolina, zvláště pěkný jest pohled na vzpomenutá jezera.

Od Smrečinských ples přes Černou lávku může se přejíti přes hřbet Liptovských Murů a dolů k Pěti Polským stavům za dobré 2 hodiny. Na vrch Hrubý (2174 m) za $^5/_4$ hod. Krásný rozhled. Od Vyšného plesa v levo na sever přes Bránu Chalubińského (2033 m) k Rybímu plesu (Mořskému oku) za $3^1/_2$ hod. Je to dosti namáhavý

přechod. Výstup na Čubrinu (2378 m) jest z této strany dosti nesnadný, rovněž pochod k Hinckovu plesu v Mengusovské dolině a výstup na Kôprovský (2370 m). Tyto tři výlety poslední se doporučují pouze otužilým a vycvičeným chodcům. Chodníků tu není.

Výlety od Podbanského:

Přes Hlinskou — poboční dolinu Kôprové — možno za 8 hodin od Podbanského přes Kôprovské sedlo a podél Hinckových ples dosti snadno přijíti k Popradskému plesu.

Do Nefcerky a k Terianským plesům od Podbanského jest výlet zvláštního doporučení hodný. Za Nefcerským potokem z doliny Kôprové jde se nahoru bíle značenou pěšinkou na pravo k loveckému domku a ke kolibě dobré 3 hod. Nedaleko jest viděti krásný vodopád Kmeťův a příkré stěny pyšného Kriváně. K nižnímu Terianskému plesu, které má divoké okolí, přijdeme za další 2 hodiny. K výše položeným plesům se pusťme jen tenkráte, chceme-li přejíti přes Furkotské sedlo k Štrbskému plesu. To by trvalo $4^1/_2$ hodiny. Přechod jest dosti snadný.

Kdo by chtěl na Kriváň (2496 m) od Podbanského, dá se na Pol'anu Kriváňskou a přes Velkou Pálenici; bude tam za $1^3/_4$ hodiny; na Grúník nutno jíti k Nižní Priehybě (1 hod.), odtud na Vyšní Priehybu (1992 m) a pak poblíž hřebene. Hodně namáhavé lezení až na štít trvá asi 2 hodiny. Rozhled ovšem jest okouzlující. Východním hřebenem dolů za Handel a k Štrbskému plesu za 4 hodiny.

Do Zakopaného přechází se od Podbanského většinou přes Kamenistou dolinu; na Pyšné sedlo jest $3^1/_2$ hodiny, a přímo dolů do krásné doliny Kościeliské na Pol'anu Smytniu $1^1/_4$ hodiny. Odtud podél přepodivných úskalí (bradel) různých jmen dolů dolinou dojdeme za dobré 2 hodiny do Zakopaného. Průvodce od Štrbského plesa. Cenu nutno sjednati (dříve 14 K).

Přes Tichou dolinu. K ústí Tichého potoka do Kôprové $^1/_2$ hod. Nahoru Tichou až po místo, kde se dolina rozvětvuje na východ a západ, $2^1/_2$ hod.; na Tomanovské

sedlo (1689 m) přes 1 hod. Až k tomuto místu má se od Štrbského plesa vystavěti široká cesta. Dolů na Pol'anu Smytniu za $^3/_4$ hodiny. Dále cestou do Zakopaného 2 hodiny.

Z Tiché doliny přes Goryczkowo sedlo můžeme přejíti k Bystrému potoku a pak Kondrátovou dolinou, popod Suchy wierch, přes pastviny Kalatówki do Kužnic a odtud do Zakopaného. Od křižovatky Tiché doliny dobré 4 hod.

Dosti často přechází se i přes Liliový průsmyk. Od křižovatky $2^1/_2$ hod. Dolů do Suché vody na chodník vedoucí k Czarnému stawu $^5/_4$ hod., do Zakopaného $1^1/_2$ hod.

Všechny tyto túry jsou zajímavé a nenamáhavé.

Další výlety od Štrbského plesa.

Na Kriváň (2496 m). Vůdce nutný. K potoku Furkotě za $^3/_4$ hod., k odbočce chodníku za potůčkem „Zlomisko“ $^3/_4$ hod., v pravo za Handel 1 hod., Nad Pavlovou $^1/_2$ hod., na štít východním hřebenem nad Zelené pleso za 2 hod. Celkem 5 hodin. Chodník až za Handel má značku žlutou. Hřebenem jest lezení dosti nesnadné. Sestup k Zelenému plesu velmi namáhavý a nebezpečný. První vylezl nahoru Ondřej Žuffa ml. z Palúdzky u Lipt. Sv. Mikuláše dne 22. srpna roku 1909.

K podkriváňskému Zelenému plesu a na Spáru (2173 m).

Do doliny za Handel $2^1/_2$ hod., k Zelenému plesu přes balvany za $^3/_4$ hod., levým břehem pod strminy Kriváně a pak strmým svahem na přesunutý hřeben mezi Kriváněm a Krátkou. Mezi skalními útesy jest opravdová spára. V pravo nahoru možno obejíti a odtamtud velmi opatrně (pro sráznost a drobivost skály) dolů do Nefcerky k Terianskému plesu Zajímavý pochod.

Do doliny Furkoty až na Lorenzovo sedlo.

Vůdce nutný. K odbočce chodníku do Furkoty (bílé značky) $^3/_4$ hod., k Nižnímu Wahlenbergovu plesu (zvanému též Furkotské) $1^3/_4$ hod., k Vyšnému plesu (nejvyššímu v celých Tatrách, 2164 m) 1 hod., na sedlo $^3/_4$ hod., na štít Furkotu (2405 m) $^1/_4$ hod. Za $^1/_2$ hodiny opatrným lezením

Hájovna Podbansko.

dostaneme se na Triumetal (2431 m). S obou jest krásný rozhled.

K Štrbskému plesu se můžeme vrátiti i dolinou Mlynicí, sestupujíce napřed podle Okrouhlého plesa (Döllersee, 2105 m) k Capiemu plesu (Szentivanyi See, 2069 m). Jest to výlet dosti snadný.

Do Mlynice a na Štrbský štít (2385 m).

K vodopádu Skoku ($1^1/_2$ hod.) netřeba vůdce, ke Kozím plesům a na Štrbský štít však ano. Od východního břehu Štrbského plesa odbočme na pravo za žlutými značkami do doliny Mlynice, ve které jest se čím pokochati. Dobrý, široký chodník vede téměř až ke Skoku (Schleierwasserfall). Na levo

pravým břehem potoka vyjdeme za 20 minut k plesu Nad Skokem (1811 m). V levo je obejdeme. Přes dosti vysoké nábřeží v pravo k Nižnímu Kozímu plesu ¾ hod. (1963 m), nad nímž stojí vrch Satan. Přes zbořeniny a jeho návrší k dvojitému Vyšnému plesu (2006 m) ¾ hodiny. Nahoře strmou strání Štrbského až po úžlabinu ¾ hod., v levo nad ní na štít 20 minut. Rozhled báječný. Výstup netěžký.

Od Vyšného Kozího plesa v pravo na východ vzhůru úžlabinou (uhýbavé kamení!) na Baštové uzoučké sedlo. V levo dosti těžké a nebezpečné lezení na Hlinskou věž (2334 m).

Od plesa Nad Skokem severozápadním směrem přijdeme do Soliskova Kotla za 5/4 hod., na sedlo za 1 hod., na štít Soliska (2414 m) za ½ hod. Dohromady asi 4 hod. od Štrbského plesa. Vůdce nutný.

Od vodopádu Skoku aneb od plesa nad ním ležícího v pravo nahoru strmým skalnatým a travnatým úbočím na sedlo (2199 m vysoké) a pak na sever podél hřebene na Přední Baštu (2366 m). Dále na sever dosti příkrý výstup na Satana (2432 m). Sestup do Mengusovské doliny jest nesmírně srázný, těžký a nebezpečný. Vůdce od Štrbského plesa na Baštu i na Satana nutný.

K Popradskému plesu v krásné Mengusovské dolině vede dobrý chodník pod Patrii (2205 m) přes návrší Trigan zvané. Za 5/4 hod. jsme u Popradského plesa (1513 m). Tu jest Majláthova útulna s 15 jizbami. Ceny jídel a nápojů — jako všude jinde v Tatrách — poměrně levné.

Od Popradského plesa na Ostervu (1984 m) vede bíle znamenaná pěšinka na východ v mnohých zátočkách až na vrch. Rozhled jest velmi krásný. Vůdce nepotřebný.

K Hinckovým plesům od Popradského plesa jen 2 hodiny cesty. Vůdce od Štrbského plesa. Západním směrem nahoru dolinou jest dobrá pěšinka (červeně značená). Za nedlouho odbočí na levo. Nahoru strmým břehem doliny a skalnatou výšinou snadno přijdeme k vzpomenutým jezerům. Velké jest ve výši 1965 m, Malé ve výši 1942 m. Za 1½ hod. od západního břehu Velkého Hinckova plesa na Kôprovský štít (2370 m) možno dosti snadno vystoupiti na hřeben, potom podél něho až na štít. Rozhled jest pěkný.

Výstup na Čubrinu jest nesnadnější (1¾ hod.). Od severovýchodního břehu pololevým směrem za červenými

Popradské pleso v dolině Mengusovské.

značkami přijdeme na Mengusovské sedlo (Wilderer Joch, 2304 m). Odtud jest velmi zajímavý, hodně kombinovaný sestup k Mořskému oku (Czarny staw). Asi 3 hod. cesty. Necvičení chodci potřebují vždycky více času nežli udávám; rychlejší chodci méně.

Od pěšinky vedoucí k Hinckovým plesům odbočuje na pravo k severu chodník k Žabím plesům (od Poprad. plesa $^5/_4$ hod.) a za nimi strmě nahoru na Váhu (Hunfalwy Joch) za $1^1/_2$ hod.; na Rysy (2503 m) za $^1/_2$ hod. Vůdce od Štrbského plesa.

Tento štít jest navštěvován nejvíce, neboť jest snadno dostupný a poskytuje také rozkošný pohled na celé Tatry, do Haliče a na Nízké Tatry i Liptovské Hole. Sestup k Mořskému oku jest hodně těžší než výstup se slovenské strany. Na nebezpečnějších místech jsou připevněny železné skoby. Značky jsou červené. Vůdce od Štrbského plesa až k Rybímu plesu. Sestup trvá $3^1/_2$ hod.

Od sedla Váhy na Vysokou (Tatraspitze, 2565 m) 2 hodiny. Vůdce od Štrbského plesa. Jest to výlet těžký. Když jest sníh, třeba i turistického čakanu k vydlabání šlépějí. Jest to výlet jen pro cvičené turisty.

Do doliny Zlomisk, k Ledovému plesu a na Ganek (2465 m).

Krásná dolina Zlomisk jest na severovýchodě od Popradského plesa. Pěšina jest značena žlutě. Táhne se pořád po pravém břehu potoka. K ledovému plesu za $1^1/_2$ hod. Od něho na levo přes skalní útesy k Rumanovu plesu (2090 m) 1 hod. Nahoru strmým žlabem na sedlo mezi Gankem a Rumanovským štítem 1 hod., v levo obtížné a dosti nebezpečné lezení ostrým hřebenem nad propastí na štít za $^1/_2$ hod.

Od Ledového plesa na Rumanovský (2428 m) a na Zlobivou (Martaspitze, 2433 m) za 2 hodiny. Na tuto poslední jest výstup obtížný a namáhavý.

Od Štrbského plesa na východ asi 9 kilometrů při cestě Svobody jest krásná klimatická osada Vyšné Hágy (1072 m). Elektr. dráhou od Štrbského plesa. Pěšky za $1^1/_2$ hod. Ceny pokojů pro turisty levné.

Odtud na Končistou (2540 m). Vůdce nutný. Podél hostince jde se na sever, pak kus na západ a zase na sever až k místům, kde se plazí kosodřevina, vede chodník nad Batizovský Loch. Na levo od vodopádu vystoupíme k Batizovskému plesu (1898 m). Jdeme-li však na Končistou, nesejdeme k vodopádu, nýbrž vystoupíme na hřeben a tímto na štít. Rozhled jest krásný. K Batizovskému plesu vedou i jiné, ale chatrné chodníky. Od tohoto plesa za 3 hodiny po překonání mnohých obtížných a nebezpečných míst na samém štítě, může se vylézti na Batizovský štít (2458 m), nebo i na Gerlach (2663 m). K Próbě 2 hodiny. Výstup jest obtížný.

Od Vyšných Hág vede cesta 6 kilometrů dlouhá do Ta-

Slezský dům, Velické pleso a Gerlach.

transké Polanky, jež leží 1000 metrů nad hladinou mořskou. Polanka jest oblíbené letní místo s lázněmi a villami moderně zařízenými. Ceny pokojů jsou mírné. Jest otevřena od 1. května do konce října. Ale pobývá se tu i v zimě, a to od 1. prosince do posledního března.

Z Polanky k Slezskému domu a dále.

U villy Mariany odbočuje široký chodník a několikrát křižuje cestu, vedoucí také k Slezskému domu. Od mostu nad Velickým potokem na pravo vede dobrý chodník také k tomu

domu, však pohodlnější jest jíti cestou. Od ní nahoře odbočuje výše dobrý chodník, vedoucí k Batizovskému plesu. Nám však jest jíti pořád cestou. K „Slezskému domu“ 2 hod.

„Slezský dům“ byl postaven Slezským odborem uherského karpatského spolku a nedávno rozšířen. Má 14 pokojů a 1 velkou ložnici. Teplá kuchyně. Jídla a nápoje poměrně dosti laciné.

Ihned u něho jest Velické pleso. Vůdce od Smokovce až sem stojí asi 8 K.

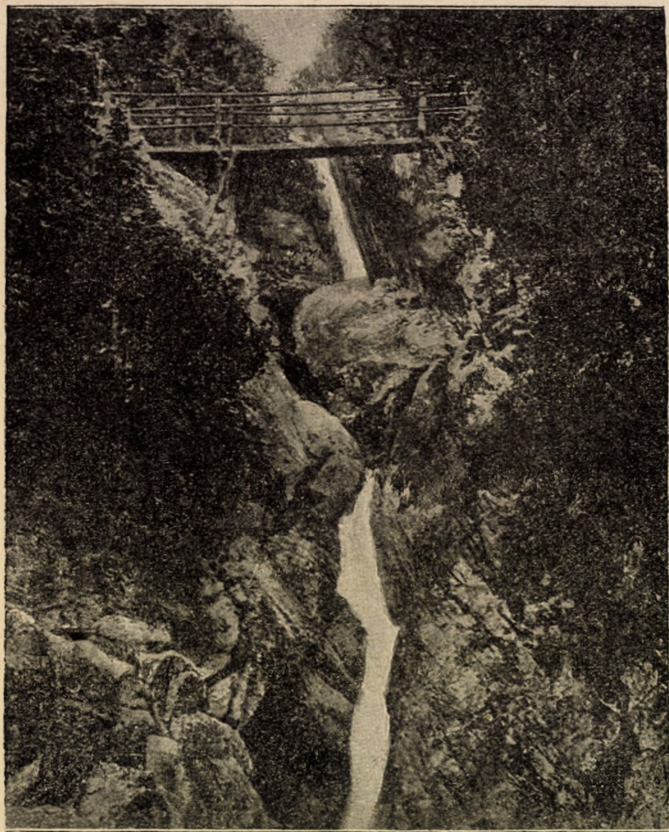
Odtud na Gerlach (2663 m). Východním břehem plesa jde se napřed chodníkem, pak pod bradla „věčný déšt“ zvaná na Květnici (1821 m) $1/2$ hodiny, na levo nahoru k „Próbě“ skobami opatřené. Na hřeben příkře vzhůru $5/4$ h., na malý Gerlach $3/4$ hod., na štít více méně podél hřebenu $1 1/2$ hod. Dohromady asi $4 1/2$ hod. Toto jest nejvyšší vrchol Karpat. Rozhled jest utěšený. Vůdce nutný.

Od Květnice nahoru dolinou vede chodník nejdříve k Dlouhému plesu (1953 m) $1/2$ hod. a na Polský hřeben (2208 m) 1 hod. Rozhled krásný. Na pravo hřebenem (na několika místech řetězy!) pohodlně vyjdeme na Malou Vysokou (2429 m), s které jest rozhled ještě krásnější.

S Polského hřebenu se snadno sestoupí k Zamrzlému plesu (2047 m) za $1/2$ hod. Na pravo do doliny Svišťovky, kde nás potěší mnoho pěkných vodopádů, dolů do Bělovodské doliny. K hájovně za $1 1/2$ hod. Cestou dolů dolinou k útulně v Roztoce (1032 m) 2 hod. Chodníkem na silnici vedoucí k Rybímu plesu (1393 m) za $1 1/2$ hod. Vůdce nutný.

Od Květnice za 4 hod. hodně složitý a obtížný výstup na Bradavici (2492 m, Bibircs, Warze). Vůdce nutný.

Od Slezského domu na levo po chodníku bílým křížem značeném sejdeme za 2 hod. do Smokovců (Schmecks, Tátrafüred), těchto nádherných sídel letních. Od Polanky do Nového Smokovce 3 km. Do Starého Smokovce vede z Popradu elektrická dráha. Ve Starém Smokovci Grand Hotel má 115 pokojů. To jest nejdražší letní sídlo, ale jest možno také dostati turistické pokoje. Tu přebývá v létě aristokracie. Sličná jezdkyně na koni, provázená premovaným sluhou, bývá tu častým zjevem.

Obrovský vodopád.

Výlety ze Smokovců.

Do Studené doliny (Tarpataki völgy, Kohlbachtal) vede lanová dráha. Mimo to i cesta a několik chodníků vede nahoru k hotelu Kohlbach (1250 m). Nocleh nedrahý. Širokým chodníkem za 1/2 hodiny k hotelu „Kamzík". Ceny pokoju od 5 K výše. K velkolepým studenovodským vodopádům vede do hotelu Kohlbach chodník červeno-bílo-červenou barvou značený. Prohlídka vodopádů 3/4 hod. s příchodem ke „Kamzíku". Odtud na pravo vede chodník na „Schodíky". Jedna odbočka vede na železný můstek k „Obrovskému" vodopádu. Krásný pohled (1/2 hod.). Nahoru Malou Studenou dolinou pořád dobrým chodníkem k Ohnisku (1/2 hod.) a k útulně Téryho, kterou již odtud pěkně viděti (něco přes 1 hod.). Odtud dolů příkrou stěnou pod Pěti spišskými plesy několik pěkných a dlouhých vodopádů. Okolí celé doliny jest úchvatné.

Téryho útulna stojí u jednoho z Pěti ples (2017 m). Má jídelnu a 4 pokojíčky. Možno dostati i jiná teplá jídla.

Odtud na Ledový štít (Eistalerspitze, Jégvölgyi csúcs; (2630 m). Vůdce nutný. Od útulny přejdeme mezi jezerem druhým a v levo ležícím třetím, směrem severním nad jezero čtvrté, největší. Pak balvanitou půdou na sněhová pole. Tak přijdeme k strmému výmolu a nahoře přes něj na sedlo (1 3/4 hod. od útulny).

Na štít jest nesnadný a nebezpečný výstup v levo hřebenem. Přes „kamenného koně" ostrým, zubatým hřebenem nad propastmi třeba se posunovati ku předu v poloze jízdné; to jest nejhorší, asi 15 m dlouhé místo. Od sedla na štít 3/4 hod. Mnozí vyhlašují rozhled odtud za nejkrásnější ze všech tatranských štítů. Vystupují naň i z Javorové doliny.

Od Pěti ples podnikají se ještě tyto výlety:

Na Středohrot (Mittelgrat, 2440 m). Vůdce nutný. Od Ohniska na hřeben 2 1/4 hod., na štít 1 hod. Obtížná túra.

Žlutá věž (2355 m). Široká neb Červená věž (2466 m) 2 1/2 hod. Vůdce nutný.

Dále na Končitou věž (2356 m); od Pěti ples 6—7 hod. Štít ten se uznává za nejtíže dostupný; přes Sedélko (Kl. Sattelpass, 2380 m) na dvojitou Ledovou Kopu (Mar-

Nový Smokovec.

kazitturm, 2611 a 2608 m) za 5 hod. Vůdce. Na Sněhový štít (2507 m) za $3^1/_2$ hod.; na Baraní rohy (Grüne See-Spitze, 2536 m) za $2^1/_2$ hod., vůdce nutný. K Zelenému plesu vůdce nezbytný. Sestup jest pro strmé sněhové spousty obtížný, vyžadujeť se velká obezřetnost. Na Laštoviči věž aneb Durný (Nordtrabant, 2625 m) výstup trvá $2^3/_4$ hod.; vůdce musí býti. Na Lomnický štít (2634 m) za 4 hod. Tato poslední túra jest velmi zajímavá; vede krásnými, ale nebezpečnými místy. Vůbec všechny tyto výlety

jsou hodně namáhavé a obtížné. Chodníků není a jest tedy vůdce nezbytný.

Od Ohniska na Lomnický jest snadnější výstup nežli od Pěti ples. Od můstku na pravo vzhůru širokým výmolem asi za $^1/_2$ hod. přijdeme k „Próbě“ a za 1 hod. na hřeben 2193 m vysoký. Pod sebou vidíme Skalnaté pleso. Blízko hřebene jest Mojžíšův pramen. Poslední voda. Odtud jest vystupování dosti namáhavé. Na nebezpečných místech jsou železné háky. Výstup od pramene $1^1/_2$ hod. Rozhled jest pěkný, ale velmi omezený.

Od Studenovodských vodopádů vede červeně značený přímý chodník do Tatranské Lomnice. Cesta trvá $^5/_4$ h.

Sestupujíce s Lomnického štítu, můžeme sejíti ke Skalnatému plesu (Steinbach-See, 1752 m) a odtud přímo do Tatranské Lomnice aneb do Matliar (Mátlárháza).

Nádherné sídlo letní Tatranská Lomnice jest vzdáleno 6 km od Starého Smokovce. Ceny jsou tu vyšší, než možno dostati i lacinější pokoje a jídla v turistickém domě.

Ve vzdálenosti 2 km od Tatranské Lomnice při cestě, která se od Smokovce až po Belanské lázně nazývá cestou Marie Terezie, stojí na pěkné, horami ověnčené lučině malé letní sídlo Matliare (Mátlárháza, Matlarenau, 896 m). Ve čtyřech budovách jest na 70 pokojů. Ceny poměrně nedrahé.

Do Bělanských lázní (Barlangliget, Höhlenhain) jest odtud 7 km. Možno též jeti kočárem. Nedaleko jsou Kežmarské žleby, hájovna, kde se dostane nocleh i strava.

Z Matliar na Kežmarský štít (2556 m) stál vůdce 10 K. Jde se chodníkem přes les na severozápad pod svahy Velké Svišťovky (Ratzenberg, 2040 m), pak na hřeben a na Velkou Svišťovku (2 hod.) a za nedlouho dolů do Hunsdorfského žlebu za $^1/_2$ hod. Nahoru žlebem tímto jest obtížné lezení po $^5/_4$ hod. na průlom mezi Hunsdorfským štítem (2353 m) a štítem Kežmarským. Výmoly a hřebenem na štít za $1^1/_2$ hod. Výhled jest krásný, ale cesta dosti obtížná.

K Zelenému plesu (1551 m). Vůdce nutný ze Smokovce i z Matliar. Jest to příjemný procházkový výlet na $2^1/_2$ hod. Značkou jest červeno-bílý čtverhran. Nejdříve se dosta-

Vrutky

neme do doliny Bílé vody, potom se ubíráme podél Zeleného potoka k Zelenému plesu; cestou nás utěšuje čarovné okolí její. U Zeleného plesa stojí Friedrichova útulna Ceny tu mají asi jako v Slezském domě. Úžas vzbuzují stěny Kežmarského a Lomnického štítu.

Na východ od Zeleného plesa ve výšce 1580 m ukrývá se malé Černé jezírko (Čierne pliesko). Na severozápad nahoru strmou dolinovou tvrzí mezi Jehněcím štítem a Jastrabou vyjdeme chodníkem k Červenému (1813 m) a něco výše k Belasému plesu (1872 m). Výstup trvá asi $^5/_4$ hod.

Na Baraní rohy (Zöldtavi csúcs, 2536 m) vůdce dostane 9 K. Tento štít jest dvojrohý. Horská dolina pod ním se nazývá Velkou Zamrzlou aneb Papyrusovou dolinou. Tu sníh zůstává ležeti i přes léto, tvoře velká pole sněhová.

Na sedlo nás doprovázejí žluté znaky. Celá cesta trvá přes tři hodiny.

K Bílým plesům a na Jehněcí štít (Weisze-See-Spitze, Féhertavi csúcs, 2231 m). Vůdce z Matliar k plesům nezbytný. Chodníkem k Bílým plesům se dostaneme asi za $^3/_4$ hod. od Zeleného plesa; na štít není těžký výstup a trvá $2^1/_4$ hod. Rozhled jest krásný, neboť viděti téměř celý řetěz Vysokých Tater.

Od Bílých ples vede chodník na Kopské sedlo (značky modré); odtud můžeme sejíti do Javoriny a k Rybímu plesu. Tato túra jest dlouhá, vyžaduje celého dne.

Od Bílých ples chodník na pravo dolů vedoucí zavede nás přes Červenou Hlinu a Tokárňu (Drechslerhäuschen) za $2^1/_2$ hod. do Bělanských lázní pod krásnou jeskyní krápníkovou.

Do Bělanských lázní dostaneme se i tak, že od Popradu jedeme železnicí až do Spišské Bělé. Pěšky vykonáme příjemnou tuto cestu 10 km dlouhou za 2 hodinky.

Letní sídlo toto jest z lacinějších. Leží na ústí dolinky, Kotlinou zvané. Bělanské lázně děkují za svůj rozkvět krásné a velkolepé jeskyni krápníkové, která jest hojně navštěvována. Dobrý chodník po mnohých zákrutech přivede nás k jejímu otvoru za 20 minut. Jeskyně má elektrické osvětlení. Otevřena bývá v červenci a v srpnu. Vchází se do ní denně třikrát

a to o 11., o 1. a o 3. hod. Hosty svolávají troubením. Groteskní podzemní útvary stalagmitů a stalaktitů překvapí každého.

Výlety od Bělanských lázní.

Do Pěnin na Dunajec po Smerdzonku přes Spišskou Maguru pěšky za 5 hod. Při Sublechnici jest Červený klášter; nedaleko něho možno vsednouti na vory a plaviti se touto klikatou dolinou, Dunajcem báječně přerytou pod útesy závratné výšky do polských lázní Szczawnice. Na tento výlet nutno počítati alespoň 1½ dne.

Z Popradu možno se dostati k Dunajci též autobusem. Ráno o 7. hod. se vyjede a vrátíme se nazpět asi o 6. hodině. Cesta se tedy vykoná za den.

Od Bělanských lázní za den zajdeme přes Žďárský průsmyk, Javořinu, Podspady, Jaszczurówku do Zakopaného. Možno též použíti kočáru.

Ale když se zatočíme do Bělovodské doliny, můžeme výbornou cestou přijíti i k Rybímu plesu.

Rybí pleso Poláci nazývají Mořským okem, a Mořské oko (Tengerszem, Meerauge), od něho asi ¾ hod. chůze vzdálené a v kotlině dřímající zovou Czarným stawem. Nižší jezero leží ve výši 1393 m, druhé nad ním leží ve výši 1584 m. Všechny krásy přírody spojily se tu v jedno. Duši prochvívá tu velebnost a úžas. Cestující koří se tu mohutným dílům Tvůrcovým. Sem denně dovážejí kočáry návštěvníky po celou dobu letní, zvláště ze Zakopaného. I cesta sem jest velkolepá. Při Rybím plesu jest slušně zařízený hostinec, vystavěný v zakopanském slohu. Jsou tam ještě 2 menší útulny s jednodušším a lacinějším zařízením.

Mořské oko celé a východní polovice Rybího plesa náležely do r. 1902 Uhrám. Nyní jde hranice od Rysů hřebenem na sever přes Sedm Granátů až k potoku „od Rybiego“.

Od Rybího plesa se turisté rádi pouštějí na Rysy. Dospějí tam po 4½ hodinném namáhavém lezení.

Přes Svišťovku k Pěti polským stavům přijdeme nejdříve severním, pak západním směrem za 2 hod. Nejprve nás uvítá Przedny staw (1672 m), potom Malý; při

tomto jest jednoduchá útulna (schronisko) s ložnicemi. Uprostřed jest Wielky staw (1669 m), největší jezero ve Vysokých Tatrách. Z něho vytéká Roztocký potok, který nedaleko tvoří krásný, 40 m vysoký vodopád Siklawu. Dále chodníkem na pravo snadno vystoupíme na Krzyžne (2110 m). Rozkošný rozhled! Nahoru dolinou na levo za 2 hod. od Malého stawu vylezeme na sedlo Závrat (2158 m) mezi Swinnicí (2306 m) a Kozím vrchem (2295 m). Odtud dolů strmým výmolem (řetězy) za $^{5}/_{4}$ hodiny k Czarnému stawu (1620 m). Krásné okolí. Útulna s postelemi a stravou. Odtud chodníkem přes Kužnice (Eisenberg) do rozkošného Zakopaného za $2^{1}/_{2}$ hodiny.

Od Czarného stawu na pravo na Kościelec, potom dolů ke Gasienicovým plesům, pak zase nahoru strání Pośrední Turnie k útulně a hřebenem na štít Swinnice (2306 m). Zažijeme tu jeden z nejkrásnějších rozhledů. Sestup k Závratu jest dosti obtížný. Od Zakopaného na Swinnici $5^{1}/_{2}$ hod.

Ze Zakopaného oblíbené výlety jsou zejména: na Giewont (1900 m), do doliny Koščielské, na Gubałówku, Nosál a j. Po celý den tu hrčí kočáry, vezoucí výletníky na tu neb onu stranu. Švarní vůdci v národním kroji na kozlíku sedící jsou bezpečným znamením, že se jede dále, na partie obtížnější. Leckdy i na housle viděti vůdce hráti na kočáře.

Velebné divukrásné horstvo tatranské vyrůstá z půdy slovanské, má ji před sebou i za sebou, dělí dva bratrské kmeny. Hromy divo bijú do Tater, ale pak zase nebesa, k nimž tak blízko vztyčují temena svá, smírně se na ně usmívají tváří jasnou. Kéž jest to obrazem i pro poměry národní!

II.

LÁZEŇSKÁ MÍSTA NA SLOVENSKU.

Upraveno s použitím stejnojmenného článku MDrá Vavra Šrobára ze Slovenské čítanky.

Naše Slovensko je dosť bohate obdarené liečivými prameňami. Vyše polovice (20) všetkých miest lázenských nachodí sa v prekrásnych dolinách Veľkej a Malej Tatry. Veď naše Tatry svojou zvláštnou podobou, svojím voňavým vzduchom, svojmi jazerami, dolinami, bystrými potokami a čarokrásnym pohľadom na Liptov, Spiš i Halič sú z najkrajších pohorí sveta. Sám pobyt na Tatrách je liekom unavenému duchu človeka. Pobuďme deň — dva na voňavých stráňach našich Tatier, a človek stáva sa lepším, laskavejším, sviežejším a veselším.

I. Kúpele vo Spiši.

Na území spišskej stolice je 18 lázenských miest. Z týchto najvýznamnejšie, najhľadanejšie sú:

1. Baldovce. Ležia asi na 3 kilometre od stanice Spišských Vlách (Szepes-Olaszi) asi vo výške 430 m nad morom. Majú mnoho liečivých prameňov, ich teplota je 9°—10° C. Sem chodia nemocní liečiť choroby žalúdka a čriev, obličiek (ledvin), katarrh pľúc, cukrovú nemoc, žlčové kamienky, zapálenie jatier a mechúra. Krem liečivej vody majú vodoliečebný ústav a vôbec všetky bežné liečebné zariadenia.

2. Čarnohurské kúpele. Od Novej Vsi (Igló) povozom za 2 hodiny. Lázne ležia v peknej dolinke a sú z najstarších na Slovensku. Lečia sa tu nemoce pľúc a zažívacích ústrojov, chronické ženské nemoce, nervozita a choroby obehu krvného. Opatrené sú všetkými diäteticko-fyzikálnými prostriedkami. Cena bytu a stravy veľmi mierna.

3. V y š n é R u ž b a c h y (Felsö-Zúgó). Na blízku Podolinca. Výška nad hladinou mora 617 m. Majú pramene uhličité. Lázni sa užíva: u rheumatických a klbnych nemocí; u zánetov žláz, kožných a pl'úcných chorob; konečne u zdurení jatier a slziny. Ceny bytu a stravy mierne.

4. G á n o v c e. Pri stanici Poprad-Vel'ká. Pramene majú 24° C. Odporúčajú sa u nasledujúcich nemocí: u rheumatismu, zánetu klbov, ischiasu, katarrhu žalúdka a čriev, u chudokrevných, nervóznych, skrofulóznych a h l a v n e u d e t í s a n g l i c k o u c h o r o b o u.

5. N o v o v e s k é k ú p e l e (Iglófüred). Od Novej Vsi povozom asi za ½ hodiny. Výška nad morom 580 m. Ležia v krásnej lesnatej krajinke. V hore 3 km dlhá prechádzka Karola Sása. Zariadené sú elegantne. Majú: teplé, slané, slnečné, blatové a uhličité lázne. Odporúčajú sa u nemocí: neurasthenie; pl'úcnych katarrhov; srdca a obehu krve; zažívacích ústrojov; u chudokrevných a hlavne po vysilujúcich operaciách a ťažkých horečnatých chorobách ako zotavujúce miesto. Byt a strava dobrá za ceny l'avné. Pred vojnou týždenná penzia (s bytom) bola za 35 K.

6. L u b i c k é k ú p e l e. Na 8 kilometrov od Kežmarku. Ležia vo vyške asi 700 m nad morom. Sú s í r n a t é lázne a čo do účinku vyrovnajú sa Trenčianskym Tepliciam alebo cášským (Aachen) lázňam. Užíva sa ich pri chronických zánetoch klbov, pri zlatej žile, skrofuloze a hlavne pri tvrdošijných nemociach kožných. Zaopatrenie je vel'mi lacné.

7. L'u b o v e ň. Ležia u dráhy košicko-orlovskej (stanica Lubotyň). Pramene obsahujú hlavne kyselinu uhličitú a železo. Užíva sa ich u chudokrevných, u bledačky a u nemocných po ťažkých, vysilujúcich chorobách.

8. L u č i v n á. Ležia medzi Štrbským plesom a Popradom vo výške 770 m nad morom. Je prekrásne klimatické miesto.

9. N i ž n ý S m o k o v e c. Leží v krásnom horskom parku, vo výške 900 m nad morom neďaleko od železničnej stanice: Poprad-Vel'ká. Sú zariadené moderne, čisto a pohodlne. Budovy majú elektrické svetlo. Smokovských lázni užívá sa v tých chorobách, ako lázní Františkových v Čechách. S m o k o v e c je hl'adaným liečebným a výletným miestom.

Dolní Smokovec.

Teraz je tu štátne sanatorium dr. Šrobára pre deti tuberkulózne.

Od Smokovca na všetky strany nachodí sa ešte 12 väčších — menších lázenských, klimatických a výletných miest. Všetky majú jednu spoločnú výhodu: ležia v prekrásnych údoliach Tatier, medzi horami a hodne vysoko nad hladinou morskou. Mená im Maďari novoutvorili, cudzé a často slovanskému uchu odporné. (Ótátrafüred, Ujtátrafüred, Thurzofüred, Iglófüred, Tátravirágvölgy, Matlárháza atd.)

10. Starý Smokovec. 1020 m nad morom. Sú najväčšie lázne tatranské, ležia u dráhy košicko-bohumínskej hodinu cesty od Popradu-Veľkej. Slúžia ako východisko turistom

na Tatry. Svojim moderným zariadením staly sa obľúbeným miestom aristokracii.

11. Nový Smokovec. Žel. stanica: Poprad-Veľká. Vo výške 1005 m nad morom. Majú moderne zariadené sanatorium pre suchotinárov s 25 postelmi. Viacej nemocných neprijmú. Elektrické osvetlenie a pohodlné byty. V lete krásne výlety a prechádzky v ihličnatých horách.

12. Tatranská Lomnica, štátne kúpele, spojené elektrickou železnicou so Smokovcom, s Popradom a Štrbským plesom. 848 m nad morom. Hotely: Praha, Lomnica, Slovenský dom a Lomnička. 20 izieb od 7 K. Strava 40—45 K denne. Turistická a studentská nocleharňa. Cesta Slobody vedie na sever do Belanských kúpelov a cez Smokovec a Polanku na Štrbské pleso. Tatranská Lomnica má nádhernú polohu. Kol do kola širé lesy. V zime sánkarská dráha 3 km dlhá.

II. Liptovské lázne.

13. Štrbské pleso. Leží na úpätí Vysokej Tatry vo výške 1351 metrov nad morom. Železničná stanica: Štrba (Csorba). Je svetoznáme výletné a klimatické miesto. Čarovný výhľad na dolinu Váhu. Ročne navštivujú ho tisíce turistov z celého sveta. Krem výletníkov a turistov, ktorých vábi krásna poloha jazera, úľavu nájdu ́tuná hlavne nervózni a prepracovaní ľudia. Sú teraz majetkom československej republiky. Panorama Tatier od stanice Štrby alebo od Štrbského plesa, kam nás zavezie zubačka, je uchvacujúce práve tak pre výletnika, ktorý prvý raz ide na hory ako pre zkúseného turistu. Štrbské pleso má výmeru 20 ha a hľbku 20 m. Kol jazera sú samé ihličnaté hory. Tlak vzduchu priemerne 737·8 mm, obsah ozonu 8·7%. Priemerná teplota v máji 9, v júni 14, v júli 17, v auguste 16 a v septembri 10° C. Bývania: v Grandhoteli, v dome Jiskrovom, vo vile Detvan atd., ktoré všetky sú štátne. Izby sú zariadené moderne s elektrickým svetlom. Denne 8—12 K za osobu. Prvotriedna strava denne 40 K za osobu. Zábavy: tenis, člnkovanie, kúpanie, čitárňa, kaviarna s cigáňskou hudbou atd., v zime saňkovanie a lyžarenie. Výlety na Tatry: k Popradskému plesu 2 hod., na Ostervu 2 h., k vodopádu Skoku 2 hod. Električka

raz za deň ide do Smokovca a na Tatranskú Lomnicu. Odjazd v 5 hodín po obede.

14. L ú č k y. Na dráhe košicko-bohumínskej. Stanica: T e p l á. Vo výške 600 m nad morom. Teplota prameňa 26·2—27° R. Obsahujú hlavne železo. Užíva sa ich s výsledkom u všetkých poruch obehu krvného; u chudokrevnosti; škrofulosy: v počiatočnom stadiume tuberkulosy a pri tvrdošijných výpotkoch pľúcnej blany. U ženských nemocí. — Blízko lázní je dedina: L ú č k y, povestné bojkotom nenávideného odrodilca-kňaza. Lázenský lekár: Dr. J. Burjan, Slovák. Sezóna júl-august. Ceny mierne. Okolie vhodné k výletom na Malú Tatru a do Oravy na Choč. — Ceny bývania 3—6 K denne (167 izieb). Tenis, kolkáreň, hudba, tanečné zábavy. Penzia na celý deň 30—36 korún.

15. Ž e l e z n ô. Leží výše 1000 metrov nad morom. Železničná stanica: R u ž o m b e r o k. Je prvotriedne klimatické miesto na Slovensku. Chyba je len, že majitelia sú chodobní a málo venujú na jeho povznesenie a zariadenie. Leží v prekrásnej kotlinke, odkiaľ možno robiť výlety na všetky štyri strany s prekrásnymi výhľadmi na dolinu Váhu. Býva stálym dostaveníčkom slov. národovcov. Kúpel je na predaj. S výsledkom sa lieča katarrhy priedušiek a pľúc, počiatočná tuberkulóza, nervové choroby a chudokrevnosť.

16. K o r y t n i c a. Stanica: Ružomberok a odtiaľ lokálkou za hodinu až do lázní. Leží v doline chránená so všetkých strán vysokými ihličnatými lesami. Je príjemné lázenské a klimatické miesto. Pramene obsahujú mnoho voľnej kyseliny uhličitej. Lieča sa s úspechom katarrhy žalúdka a čriev; ďalej katarrhy priedušiek a pľúc, nemoce nervové.

17. L u b o c h ň a (Fenyőháza). Klimatické miesto v Dolňom Liptove pod úpätím „Fatry“. Nervózni a prepracovaní ľudia najdú znamenitého osvieženia. Je z najkrajších klimatických miest na Slovensku. Leží 450 m nad morom, v bočnej doline od Váhu, na brehoch Lubochnianky. Má stanicu hlavnej železničnej trati Bohumín-Košice. Je tu 5 hotelov so 138 izbami. Všetko majetok československej republiky. Izba denne 5—18 K podľa veľkosti a zariadenia. Denná penzia v štátnych hoteloch 35 K. Na bytoch pre štátnych úradníkov a učiteľov 50% sleva. Krásne výlety sa dajú robiť do 22 km dlhej lubochnianskej doliny. V mieste tenis, tanec, kúpeľná hudba,

polovníctvo a rybolov (povolenie od lesnej správy v Lubochni). Kúpeľný poplatok 20 K a hudobný 5 K (pre tých, ktorí sa zabavia dlhšie ako 6 dní). Hlavná liečba je vodoliečebný ústav, otvorený od 15. júna do 15. septembra. Roku 1919 letoval tu básnik Hviezdoslav.

III. Turčianské lázne.

18. Š t u b ň a. Na dráhe: Vrútky-Zvolen. Horúce pramene majú teplotu 32° R. S dobrým úspechom lieči sa tu: rheumatismus svalov i kľbov; chronické výpotky, nepohyblivosť svalov; nemoce kožné a nervové. Ležia 518 m nad morom. Majú 6 osobitne sriadených kúpeľní. Kúpeľný hotel má 102 izby za 3—7 K. Krásny park.

IV. Lázne v Orave.

19. P o l h o r a. V hornej Orave na 2 hodiny od stanice: Tvrdošín. Pramene obsahujú j o d o v é soli. Úspešne sa liečа: skrofuloza, luetické nemoce, chronické výpotky dutiny pľúcnej a brušnej. Nádory jatier a slziny. Zdurené žlázy miazgové.

V. Lázne v Trenčianskej.

20. R a j e c k é T e p l i c e. Lokálkou za pol hodiny zo Žiliny. Výška nad morom 420 m. Teplota prameňov 33° C, ktoré obsahujú železo a voľnú kyselinu uhličitú. Užíva sa ich: u ženských nemocí; u kožných nemocí; rheumatismu svalov a klbov a u nemocí výpotkových. Ďalej u nemocí nervových, u anglickej choroby, u katarrhov ľadvín, žalúdku a čriev. Izby pre osobu týždenne od 40 korún výše. Penziové stravovanie denne 35 korún. Kúpeľná taxa od 8 do 20 K.

21. T r e n č i a n s k e T e p l i c e. Na dráhe Žilina-Bratislava, asi za 15 minút elektrickou dráhou z Trenčanskej Teplej (Hôlak). Sírnaté pramene vyvierajú 42° C horúce zo zeme. Odporúčajú sa u týchto nemocí: u rheumatismu svalov a klbov, u porúch z porážky mozgov a míchy povstalých; u neuralgií, kožných nemocí a karióznych zánetov kostí. Kúpele sú otvorené cez celý rok. Svojou solídnosťou a liečivou silou majú dobrú povesť v celej strednej Evrope.

Trenčanské Teplice.

VI. Lázne v Nitrianskej.

22. P i e š ť a n y. Majú svetovú, dobrú povesť. Teplota zo zeme vyvierajúcich prameňov 60° C, takže pred upotrebením treba ich ochladzovať. Účinok lázní v určitých nemociach je istý a bezpečný. Liečivá sila hlienu (blata) je všeobecne známa. Indikácie: U všetkých foriem rheumatismu a dny; u neuralgií, paralys a exsudatov. U luetických a kožných nemocí. Lázne sú celý rok otvorené. Kúpele navštívi ročne viac tisíc nemocných. Denná penzia a bývanie stojí v Thermia Palace od 52 K do 77 K, v hoteli Royal od 40 K do 52 K, inde od 30 K do 48 K. Kúpeľná taxa I. tr. 50 K, II. 30 K, III. 18 K. Cena kúpeľov od 1·20 K do 15 K.

23. S m r d á k y blízko S e n i c e. Sirnaté pramene; užívá sa ich v tých nemociach, ako kúpelí Trenčianskych Teplíc, alebo ako Piešťanských.

VII. Lázne v Šariši.

24. B a r d i o v s k é k ú p e l e. Ležia v kotline pod Beskydami. Užíva sa ich: u nemocí ženských, chudokrevnosti a blednačky, u chronických katarrhov hrtanu, pľúc, žalúdka a čriev. U nervových nemocí; u skrofulozy a anglickej choroby. Zariadenie moderné. Vojnou veľmi utrpely, lebo tu sa dva razy bojovalo medzi Rusmi a Rakušanmi. R. 1920 prvý raz po vojne sezóna otvorená.

VIII. Lázne vo Zvolenskej.

25. S l i a č u Zvolena. Ležia vo výške 1140 m nad morom v krásnom romantickom kraji. Teplé pramene obsahujú železo. Indikácia: ako u prameňov L ú č k y v Liptove. Lázne sú velmi četne navštevované. Sú majetkom našej republiky.

26. B r u s n é. Na dráhe Baňská Bystrica-Brezová. Pramene obsahujú Glauberovu soľ. Nemoci, ktoré ľudia lieča v Karlových Varoch, mohli by liečiť aj tu. Indikácie: nemoci žalúdka, čriev, jatier a žlčového mechúra; nemoci mechúra a ľadvín. Jako klimatické miesto: u nervóznych a prepracovaných.

Mořské oko.

IX. Lázne v Tekovskej.

27. Vyhne. Nedaleko Štiavnice. Výška nad morom 310 m. Teplé pramene obsahujú železo. Užíva sa ich u bledačky, chudokrevnosti, u ženských nemocí; po vysilujúcich, dlho trvajúcich a u nervových nemocí. Lázne bývajú hojne navštevované.

* * *

Slovenský kraj je bohate obdaný prírodou, liečivými vodami a krásnými krajmi. Lázenské miesta na Slovensku môžu úplne nahradiť cudzozemské kúpele. A predsa tisíc ne-

mocných zo Slovenska i z celej republiky našej hľadá úľavy radšej v cudzine, menovite v lázenských miestach nemeckých. Tak sa náš národný kapitál odnáša k cudzincom, ktorí z nás bohatnú a sú nám nepriateľmi.

Slovensko oplýva prírodnými krásami a vzácnymi liečivými prameňami — bol by už čas, aby sa Česi i Slováci nie len honosili krásou svojej zeme, ale aby mali z nej aj zaslúžený úžitok.

III.

STANISLAV KLÍMA:

VLAKEM PŘES SLOVENSKO.

Z DĚJIN CESTOVÁNÍ PO SLOVENSKU.

My Čechové máme k cestování po Slovensku jakési historické právo. Bylť prvým českým „cestovatelem“ na Slovensko sám náš Jan Žižka z Trocnova. Jeho výprava na Slovensko na podzim roku 1423, kterou podnikl z Moravy do Holiče a starou obchodní cestou do Ostřihoma a zejména pak jeho sedmidenní zpáteční ústup jsou z nejslavnějších jeho činů válečných. Stará obchodní cesta z Moravy na Slovensko vedla podle listiny krále Roberta z roku 1336 (Památky archaeologické V. 330.) přes Holič, Šaštín, Jablonicu, Bínovce do Trnavy, odkud přes Farkašín, Šintavu, Nyárhid a Udvard do Ostřihoma. Touto cestou valila se pak husitská vojska česká i na ostatních výpravách svých na Slovensko. Tak „cestovali“ čeští Husité na Slovensko roku 1428, 1430, 1431 a 1432. Jedině poslední výprava husitská roku 1433 na Slovensko brala se jinudy, poněvadž měla cílem svým Spiš za Tatrami. Z těchto českých Husitů usadilo se jich mnoho na Slovensku trvale, zejména za potomní vlády Jana Jiskry z Brandýsa. Na východním Slovensku v Gemeru vystavěli Husité Muráňský zámek a opevnili četné jiné hrady, Hradovou u Tisovce, Magin hrad a j. Kostely obehnali příkopy a zdmi, na př. v Rimavské Bani a jinde v rimavské dolině. Tyto husitské kostelíky výborně popsal nám prof. J. Koula ve Sborníku „Slovensko“, vydaném Uměleckou besedou v Praze roku 1900. První zprávy o českých Husitech, usedlých v Gemeru, podal již farář Bartholomaeides ve spise „De Bohemis Kishontensibus“ roku 1796 v Bratislavě vydaném.

Pod Muráňským zámkem celá obec Dlhá Lúka je původu husitského. Téměř všichni obyvatelé její mají příjmení „Čech“. O českém původu také svědčí jméno osady České Brezovo (Csehberek) v novohradské stolici na samém pomezí stolice gemerské.

Ještě větší zástupy české „cestovaly“ na Slovensko po roce 1620, když česká samostatnost a svoboda víry vykrvácela v nešťastné bitvě na Bílé hoře. Spojenec českých stavu v odboji proti Ferdinandovi II. Gabriel Bethlen dal se roku 1620 v Báňské Bystrici zvoliti za krále uherského a mírem v Mikulově bylo mu ponecháno východní Slovensko. Tam se proto uchýlili čeští vystěhovalci, kteří nechtěli opustiti víru po otcích zděděnou.

„Tatry, vy přijměte
nás v té úzkosti,
u vás chceme žíti
i složit kosti.“

Tak volali, nesouce s sebou bibli Kralickou a Labyrint světa a s nimi i českou osvětu a českou víru evangelickou.

V 19. století Slovensko stalo se opět cílem českých cestovatelů. Na Slovensko především cestovali čeští literáti a umělci, aby navážili skvostů z bohatých zdrojů slovenské kultury lidové, aby se osvěžili svěžím vzduchem podtatranských lesů a upevnili znovu československou vzájemnost, která zavedením slovenštiny za jazyk spisovný roku 1844 utrpěla — ovšem neprávem — veliké trhliny.

Jednou z prvních byla Bohuslava Rajská, potomní choť Fr. L. Čelakovského (r. 1840) a po ní slavná naše Božena Němcová. Čtyřikrát navštívila Slovensko (r. 1851 Miškovec, r. 1852 Balažové Ďarmoty, r. 1853 opět Ďarmoty, r. 1855 lázně Sliač) a přivezla si odtamtud mnohé podněty ke svým pohádkám a článkům národopisným.

Roku 1876 vyvážil ze Slovenska náš pootavský pěvec Adolf Heyduk „Cymbál a husle“. Bylo to nedlouho po neslýchaných útiscích Slováků, kterých se Maďaři dopustili zavřením Matice slovenské a slovenských gymnasií, a tím přirozeně zájem náš o Slovensko vzrostl.

Roku 1879 a 1880 cestuje s Heydukem po Slovensku kromě několika jiných nadšenců též Rudolf Pokorný, který se

pak stal hlavním pěstitelem literární vzájemnosti česko-slovenské. Zemřel však příliš brzo — již roku 1887.

Téhož roku byl podruhé na Slovensku, na výstavce výšivek ženského spolku „Živeny“ v Turč. Sv. Martině, Karel Kálal, který neměl na Slovensko daleko. Bylť odborným učitelem na měšťanské škole ve Frenštátě pod Radhoštem na Moravě. Kálal se stal nástupcem Pokorného: cestuje od té doby na Slovensko každý rok a šíří u nás známost o Slovensku a lásku k němu slovem i tiskem. Jmenujeme jen knihy „Obrázky z pod Tater“, „Češi na Slovensku“, „Slovensko v české škole“, „Z posledních dnů jarma“.

Znamenitým českým znalcem Tater jest plzeňský učitel a spisovatel Karel Drož, který napsal o Tatrách dvě české knihy kromě článků časopiseckých, a to „Tatry“ roku 1897 a „Život na Tatrách“ roku 1906, dále univ. profesoři dr. Kar. Domin a dr. Viktor Dvorský.

Čeští spisovatelé přivezli si z cest po Slovensku podněty k mnohé práci vzácné: Julius Zeyer svého „Radúze a Mahulenu“, Jiří Mahen „Jánošíka“ atd. Cestou po Slovensku konal také Alois Jirásek přípravy ke své velikolepé trilogii „Bratrstvo“.

Universitní profesor pražský dr. Fr. Pastrnek cestoval po Slovensku za materiálem dialektologickým. Není možno v mezích tohoto krátkého článku vypočísti celou tu dlouhou řadu našich literátů, kterým Slovensko se stalo studnicí nadšení a podnětů. A nejen literátům! I umělcům! Vzpomeňme z malířů jenom Jaroslava Věšína a z hudebních skladatelů Vítězslava Nováka. Jest však také dosti těch Čechů, kteří podobně jako v době husitské se na Slovensku trvale usadili.

Tak na př. obchodník pan Houdek v Ružomberku, jehož syn p. Fedor Houdek se stal ministrem zásobování naší republiky. Vzácným zjevem byl také náš krajan Jan Kadavý (žil v letech 1810—1883). Touha poznati osobně Kollára přivedla ho na Slovensko, které si potom zamiloval, a od r. 1839 působil jako evang. učitel v Německé Ľupči a jako hudební skladatel. Sám dr. Hurban nazývá ho prototypem vzájemnosti československé. Podobně působil jako evang. učitel na Slovensku Václav Vraný, nyní správce musejních sbírek v Turč. Sv. Martině. Českým usedlíkem je také knihtiskař Fr. Klimeš v Lipt. Sv. Mikuláši a mn. j.

JAK CESTOVATI PO SLOVENSKU.

Jest věc samozřejmá, že úkol českých turistů, jdoucích na Slovensko, jest zcela jiný než úkol turistů, cestujících na př. po Alpách.

Pěkně to vystihuje ministr dr. Šrobár v předmluvě, kterou napsal k stručnému průvodci mému po Slovensku roku 1899: „Pôjdeš-li milý čitatel'u, na Slovensko, do kraju tvojich najbližších bratov, maj na pamäti vedl'a zábavy a osviežienia mysli i ten vyšší ciel, a b y s' s á m p o z n a l č o n a j l e p š i e s v o j i c h b r a t o v, ich život spoločenský, kultúrny, hospodársky a politický, ich krásy a šerednosti, ich cnosti a slabosti. A čo poznáš a čo si zapamätuješ, sdel to, až sa vrátiš do svojej vlasti, svojim najbližším — bez predpojatosti a s láskou. Tak obohatíš seba, prispeješ k poznaniu pravdy a prospeješ svojmu národu!“

Tedy cílem naší cesty na Slovensko má býti nejen poznání velikolepých přírodních krás Slovenska, ale i poznání slovenského lidu. Abychom pak výsledkem své cesty byli po této stránce jak náleží spokojeni, jest potřebí o této věci promluviti.

Byli mnozí lidé na Slovensku, přijeli zpět a vypravovali, že Slovenska nepoznali. Cestovali vlakem po Slovensku, navštívili Tatry, přenocovali v některém slovenském městě v hotelu, ale Slováků neviděli.

První podmínkou zdaru cesty po Slovensku jest tedy: obeznámiti se již před cestou s poměry slovenskými. Ostatně žádný zkušený turista nejede na cestu bez přípravy.

Přípravou k cestě na Slovensku mohou býti spisy Kálalovy: „Slovensko a Slováci“ v Matici Lidu roku 1905, „Na krásném Slovensku“ a „Jděte na Slovensko“ 2. vydání z roku 1908, pak zmíněné již knížky „Češi na Slovensku“ (po stránce historické) a „Slovensko v české škole“ (po všech stránkách). Obě vyšly r. 1919 v Praze. Také ovšem „Slovenská čítanka“, vydaná Mor.-slezskou besedou a spisy Drožovy: „Tatry“ a „Život na Tatrách“, pak od St. Klímy: „Slovensko, obraz jeho minulosti a přítomnosti“ (nákladem Jednoty č. mathem. a fysiků).

Druhou podmínkou pak jest: nevázati se pouze na jízdu po dráze a na pobyt v hotelu, ale odbočiti od železniční trati a c e s t o v a t i h o d n ě p ě š k y.

Cestování pěší je sice namáhavé a pěší turista s tlumokem na zádech vzbudí leckde na Slovensku ještě i dnes úžas dětí i dospělých, poněvadž „páni“ na Slovensku pěšky nechodili. Přes to nejkrásnější vzpomínky na Slovensko budeme míti právě s cest, na kterých opustíme vyšlapané chodníky turistické podél železničních tratí a zaměříme do krásných, nepovšimnutých dolin slovenských. Tam nalezneme i „zapadlé vlastence“ slovenské, faráře a učitele, o nichž sice historie z pravidla nemluvívá, avšak kteří konají pro národ práci nejdůležitější. Naše rozprava jest založena podle železničních tratí, ale udává všude zajímavé odbočky, ze kterých každý, sestavuje cestovní plán svůj, vybrati si může, co se mu podobá.

Rozumí se však, že v dědinách slovenských nenajdeme všude hostinců se vším pohodlím, jako na př. ve Švýcarsku. Na podobný výlet leckdy bude radno vzíti si potraviny s sebou. Potraviny ty nakoupíme v každém městě slovenském, nejlépe hodí se k tomu salám a uzený sýr ovčí „oštiepok“, v kusech soudkovitých prodávaný. Sodovku mají na Slovensku v každé dědinské krčmě. Tou uhasíme žízeň nejlépe s troškou vína, které zde prodávají na deci (decilitry), nikoliv jako u nás na „čtvrtky“. Na uhašení žízně stačí nám dvě deci. Pivo na dědinách nebývá dobré a jest ostatně všude drahé.

Hostince a hotely v městech na Slovensku podobně jako krčmy na dědinách jsou doposud většinou v rukou židovských, ač se tu již děje náprava.

Snažil jsem se ve svém vypsání upozorniti na křesťanské hostince, pokud jsem je poznal z cest vlastních, a byl bych velmi rád uvedl je na všech místech podle stavu nejnovějšího, neboť jest možno, že někde hostinec zanikl, jinde opět nový vznikl nebo přešel do rukou křesťanských aneb naopak, avšak přes četné dopisy se mi to nepodařilo. Ve Švýcarsku žije většina obyvatelstva z přílivu cizinců. Mohlo by tak býti i v některých krajích na Slovensku. Jest povinností Slováků, aby zakládali okrašlovací spolky a křesťanské hostince ve svých městech.

Vrátivše se pak domů, nezapomeňte na Slovensko, zůstaňte přáteli Slováků a přátelství své projevte i skutkem! Staňte se členy Československé jednoty v Praze! Slovákům

také prospěti můžeme předplácením jejich časopisů, a to přece není žádnou obětí! Jsouť styky se Slovenskem jenom nejvlastnějším zájmem naším!

Ze zvláštností kuchyně hostinců na Slovensku připomenouti sluší zvláště „guláš" a „pörkölt" — naši telecí papriku. „Plněná paprika" jsou lusky paprikové plněné sekaným masem. Zvláštností slovenské kuchyně jest také kukuřice, která vařená a posolená se přímo z klasů okousává. Výborným příkrmem v létě bývá melón buď vodnatý červený aneb cukrový žlutý, který se jí s cukrem. Slovenským národním jídlem jsou halušky se slaninou, asi jako naše nudle, posypané bryndzou (ovčím tvarohem).

Okružní lístek zbaví nás sice povinnosti kupovati si jízdní lístky zvláště, avšak jinak neposkytuje žádné výhody, jakou poskytuje ve Švýcarsku.

Kratší cestovní tury:

I. Na Tatry: 1. Bohumín — Žilina — Ružomberk — Mikuláš — Štrba. Zubačkou na Štrbské pleso. Odpoledne procházka kolem jezera.
2. Druhý den časně ráno: Popradské pleso — vrch Osterva 2000 m a zpět.
3. Třetí den časně ráno: Do doliny Mlynice k vodopádu Skoku, zpět a večer elektr. drahou do Tatranské Lomnice.
4. Čtvrtý den do Smokovců a k vodopádům Studenovodským, večer elektrickou drahou do Popradu.
5. Pátý den do Dobšinské jeskyně a zpět.
6. Šestý den zpět (se zastávkou v některém slov. městě).

II. Po městech a hradech. 1. Bohumín — Žilina — Strečno — Vrútky — Turč. sv. Martin.
2. Dopoledne prohlídka musea. Odpoledne vlakem přes Vrútky do Kralovan a do Dolního Kubína.
3. Výlet na Oravský zámek. Odpoledne vlakem přes Kralovany do Lubochně.
4. Ružomberok — Mikuláš (případně Děmanovská jeskyně).
5. Štrbské pleso.
6. Nová Ves — Levoča.
7. Košice a Prešov.
8. Zpět.

III. Bratislava a Považí: 1. V 7 hodin ráno z Prahy rychlíkem do Bratislavy, kde jsme kolem 5. hod. večer.
2. Prohlídka Bratislavy. Večer do Trnavy.
3. Prohlídka Trnavy. Večer do Nitry.
4. Prohlídka Nitry. Večer do Píšťan.
5. Lázenský život v Píšťanech. Večer do Trenčína.
6. Prohlídka hradu. Odpoledne do Trenč. Teplíc a večer do Luhačovic na Moravě.

IV. Střední Slovensko.
1. Bohumín — Žilina — Vrútky — Turč. sv. Martin.
2. Štubňanské Teplice — Kremnice.
3. Šťávnice (vrch Sitno).
4. Zvolen, kúpele sliačské (odbočka do Detvy).
5. Baňská Bystrica — Brezno.
6. Tisovec.
7. Pěšky do Dobšinské jeskyně přes Muráň.
8. Do Popradu a zpět.

Cena jízdního lístku pro trať:

Bohumín — Štrbské pleso a zpět II. tř. K 66·60, III. tř. K 48·30
Těšín — Štrbské pleso a zpět II. tř. K 59·70, III. tř. K 43·80
(Zpáteční lístky pro výletníky.)

Lístek pro rychlovlaky:

Praha Masarykovo nádraží — Vlárský průsmyk II. tř. K 76·30, III. tř. K 50·90.
Vlárský průsmyk — Žilina II. tř. K 20·40, III. tř. K 14·30.
Praha Masar. n. — hranice u Břeclavy II. tř. K 62·80, III. K 41·90
hranice u Břeclavy — Kúty II. tř. K 3·90, III. tř. K 2·43
Kúty — Bratislava . . . II. tř. K 15·90, III. tř. K 10.80
(V československých korunách.)

Nejlepší spojení jest:

Praha, Masaryk. nadraží 8 h. 20 m. ráno, Žilina 5 h. 13 m. ráno.

Praha, Masaryk. nádraží 4 h. 15 m. odpol. rychlík, Bratislava 1 h. 43 m. v noci.

Praha, Masaryk. n. 9 h. večer osobní, Bratislava 9 h. 48 m. ráno.

Rychlík Praha, Wilsonovo nádraží 11 h. 50 m. dopoledne, Bohumín 8 h. večer, Štrba 4 h. 43 m. ráno.

Rychlík Praha, Wilsonovo nádraží 10 h. 50 m. večer, Bohumín 7 h. ráno, Štrba 1 h. 4 m. odpoledne.

Rychlík Praha, Masarykovo nádraží 7 hod. 15 m. ráno, Bratislava 5 hod. odpol.

Mapy Slovenska. Zeměpisný ústav ministerstva Národní obrany zhotovil 17 listů generální mapy 1 : 200.000, obsahující celé území Slovenska s československým názvoslovím. Cena 1 listu 4·20 K. Dostati lze u všech knihkupců. Gener. komisionář Fr. Řivnáč v Praze, na Příkopě.

Češtinou vystačíme a dorozumíme se všude na Slovensku. Ale připojili jsme tu ukázky hovorů a nejdůležitější slova od češtiny odchylná.

HOVORY.

Pozdravy.

Dobré ráno!
Moja úcta!
Porúčam sa!
Pan Boh daj šťastia!
Pan Boh daj aj vám!
Vítajte!
Do videnia!
S Bohom!

Na zdar! (Je považováno na Slovensku od málo uvědomělých Slováků za všeobecný pozdrav český. Slováci slyšeli jej u legionářů. I holič v maďaronském městě pozdraví vás: „Na zdar, prosím!“)

Mávajte sa dobre!
Ako sa mávate?
Ďakujem, dobre!
Nie ste chorý?
Nie, som zdravý.
Pošlite mi pohľadnicu!
Pošlem! A pozdravte doma!
Aká je vaša adresa?
Kde bývate prosím?
Ako sa voláte?
Azda vás nevytrhujem v práci?

Teší ma, že vás vidím, že vás môžem poznať.
Idem sa od Vás odobrať (s Vámi rozloučit).
Prepáčte, že som Vás unúval (odpusťte, že jsem Vás obtěžoval, unavoval).
Čo sa Vám snívalo tejto noci?
Šťastlivú cestu Vám prajem!

C e s t a.

Zabalíme si kufor a ostatnú svoju batožinu: koš a batoh. A teraz na cestu! Ideme na koči či na železnici? Ovšem že na železnici. Kočom ideme len na nádražie. Pôjdeme osobným vlakom a či rýchlikom? Osobným vlakom! Rýchlik tam nezastane, kde chceme sosadnúť. Už som prezrel cestovný poriadok. Ja pôjdem chytro vymeniť lístky. Dva lístky na tretej triede do Brezna. Šťastlivú cestu prajem! Kedy odchodí vlak do Košíc? O päť minút je tu! Prosím si pre nefajčiacich! Nech sa páči sem! Sadnem si pri obloku. Rád pozerám von na krajinu. Tu je mesto a predmestie, tu dedina, tu ide hradská pozdľž našej trati. V diaľke vidíme hory. To azda ešte nie sú Tatry? Nie to sú Fatry a Veterné Hole. Idete k rodine? A'no, mám v Brezne strýka a tetu. Stará mama tam tiež pred tým bývala, ale už zomrela. Toto je pekná dedina, pozrite! Má pekný kostol s vežou a nad ňou na vrchu zámok, čo aj už len v srúcaninách. Keď budú mať v Brezne pohľadnice s touto dedinou, tož si ich kúpim. Vďaka Bohu sme už tu! Tu sú ulice mesta a tu námestie. Na námestí je mestský dom. Ľudia vravia, že sú tam aj akési sbierky starožitností. Môžeme ich prezrieť? Pravda že! A po obede nech sa vám páči prísť k nám na olevrant. Máme peknú veľkú záhradu pri dome. Ďakujem, len mi už nestačí čas, aby som sa dlhšie zabavil. Musím sa ponáhľať ďalej. Veľmi ma tešilo, že som mal šťastie s vami sa obo- známiť. Veľmi sa mi tu páčilo.

V h o s t í n c i.

Ukážte mi jedlopis!
Či máte dačo zajesť a dačo vypiť?
Izba s jednou posteľou.
Či môžem u Vás prenocovať?
Čo budem platiť za nocľah?

Zobuďte ma ráno o piatej.
Treba mi ísť (jíti) na vlak.
Jedlá (jídla): pečienka bravčová (vepřová), hovädzia, tel'acia, barania (skopová).
Pečenky (játra), obličky (ledvinky).
Praženica (smažená vejce).
Aký je prívar dnes? (příkrm).
Knédle s kapustou (se zelím).
A čo z hydiny (hyd, hydina = drůbež)?
Pečené kura.
Kde je kľúč od izby?
Dajte mi vyprať moju bielizeň (mé prádlo).
Prosím, práčka býva tu v dome.

Počasie.

Azda nebude dnes pršať?
Možno že príde dážď, možno že búrka.
Len keby kamenec (kroupy) nepadal!

Cesta.

Idem si sbaliť svoju batožinu (svá zavazadla).
Mám kufor a koš.
Dajte mi to odviezť na stanicu!
Kedy ide rýchlik do Bratislavy?
Rušeň (lokomotiva) už ide.
Choďte si vymeniť lístok ku pokladnici!

JINÉ VÝRAZY.

(A) ačkoli hoc, hoci — advokát pravotár — angrešt egreš, — ano hej — arch hárok — ať nech

(B) barva farba — bavlna pamok — bezpochyby akiste — borůvka čučoriedka — bota čižma, boty topánky — bouda šátor — boule bula — brambor gruľa, krumpľa, zemiak — broskev breskyňa — brouk chrobák — brusle korčule, krapľe — brzy skoro — březen marec — býk bujak — byť i choc

(C) cíditi cúdiť

(Č) čáp bocian — člunek čln

(D) dělati robiť — děti deti — díky vďaka — díra, skulina, škára — dluh dlžoba — dobytek statok — dokud dokial' — doptati se dopýtať sa — dosud dosial' — doufati úfať — dovnitř dnu — drn pažiť — drůbež hyd, hydina — dříve skôr — dudy gajdy — dýmka fajka, pipka — džbán krčah

(H) hadr handra — hejno krdel' — hltati glgať — hmyz hmyz — hned priam — hněvati se srdiť sa — hoch šarvanec — holiti holiť — holka devečka — horký horúci — hořký horký — hon pol'ovačka — hospodář gazda — hřeb(ík) klinec — huba gamba — hubený chudý — hůl palica

(I) inkoust atrament

(J) jahoda smokvica — jako(by) sťa(by) — jehla ihla — jísti jesť — jeti ísť — jezero jazero, pleso — jídelna jedáleň — jindy inokedy — jitrnice jaternica — jitro jutro

(K) kafr káfor — kalhoty nohavice, spodky — kamna pec, piecka — kapesník ručník — kapsa kešeň, kešeňa — karafiát klinec — kartáč kefa — kasa pokladna — kasna skřiň — kavárna kaviarňa — kdyby keby — když keď — klíč kl'úč — kluzký šmyklavý — knoflík gomba — kočár koč — kočí kočiš — kolébka kolíska — kořalka pálenka — krám sklep — kudy kade — kytka voňačka — kytička (2—3 kvítka) pero, pierce

(L) led l'ad — les hora — lež lož — líbati bozkať — líbiti se páčiť sa — liják lej — listonoš poštár — lokomotiva rušeň — loni lani — lžíce lyžica

(N) nádobí riad — náhle odrazu — nevěsta mladucha — niť cverna — nudle rezance, halušky — nyní teraz

(O) obleva odmäk — oheň vatra — okno oblok — okurka ugorka — omastek masť — osel somár — ostrov sihoť

(P) pecen peceň — pepř pepor — perník medovník — plat pláca — počítati rátať — pokoj izba — pokud pokym, pokial' — pomoc rata — poslední pokonný, ostatný — posvačiti poolovrantovať — potok riava, jarok — povidla lekvár — pozdě neskoro — prkno doska — prositi pýtať — prospěch osoh — předsíň pitvor — průvodce sprievodca — půjčiti požičať

(R) račte nech sa páči! — revma lámka — rovina pláň — rychle chytro

(S) sedmikráska iskerka, chudobka — sekera balta — silnice hradská — sklep pivnica — skřivánek škovránok — skutečně ozaj — slepice kura — slyšeti čuť — snad azda, vari — snídaně raňajky — snídati raňajkovať — stín tieň — stížnost ponos — stráň gruň — strava chova — střevíc črievic — sukně sukňa — svačina olovrant — svíčka sviečka — sýr oštiepok, bryndza

(Š) švec čižmár — švestka slivka

(T) tabák dohán — talíř tanier — třešně čerešeň — tunel jask — tužka ceruza

(U) utráceti troviť — útrata trovy — uzenina udenina

(V) velmi veľa — vepř brav — vepřové bračovina — vesnice dedina

(Z) zácpa zapchanie — zapomenouti zabudnúť — zásoba hotovizeň — zavazadlo batožina — zbytek zvyšok — zboží tovar — zedník murár — zelí kapusta — zimnice zimomriavky — zmije vretenica — zmrzlina sladoľad — zpráva chýr — zvěřina divina

(Ž) židle stolička — žízeň smäd.

(Vybral F. B.)

SLOVENSKO A SLOVÁCI.

Slovensko má 18 stolic. Zeměpisně dělí se ve dvě části: západní a východní Slovensko.

Západní Slovensko má tyto stolice: Bratislavu, Nitru, Tekov, Komárno, Ostřihom, Hont, Novohrad, Trenčín, Turec, Oravu, Liptov, Zvolen. Řeky tekou tu vesměs na západ a jih do Dunaje. Jsou to: Váh s Oravou, Turcem a Kysúcou, Nitra se Žitvou, Hron se Slatinou a Ipel s Krupinou.

Východní Slovensko má stolice: Spiš, Šaryš, Gemer, Abauj, Zemplín a Užhorod. Vody odvádějí z něho na východ do Tisy řeky: Slaná s Rimavou a Bodvou, Hernad s Torysou, Topla, Ondava a Laborca.

Nová ústava československá zavedla v našem státě zří-

zení župní. Na Slovensku jest osm žup: v Bratislavě, Nitře, v Turč. Sv. Martině (považská), v Báňské Bystrici, v Lipt. Sv. Mikuláši, v Košicích, Prešově a Užhorodě (Karp. Rus).

Celé Slovensko měří 51.689 km^2, tedy méně nežli Čechy.

Obyvatelstva má podle sčítání v srpnu r. 1919 celkem 2,940.370. Z toho je Slováků 1,940.000, Maďarů 650.000, Rusů 143.000 a Němců 131.000.

Z 18 stolic na Slovensku jsou 4 čistě slovenské: Orava, Trenčín, Liptov, Zvolen.

V dalších 6 mají Slováci většinu: v Turci ($^1/_5$ Němců), Nitře ($^1/_5$ Maďarů), Šariši ($^1/_5$ Rusů), Spiši ($^1/_4$ Němců), Tekově ($^1/_3$ Maďarů) a Bratislavě ($^2/_5$ Maďarů).

Z Gemeru, Hontu, Zemplínu, Novohradu a Abauje připojeny byly ke Slovensku jen části většinou slovenské. Nejméně je Slováků v Komárně a Ostřihomě.

Hranice souvislého území slovenského podle „Národopisné mapy uherských Slováků" dr. L. Niederla (jmenujeme však pouze větší místa, aby si je laskavý čtenář na každé podrobnější mapě Uher vyhledati mohl) jde takto:

Od dolní Moravy přes Stupavu, Račišdorf, Stredu nad Váhem, Šoporňu, Močonok, Urmín na Slov. Meděr v Nitře, Semer v Komárně, Kural v Ostřihomě na Vráble v Tekově. Z Vráblí jde národnostní hranice přes Starý Tekov u Levic na Merovce severně od Ipolských Šiahů, Plachtince severně od Balažových Ďarmot, Halič nedaleko Lučence, Čerenčany u Rimavské Soboty, Betliar u Rožňavy. Tu vchází do stolice spišské, obchází kolem Koterbachů německý ostrov gelnický, vchází do stolice abaujské, jde přes Čaňu, jižně Košic a přes Trebišov v Zemplíně spěje k Pavlovcům a k Užhorodu.

Od Užhorodu Slováci sousedí na východ s karpatskými Rusy. Hranice jde na sever přes město Sninu v Zemplíně, potom na západ k Hanušovcím v Šariši. Z Hanušovců jde hranice podél řeky Toplé přes Kurimu ke Zborovu nedaleko hranic haličských.

Na Slovensku je 70 měst a velkých obcí s více než 5000 obyvateli. Z těch jest 50 slovenských, 15 maďarských a 5 německých.

Slovenská města jsou tato:

Trnava, Sv. Jur, Modra, Pezinek, Sered a Malacky v bratislavské stolici;

Skalica, Nové Mesto nad Váhem, Stará Turá, Holič, Píšťany, Topolčany, Brezová, Myjava a Hlohovec a Senica v nitranské stolici;

Zlaté Moravce a Nová Baňa ve stolici tekovské.

Trenčín, Žilina a Čaca v trenčanské stolici;

Baňská Bystrica, Zvolen, Brezno a Detva ve zvolenské stolici;

Ružomberk a Lipt. Sv. Mikuláš v liptovské stolici;

Šťávnica a Krupina v hontské stolici;

Jelšava, Revúca, Tisovec, Klenovec a Kokava v gemerské stolici;

Nová Ves, Levoča, Lubica, Běla, Spišské Podhradie a Spišské Vlachy ve spišské stolici;

Prešov, Bardiov a Sabinov v šarišské stolici;

Michalovce, Sečovce, Snina a Trebišov v zemplínské stol.;

Sv. Martin a Vrútky v turčanské stolici;

Dolní Kubín v oravské stolici.

Maďarská města jsou:

Nitra a Nové Zámky v Nitře; Levice v Tekově; Komárno v komárňanské stolici; Šahy v hontské stolici; Lučenec v Novohradě; Rimavská Sobota a Rožňava v Gemeru; Košice v abaujské stolici.

Německá města jsou:

Kremnice v Tekově, Dobšiná v Gemeru a Kežmark a Poprad ve Spiši.

Z BOHUMÍNA DO KOŠIC

Cestou na Tatry.

Bohumín jest důležitý uzel železniční, neboť tudy vede hlavní trať z Vídně do Krakova, odtud odbočuje na sever hlavní trať do Vratislavě, na jih hlavní trať do Košic na Slovensku.

Z Bohumína jedeme k jihovýchodu. Kraj, kterým projíždíme, tvoří přechodní pásmo mezi řečí českou a polskou. Jednou z prvních stanic jest

11 km Orlová, ves, ve které jest od r. 1909 reálné gymnasium české i polské. Za nedlouho v pravo uvidíme město

17 km Karvín. Má 14.400 obyvatelů, z nichž bylo při posledním sčítání 12.000 Poláků, 1000 Čechů a 1000 Němců. Četné komíny a haldy jalového kamení projevují nám, že jsme v oblasti uhelných dolů. Také jest v Karvíně zámek hraběte Larische, pivovar a krásný, nový kostel gotický.

20 km Darkov má jodové lázně.

32 km Těšín (Cieszyn, Teschen). Má 20.000 obyvatel, 13.000 „Němců", 6.000 Poláků a 1000 Čechů. U nádraží hotel Centralbahnhof má 35 pokojů v ceně 6—16 K.

Z nádraží v Těšíně jdeme nejprve v levo podél železniční trati a pak v pravo předměstími Saskou Kempou, Brandýsem a Kamencem a po mostě přes řeku Olšu přijdeme k býv. arcikn. zámku. Za ním v parku na návrší vypíná se vysoká, okrouhlá věž, zbylá ze starého hradu Piastovců ze 13. století, a kaple sv. Václava. Nedaleko odtud pěkný rozhled na nová předměstí těšínská (jesuitský kostel gotický). Od býv. arciknížecího zámku jdeme rovně ulicí (korunní princezny Štěpánky) vzhůru do města. V pravo zabočíme do malé uličky, ve které jest t. zv. bratrská studně. Zde sešli se dle pověsti tři bratři Bolko, Leszko a Cieszko r. 810 a založili Těšín. Vrátíme se zpět a jdeme pak kolem farního chrámu Panny Marie na náměstí. Tu vidíme v levo polský Dom Narodowy, v pravo v rohu hostinec, ve kterém sídlí český spolek „Snaha". Z náměstí půjdeme prostřední ulicí nahoru k evangelickému chrámu z r. 1709, jednomu ze 6 kostelů, jež vymohl Slezanům švédský král Karel XII. Na hřbitově u něho jest pomník a hrob Michala Mil. Hodže, ev. faráře v Lipt. Sv. Mikuláši, který byl vůdcem Slováků r. 1848 a též pražského sjezdu slovanského se zúčastnil. Nedaleko náměstí jest chrám sv. Trojice a u něho hřbitov, na němž staré náhrobky ze 17. století mají české nápisy.

Těšín má německé a polské gymnasium, německou reálku a německý učitelský ústav.

Na evang. alumneu byl ředitelem básník Jan Kalinčák.

39 km Trzyniec. V pravo zahlédneme veliké železné hutě.

Odtud jest možno vystoupiti za 3 hodiny jz., cestou značenou modrými značkami, na vrch Maly Jaworowy, kde nás vítá chata a odkud jest pěkný rozhled po Těšínsku, nad kterým dosud krutě vládl pověstný markýz Gero. Ještě půl hodiny dále podél červených značek vystoupíme na vrchol Jaworowy 1032 m.

52 km Jablunkov a 61 km Mosty jsou poslední stanice v těšínském Slezsku. — Za nimi vjíždíme do tunelu, dlouhého 605 m, kterým dospějeme na půdu bratrského Slovenska.

První stanicí na Slovensku jest

71 km Čaca, okresní městečko se 4600 obyvateli slovenskými při vtoku říčky Černé do Kysúce.

Odtud vede odbočka dráhy dlouhá 58 km do Žiwce v Haliči.

Zajímavá cesta pro pěší turisty vede z Moravy do Čace a odporučujeme ji zejména těm, kteří s návštěvou Slovenska spojí krásný výlet na Radhošť a sestoupí s něho do Frenštátu. „Z Frenštátu jedeme jednu stanici k východu do Kunčic. Poblíž nádraží jsou vodoléčebné lázně (českého lékaře dra. Maye), Skalka nazvané, před několika roky vzniklé. Je to čarovný koutek Valašska na jižním úpatí Ondřejníka, mezi Lysou horou a Smrkem, Kněhyní a Radhoštěm. Potom jsme šli na Prostřední Čeladnou. Na konci Čeladné jsou arcibiskupské hutě. Je tu narovnáno mnoho dříví a několik milířův. Jsme to na samém úpatí Smrku (1282) a Kněhyně (1257), při bystřině Čeladence. Hladká silnice vede nás mezi tyto dvě hory. Jsme v samých lesích, ponejvíce smrkových a jedlových, jejichž tmavá zeleň promísena je tu a tam světlou zelení bukův a habrů.

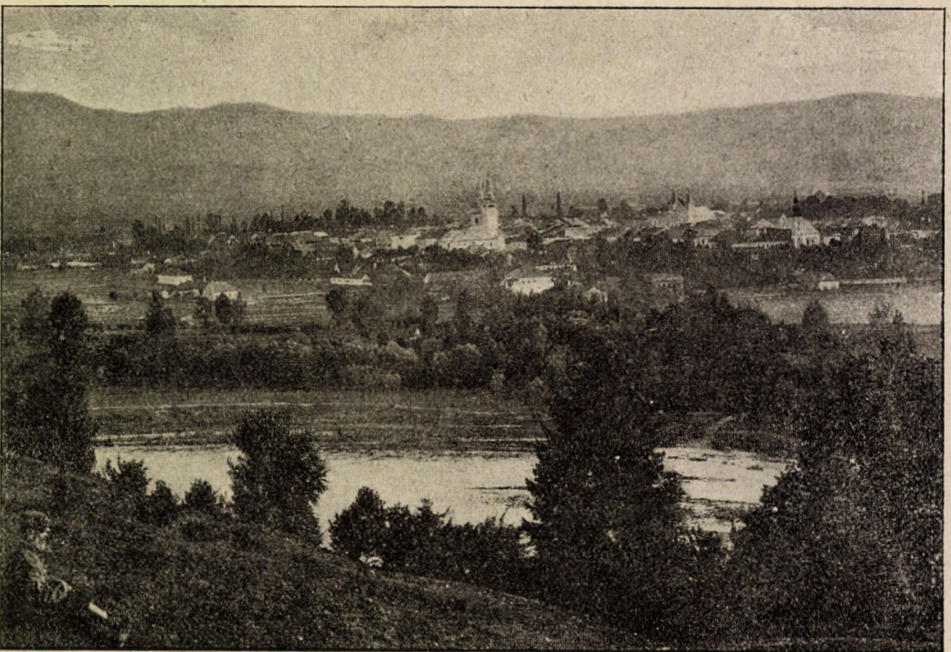
Bystřina teče proti nám, čistá, pěnivá, se skály na skálu padající. Jak se to dýchá. Jak se to kráčí! Lesy a pořád lesy! Konečně je před námi veliká louka, známá na Valašsku Lhotská louka. A za loukou zase les. Poslední osadou v nejvýchodnější Moravě jest Bílá, rozházené to chalupy v lesnaté kotlině. Je tu škola i kostelíček, obojí ze dřeva. Kráčíme ještě přes hodinu, stále krásnými lesy, na Baraní, poslední samotu již blízko hranic. Vedle silnice stojí zděná myslivna a dřevěný hostinec. Cesta až sem trvá 6 hodin, Zde nocujeme (nocleh levný).

Odtud na hranice již není daleko. Na samých hranicích je od r. 1904 česká škola. K východu leží před námi domovina dráteníků, ten chudobný kraj horský, kterýž do celého světa děti své za chlebem vyhání.

Na straně moravské byla tabulka s nápisem českým a německým, na straně slovenské slovenský; Uhorská krajina. Stolica Trenčín. Okres Csácza. Od hranic jde se až do Čace s kopce. Silnice, špatná dost, jde údolím, chaloupky bez komínů a s malými okenečky jsou rozházeny daleko od sebe, tu je kus lesa, tu loučka, tak že jdeš touto dědinou čtyři hodiny. Turzovka se jmenuje. Má 8000 obyvatel čistě slovenských. Potraviny je nutno vzíti s sebou.

Z Čace spěchá náš vlak dále k jihu údolím říčky Kysúce, kolem okresního městečka Nového Města kysúckého s 1800 obyvateli.

102 km Žilina rozkládá se na levém břehu Váhu. Doporučuje se Hotel Riesz, který má 16 pokojů od 5—10 K. Omnibus hotelový na nádraží. Mimo to na náměstí jest dobrý

Žilina.

hotel Folkmannův s restaurací. Žilina má 9200 obyvatelů, z nichž jest málem $^1/_3$ Židů. Výhodné spojení železniční Povážím nahoru k Popradu a dolů k Trenčínu, Trnavě a Bratislavě jest velmi příznivo rozkvětu města, ve kterém vzmáhá se průmysl textilní a celulosový.

Náměstí jest starobylé, domy opatřeny jsou podsíněmi a nad ně vypínají se dva kostely: sv. Jakuba a sv. Pavla (se dvěma věžemi). Kostely ty bývaly dříve evangelické. Bylať Žilina v 17. století (po bitvě na Bílé Hoře) střediskem evangelíků slovenských, kteří měli zde také proslulou tiskárnu a roku 1610 synodu, na které zvolili si prvé tři superintendenty V Žilině jest slovenská reálka. Vychází tu sociálně demokratický týdeník „Právo ludu." Zajímavé jsou zdejší trhy, při nichž prodavači zpěvem své zboží nabízejí.

V Žilině působí slovenský peněžní ústav: Žilinská pomocnica od r. 1894. Zde také působil lidumilný lékař dr. Dušan Makovický, který byl pro vydávání slovenských tolstojských knížek „Poučné čítanie" maďarskou vládou tak pronásledován, až odešel do Ruska k Tolstému. Jeho místo zaujal potom český lékař, dříve v Čaci usedlý, dr. Ivan Hálek, syn českého básníka Vítězslava Hálka, také již odešlý.

Nedaleko Žiliny, severně 1 km po mostě přes Váh, vzdálena jest osada Budatín, kde ve starém, zpustlém parku, při vtoku Kysúce do Váhu, jest zámek. Z nejstarší části zámku, okrouhlé věže, otvírá se pěkný pohled na dolinu kysúckou, povážskou a rajeckou. Vstup jest volný, ale schody nejsou dosti bezpečné. Na otevřené chodbě od věže ke vratům viděti lze výklenek se znakem bývalých majetníků Budatína Suněkovců, potomků českých rytířů za dob husitských sem přišlých (rytíř na koni a 4 hvězdy). V tomto výklenku dal v 17. století Kašpar Suněk zazdíti svou dceru Kateřinu za to, že nechtěla upustiti od lásky k chudému šlechtici Fraňovi Forgáčovi. Ten v noci vyvedl milenku z vězení, byl však dohoněn pánem hradu vršateckého Jakušičem, kterému Kašpar dceru svou byl slíbil. Jakušič Forgáče zabil a Kateřina byla pak ke sňatku s ním donucena. — Tu svedeny byly dvě bitvy mezi slovenskými dobrovolníky a maďarskými gardisty. Prvá dne 11. prosince 1848. Slovenští dobrovolníci přišli od Těšína přes Čacu pod vedením starého Hurbana a Čechů Bloudka, Zacha a Janečka spolu s rakouským vojskem vedeným od plukovníka Frischeisena. Mostu přes Váh se však nezmocnili, poněvadž Maďaři ho chránili palbou z děl. Slováci ustoupili proto za Čacu a teprve když došla posila s generálem Götzem, udeřili znovu na Maďary dne 2. ledna r. 1849 a zahnali je. Opanovali pak dne 13. ledna Turč. Sv. Martin, v únoru Lipt. Sv. Mikuláš, Levoču, Prešov a Košice.

Z Budatína jest 10 minut po lávkách přes Kysúcu do Chumce, dědiny zachovalého rázu hornotrenčanského, odkud lze vystoupiti za tři čtvrti hodiny na hřeben vrchu Dubně, s kterého jest pěkný a daleký rozhled.

Ze Žiliny vede odbočka dráhy jižně do malebného údolí rajeckého.

8 km stanice Lietava.

Nedaleko na vrchu jsou rozsáhlé zříceniny hradu lietavského, který býval z největších v Uhrách. V 16. století držel jej český šlechtic Mikuláš

Hrad Lietava.

Kostka, stoupenec Jana Zápolského a odpůrce Ferdinandův. Po něm vládla zde rodina Thurzovcův, o níž více uslyšíme u zámku oravského. Na úpatí zřícenin jest dvorec, v němž lze dostati venkovské občerstvení. Na výšině pod hradem jest gotický kostelík, ve kterém jest t. zv. „lietavský obraz", památka středověkého umění, přinesený sem prý rodinou Kostkovců. Při další jízdě vidíme v pravo dolomitové skály podivných tvarů.

16 km Rajecké Teplice.

Jsou tu slané prameny, teplé až 35 stupňů Celsia. Lázně chráněny jsou od severních větrů a země jest od vřídel teplá, takže jest tu zima velice mírná. Léčí se tu nemoci ženské, kožní, chudokrevnost a rheumatismus. Za 3 hodiny odtud přes vesnici Zbyňov a Hradnou dojíti možno do Súlova a k proslulým skalám súlovským.

Ze Žiliny jedeme dále drahou košickou na východ, proti proudům řeky Váhu. Po mostě přejedeme na levý břeh. Z vlaku v levo vidíme obec Tepličku s dvojvěžatým zámkem.

V kapli sv. Kříže přisahali si tu věrnost roku 1664 spiklenci proti rodu habsburskému: Nádašdy, Zrinský a Frankopán. V kostelíku tepličském uložena jest starožitná rakev se zachovalou mrtvolou paní Žofie Bosňákové, manželky Fraňa Vesselényiho, palatina uherského a pána nedalekého hradu Strečna. Paní ta byla pro svou dobročinnost u lidu velmi oblíbena. Zemřela roku 1644 na hradě Strečně, kdež byla také pochována. Když pak na rozkaz císaře Leopolda roku 1698 bylo Strečno zbořeno, vyhledali okolní sedláci mrtvolu své dobroditelky dosud neporušenou a odnesli ji do Tepličky.

110 km Varín. 15 km odtud leží velká dědina Těrchová, kam nás vůz doveze za 2 hodiny.

Těrchová jest rodiště Jánošíkovo. Janošík byl slovenský národní hrdina. V čase, kdy „páni" poddaný lid nejkrutěji utiskovali (před zavedením urbáře Marií Terezií), Jánošík se svými dvanácti „hornými chlapci" mstil křivdy spáchané na ubohém lidu. Tváře lidu a kroje žen připomínají již Oravu, která není daleko — do Zázrivé jest po hradské (silnici) 10 km.

U Těrchové počíná se krásná soutěska skalní: dolina Vrátná. Sevřena jest vrchy Boboty a Sokolie. Dolinou Vrátnou projdeme za $^1/_4$ hodiny, zahneme pak v pravo (nejlépe s průvodcem) kolem starého dvoru a za $1^1/_2$ hodiny klikatou cestou vystoupíme k chatě Majlátově ve výši 1350 m, odkud stoupáme ještě $1^1/_2$ hodiny na vrchol Fatranského neboli Malého Kriváně, 1669 m. Krásný jest odtud pohled na jih, na Turec, kol dokola otočený věncem hor. Klíče chaty k přenocování na Kriváni má těrchovský nadlesní. Sestup je nejvhodnější do Královan. K Mojžíšovu prameni jdeme $1^1/_2$ hodiny, sestoupíme pak za $^3/_4$ hodiny do šútovské doliny, ke krásnému vodopádu šútovskému, vysokému 20 m. Za $1^1/_4$ hodiny vyjdeme potom z lesa, dáme se kolem mlýna

Strečno nad Váhem.

a přes vrch, jejž tunelem proráží železnice, a za $^3/_4$ hodiny jsme ve stanici kralovanské.

Jest to výlet na přírodní krásy velmi bohatý.

Neméně krásy však zahlédne ten, kdo z Varína jede dále drahou, která vjíždí tu na rozhraní stolice trenčanské a turčanské do průsmyku strečňanského.

113 km Strečno. Tu vystoupíme a dáme se převézti na levý břeh Váhu. Na srázné skále, zvané Bieda, vypínají se malebné zříceniny hradu Strečna. Cesta nahoru trvá asi $^1/_4$ hodiny. Na začátku cesty uvidíme maličké domky cikánů.

Hrad Strečno vystavěl prý Matouš Čák Trenčanský. Roku 1446 zaujal jej Pankrác, majetník protějšího Starého hradu (na pravém břehu Váhu). Pověst o tom vypravuje takto: Pankrácův syn Milko byl přívržencem krále Matyáše, kdežto jeho otec byl jeho odpůrcem. Přítelem Milkovým byl Vladimír ze Strečna. Ten zamiloval si Milkovu snoubenku Marienku, dceru rychtářovu ze Žiliny. Milko, chtěje si udržeti přátelství Vladimírovo, odřekl se, ovšem s těžkým srdcem, své Marienky, která se pak stala ženou Vladimírovou. Ale Marienka na Milkovu lásku nedovedla zapomenouti. Stále po něm toužila, takže konečně Vladimír, puzen jsa žárlivostí, dal jej zavražditi. Ale Marienky si tím nenaklonil. Pořád oplakávala svého milence a chodila k jeho hrobu na protějším břehu Váhu. Vladimír ji jednou stopoval a tu spatřil na břehu Váhu neznámého rytíře na koni. Maje zlé svědomí pro vraždu Milkovu, myslil, že je to rytíř, vyslaný králem, který ho má zajmouti, rozťal neznámému rytíři hlavu. Teprve potom poznal, že to byla převlečená Marienka a že ji vlastní rukou zahubil. Byl pak bleskem na místě zabit.

Ze Strečna je překrásná cesta strečňanským průsmykem. Až do Vrútek jest 3 hodiny pěší cesty. Kdo jede vlakem, zahlédne s mostu na Váhu v levo zříceniny Starého hradu na vrchu. Vlak vjíždí ihned za mostem do tunelu, který proráží vrch Banisko. Hradská obchází tento vrch a poskytuje tak cestovateli delší dobu pohled na Starý hrad. Pěšky jest na Starý hrad $^1/_2$ hodiny od zastávky strečňanské po pravém břehu Váhu.

Jakmile vyjdeme z tunelu, spatříme v levo ve Váhu skalní peřeje, zvané Margita, nebezpečné pltím (vorům). Mimo to zde do řeky vyčnívá skála, zvaná Besná.

Lidová poesie (Kollárovy zpěvanky) opěvá tento malebný kout Slovenska takto:

„Tam okolo Strečna
cesta nebezpečná,
pod zámkom sa skryly
v bielych plachtách Víly.
Na lukách, vo Váhu,
často sa kúpajú,

po poli širokom
tancúvajú skokom.
Koho raz pochytia,
tak ho dlho vrtia,
až pokial' v ich hrsti
dušu nevypusti."

Pověst vypravuje o původě jména Margity: V dědině Strečně žila mladá vdova, která měla nevlastní dceru Margitu. Ta zahořela láskou k šohaji, který miloval krásnou Margitu. Aby se zbavila své sokyně, poslala ji k tetě do Vrútek a když se dívka večer vracela domů, strčila ji macecha na tomto nebezpečném místě do Váhu. Milenec její pak dlouho bloudíval kolem Váhu, oplakávaje utonulou milenku svoji.

Nedaleko odtud jsou hranice stolice trenčanské a turčanské, průsmyk se šíří a my brzy dostihneme následující stanice:

122 km Vrútky při vtoku Turce do Váhu se 7400 obyvateli. Mají veliké nádraží a rozsáhlé železniční dílny. Připojuje se tu totiž hlavní trať, vedoucí přes Turč. Sv. Martin, Kremnici, Zvolen na Lučenec.

Rozhlédneme-li se kolem, vidíme širou rovinu turčanskou, ověnčenou horami tatranskými a zvanou proto „zahrádkou Slovenska". Bývalo prý tu jezero, které vysušil Trudin, král Kvádů. Ve Vrútkách jest filiálka turčansko-martinské spořitelny.

Jedeme dále podél Váhu a v pravo míjíme

128 km Sučany. Odtud 2 hodiny jižně jest Štiavnička se zámkem Revayovským.

Přejedeme pak po mostě Váh, v levo mineme městečko Turany a zastávku Šútovo, od níž nedaleko v šútovské dolině jest pěkný vodopád, 20 m vysoký (Kozia skála). Projedeme tunelem a spatříme stanici:

141 km Kralovany, při vtoku Oravy do Váhu v malebné krajině.

Orava.

Severovýchodně proti proudům řeky Oravy táhne se divukrásné údolí oravské, stísněné zalesněnými vrchy. Hned první dědina, Párnica, svými dřevěnými chaloupkami připomíná typ oravské chalupy, známé z Národopisné výstavy českoslovanské v Praze r. 1895. Údolím tím vede místní dráha oravská.

17 km Dolní Kubín, stoliční město, jehož pozadí tvoří na jih malebné do výše se pnoucí Choč. Má pouze 1674 obyvatelů. Jest pro-

slulé bohatou knihovnou Čaplovičovou. Jest zde slovenské gymnasium Hviezdoslavovo. Též filiálka banky „Tatry" z Turč. Sv. Martina. Županem oravským jest výborný národní pracovník slovenský dr. Vladimír Pivko. V nedaleké dědině Jasenové je evang. farářem, vůdce slovenských abstinentů Ondrej Devečka. Na odpočinku žije tu největší slovenský básník Pavel Országh-Hviezdoslav. Vychází tu týdeník „Naša Orava".

Z Dolního Kubína konává se výlet na o r a v s k ý z á m e k, který jest krásnou svou polohou pověstný.

Jedeme drahou údolím oravským na sever. Za tři čtvrti hodiny jízdy vlakem jsme ve stanici, nazvané

28 km O r a v s k ý P o d z á m e k. Dobré osvěžení nalezneme v panském hostinci v Podzámku. Před námi vypíná se tu nejkrásnější a nejlépe na naše časy zachovalý hrad na Slovensku, na skále, vysoké 110 m, kterou omývají dole proudy řeky Oravy. Oravský zámek se skládá ze tří částí. Horní zámek jest nejstarší (asi ze 13. století), střední zámek gotický jest z 15. století a dolní zámek renesanční byl vystavěn v 16. století. Obloukovým tunelem vcházíme do nádvoří dolního zámku, kol dokola budovami otočeného. Kaple, vystavěná r. 1611 hrabětem Jiřím Thurzou, horlivým evangelíkem, jest však od roku 1776 po katolicku sv. Michalu zasvěcena. Uvnitř kaple má Jiří Thurzo, který tu je pohřben, barokní pomník. Vedle kaple jsou nejzachovalejší komnaty celého zámku. Jsou v nich umístěny olejové portréty někdejších držitelů zámku oravského. Nejcennější z nich jsou obrazy Jiřího Thurzy a jeho manželky Alžběty v rakvích. V komnatě vedlejší jest přírodovědecké museum zvířectva a plodin z panství oravského. Také jest tu zbrojovna, obsahující zbraně většinou ze 17. století.

Široké, kamenné schody vedou nás na nádvoří středního zámku, kde spatříme studni ve skále vytesanou, hlubokou 96 m, z nichž 10 m sahá ještě pod řečiště řeky Oravy. V této studni utopila prý se jedna z dcer pana Thurzy.

Zde vstoupíme do čtyřhranné vysoké věže, ve které jsou stropy zříceny. Po mnoha schodech vystoupíme do nejstarší a zároveň nejvyšší části zámku, kde s malé pavláčky se otvírá krásný výhled, ne sice daleký, poněvadž jest okolními vrchy omezen, ale výškou svojí uchvacující.

Prohlídka hradu trvá asi 2 hodiny. To svědčí nejlépe o jeho rozlehlosti.

Dějiny oravského zámku zabírají značnou část dějin slovenských, neboť poloha oravského zámku nedaleko hranic polských a jeho nedobytnost byla příčinou jeho nemalé důležitosti. O založení jeho není žádných zpráv. Prvním jeho držitelem připomíná se r. 1267 Petr z rodiny Balašů, syn Dětřicha, prokurátora zvolenského, který jej nepochybně r. 1229 dostal od krále Ondřeje II. Král Bela IV. poznal důležitost zámku oravského a převzal jej z rukou Balašů, dav jim zaň tři hrady v stolici trenčanské. Po vymření Arpadovců držel oravský zámek Donč, stoupenec Karla Roberta a protivník Matouše Čáka Trenčanského. Karel Robert získal jej od Donče nazpět r. 1320 za dva hrady jiné.

Král Ludvík Veliký stýkal se tu se strýcem svým Kazimírem Velikým, králem polským, po němž zdědil r. 1370 korunu polskou.

Roku 1398 vládl zde „pán Váhu" Ctibor ze Stibořic, přívrženec krále Zikmunda. Po jeho smrti zastavil jej Zikmund roku 1434 dvěma bratřím

Dolný Kubín.

Mikulášovi a Ondřejovi Balickému a Kateřina, dcera Ctiborova, marně hlásila se o dědictví po otci. Balický byl nepřítelem Husitů, kteří hájili v Uhrách práv Ladislava Pohrobka. Jan Jiskra z Brandýsa zmocnil se však přece roku 1440 oravského zámku. Roku 1442 byl županem oravským Jakub Čuder, který tu věznil ruského vévodu Petra Odrovaža, jejž Talafús zajal ve Spíši.

Roku 1449 stal se županem oravským Petr Komorovský, hejtman českých bratříků, který vedle Oravy držel i hrad Likavu v Liptově a ještě 5 hradů jiných. Petr Komorovský hostil na svých hradech r. 1471 a 1472 polského kralevice Kazimíra, který se domáhal uherské koruny proti králi Matyáši Korvínovi. Za to mu král Matyáš vzal všecky hrady, vyjma oravský, kterého dobýti nemohl. Komorovský z oravského zámku dobrovolně ustoupil r. 1474, dostav od Matyáše 8000 zlatých a zemřel v Živci v Haliči r. 1476. Bratříci Petra Komorovského vstoupili pak do služeb krále Matyáše a nazváni byli „černým plukem". Po smrti krále Matyáše držel Oravu jeho syn, Jan Korvín. Korvínovci se spojili sňatkem s rodinou Zápolských, která zdědila po nich Oravu r. 1505. Po bitvě u Moháče r. 1526 zápasili o uherskou korunu Jan Zápolský a Ferdinand Habsburský. Ve jméně Jana Zápolského držel Oravu český šlechtic Petr Kostka ze Sedlec a to tak mocně, že ho Katzianer, vůdce vojska Ferdinandova, dobýti nemohl.

Ferdinand získal však později na svou stranu bratra jeho Mikuláše Kostku, darovav mu hrad Lietavu a Strečno v Trenčíně. Oravský zámek pak daroval r. 1534 vnuku jeho sestry Janovi z Dubové, který jej za dvanáctiletého pobytu svého velmi zvelebil. Dva slezské šlechtice Václava Sedlnického a Václava Zmeškala ustanovil správci zámku oravského. Jsa bezdětný, odkázal jej při své smrti r. 1545 jednomu z nich, Václavu Sedlnickému, s podmínkou výplaty 9000 zlatých. Mikuláš Kostka byl by se rád ujal dědictví Oravy, neměl však peněz na jeho vyplacení. Avšak František Thurzo, biskup nitranský, zamiloval si sličnou dceru Kostkovu, Barboru, stal se evangelíkem a oženil se s ní, vyplatil požadavky Sedlnického a usadil se v zámku oravském.

František Thurzo vystavěl zámek dolní a v horním zámku dal ve skálu vykopati hlubokou studnu. Deset let se těšil se svou ženou, která r. 1566 mu umřela, nezanechavši mu žádných potomků. František Thurzo oženil se pak po druhé s Kateřinou Zriňskou, dcerou slavného obhájce Sigetu. Z manželství toho narodily se 4 dcery a 2 synové: Jiří a František. František Thurzo zemřel r. 1574, učiniv staršího syna Jiřího dědicem Oravy. Vdova jeho vdala se za Emericha hraběte Forgáče a usilovala nové své rodině zachovati Oravu na úkor svých dětí z prvního manželství, což se jí však nepodařilo.

Jiří Thurzo válčil mužně proti Turkům. Na této výpravě nedaleko Ostřihomu stihlo ho neštěstí že nepřátelé ho zaskočili a celý oddíl jeho vojska rozprášili. Když o tom došla zpráva na Oravu, žena jeho, Žofie, myslila, že Jiří v boji zahynul a nalézajíc se v požehnaném stavu, ze žalu nad tím umřela. Posel, který měl jí oznámiti, že Jiří jest zdráv, nezastihl jí už na živu. Ze žalu nad tím Jiří s novou silou dal se do války proti Turkům a dva roky je hubil, až poznal krásnou a šlechetnou Alžbětu, dceru Emericha Czobora, kterou pojal za manželku. Táhl však znovu do boje a proto museli si mladí manželé vzájemně dopisovati. Archiv zámku oravského obsahuje několik set jejich dopisů.

Ružomberk.

Jiří Thurzo nezůstavil po sobě mužských potomků, kteří by se byli uvázali v dědictví Oravy, a proto ustanovil, aby všecky zpřízněné rodiny zvolili si vždy správce, který by důchody statku mezi ně rozdílel. Prvním správcem oravským byl hrabě Kašpar Illésházy, muž starší dcery Jiřího Thurza, po něm roku 1652 muž mladší dcery Jiřího Thurza Štěpán Tököly, který se jako horlivý protestant zůčastnil povstání Fr. Vešelína r. 1670. Císařské vojsko marně obléhalo oravský zámek. Teprve, když Štěpán Tököly zemřel, posádka se vzdala. Syn Štěpánův, 14letý Emerich, který ještě před obležením Oravy odešel do Likavy, utekl odtamtud v noci, přestrojený za ženu, a stal se náčelníkem povstalců, kteří proti císaři se spojili s Turky. Byl to muž neobyčejně nadaný. Naposled obležen byl oravský zámek za povstání Rákóczyho roku 1709. Roku 1800 (18. května) zámek vyhořel. Po požáru tom znovuzřízen sice nebyl, ale aspoň zdi opatřeny krovy, takže další rozpadávání je zabráněno.

Z oravského zámku vede dráha dále do okresního městečka

52 km T v r d o š í n a, při vtoku Oravice do Oravy, s filiálkou námestovské banky. Odtud vozem za 4 hodiny dostaneme se do lázeňského místa P o l h o r y a to hradskou přes Ústí, kde se spojuje Bílá a Černá Orava, a přes Slanici, Zubrohlavu a Rabču. V Polhoře jsou výborné solnojodové prameny a kol dokola širé lesy. Z Polhory za 4 hodiny vystoupíme na Babiu góru (polský Blaník) na hranici haličské, 1725 m. Z Tvrdošína pojedeme dále na východ údolím Oravice přes městečko T r s t ě n o u.

71 km S u c h á H o r a, kde se připojuje polská dráha, vedoucí do Nového Targu v Haliči a dále do proslulého lázeňského místa Z a k o p a n é h o v Polských Tatrách. Zpáteční cestu z Dolního Kubína možno konati pěšky neb vozmo do R u ž o m b e r k a: Jdeme hradskou do V y š n í h o K u b í n a, rodiště básníka Hviezdoslava, a za hodinku dospějeme do J a s e n o v é, evangelické obce, rozdělené na část zemanskou a sedliackou. Tam působil buditel slovenský Ctiboh Zoch jako ev. farář, který byl r. 1849 18. května Maďary zajat a až do 11. srpna po Uhrách vláčen spolu s jinými národovci slovenskými, kterým všem hrozila šibenice. Tu se narodil též slavný slovenský belletrista Martin Bencúr-Kukučin, žijící nyní v jižní Americe. Z Jasenové možno vystoupiti za 4 hodiny na vrch C h o č, vysoký 1613 m. Jdeme polní cestou mimo mlýn pod Bralo (tři čtvrti hodiny, na polanu Rovné (1 hod.) a potom hustým jehličnatým lesem, měnícím se za nedlouho v kosodřevinu, na štít (1 a půl hod.). Krásný rozhled odmění bohatě naši námahu. Je viděti odtud celou dolinu liptovskou, kterou jako stříbrná stuha vine se řeka Váh.

Další cesta vede nás přes Dubovou a sestupuje pak do údolí likavského. V levo na osamělé skále ční vzhůru hrad L i k a v a. Cesta k němu odbočuje nedaleko vysokých topolů.

Z hradu stojí dosud jen hlavní zdi. Založen byl prý knížetem Mojmírem a rozšířen červenými mnichy „templáři", kteří měli klášter na nedalekém vrchu Mnichu. v němž jest blízko dědiny Liskové velká jeskyně se stopami diluviálního osídlení.

Hrad likavský zbořen byl Františkem Rákóczym roku 1707. Od hradu otvírá se nám pěkný pohled na město Ružomberk i okolí. V levo vidíme vrch Mnich, za námi Choč a v pravo Čebrat. (Slováci říkávají,

Lubochňa u Ružomberka.

že tyto tři vrchy dostaly jména od průpovídky: Mnich, choď (jdi) žebrat! Jsme tu již ve stolici liptovské.

Zbývá nám projíti dědinu Likavku a jsme v Ružomberku.

Z Kralovan jedeme podél Váhu, lesnatými vrchy stísněného, rozkošnou, romantickou dolinou, na východ.

144 km Lubochňa. Jest to letní sídlo uprostřed hlubokých lesů, založené před deseti roky uherským ministerstvem orby. Jest tu vodoléčebný ústav, 6 hotelů a 20 vil. Elektrická dráha jede krásným údolím potoka Lubochně. Údolí to jest dlouhé 26 km. Na konci jeho možno vystoupiti na horu Ploskú, vysokou 1538 m.

Z Lubochně unáší nás vlak dále. V pravo vidíme velké textilní továrny v Rybárpoli, v levo nad tratí pne se vrch Čebrat do výše 1060 m.

159 km Ružomberk jest město při vtoku Revúce do Váhu. Má 12.000 obyvatel. (Křesť. hotel Čávoja.)

Na návrší jest náměstí s katol. farním chrámem a s gymnasiem Stefana Moyzesa. „Občanská Beseda" slovenská jest v Německé ulici v soukromém domě. Ve slovenských rukou jest kvetoucí „Úverná banka" s akciovým kapitálem 20,000.000 K, jejímž ředitelem jest výborný finančník Vladimír Makovický.

Firma Petra Makovického vyrábí a vyváží proslulý liptovský sýr (bryndzu). Slovenské jsou také továrny na cellulosu a Jančekova továrna na zápalky. Slovenská knihtlačiarňa Jana Páričky (dříve Salvova) vydává sbírku lidové četby po způsobu naší Matice lidu „Páričkova slovenská knižnice". Vedle toho tu vychází týdenník „Slovenské hlasy", klerikální Hlinkův „Slovák" a socialistický „Priekopnik" a studentská „Vatra". Lékařem byl tu ministr Vávro Šrobár (studoval v Praze). Soud umístěn jest v bývalé pevnosti sv. Žofie a jest znám svým předsedou arcimaďarem Chudovským, který odsoudil faráře Andreje Hlinku, lékaře dr. Šrobára a jiné probudilé muže zdejší pro účast na volbách r. 1906 na 5 roků 8 měsíců do vězení. V Černové, vesničce vzdálené 4 km západně, která jest vlastně částí (ulicí) ružomberskou, vystavěn péčí faráře Hlinky (jehož jest rodištěm) gotický katol. kostel, posvěcený dne 27. října 1907 výstřely žandárských pušek, které zahubily 13 Černovanů.

Na jihu města 1 km daleko jest Kalvarie s pěkným rozhledem.

Jižně od Ružomberka dolinou revúckou cesta vede do 23 km vzdálených lázní Korytnice, které se rozkládají v lesích ve výši 847 m. Z Ružomberka do Korytnice lze jeti drahou. Jsou tu prameny hořkoslané, zemité a železité kyselky, užívané v nemocech jaterních a žaludečních.

Krásná je také cesta hradskou z Ružomberka do Baňské Bystrice ve stolici zvolenské, dlouhá 45 km. Až do dědiny Osady jdeme touže hradskou, která vede i do Korytnice. Z Osady však nejdeme v levo cestou do Korytnice, nýbrž hradskou v pravo vedoucí do Revúce, kde podobně jako v Osadě lidé nosí starobylý, krásný kroj. Z Revúce za nedlouho dojdeme na vrch Šturec, vysoký 740 m, kde přestoupíme hranice stolice liptovské a zvolenské, načež přes Staré Hory, Ulmánku a Sv. Jakub dospějeme do Baňské Bystrice.

Jedeme-li z Ružomberka dále k východu, jednou z dalších stanic jest

168 km Liptovská Teplá, od níž 1 hod. severně jsou čisto slovenské lázně Lúčky.

Cestou do Lúček vidíme v pravo za Kalamenami vrch Sestrč (= Cisterc?), na němž stával Starý hrad r. 1469 králem Matyášem rozbořený. Pověst o něm vypravuje, že prý Maryša, dcera posledního pána hradu, která dala nepřátelům klíč od brány hradu, zůstala za trest na hradě zakletá a každoročně zjevuje se jako divoká svině s klíčem v pysku, prosíc,

aby jí jej vyrazili. V Lúčkách jsou prameny železité kyselky. Léčí se tu hlavně ženské nemoci. V létě bývá tu slovenský lékař dr. Burian z Ružomberka. Dědina Lúčky známa jest tím, že tamní lid bojkotoval maďaronského faráře Smizsára, jejž tam dosadil biskup Párvy na místo národovce Moyše, kterého přesadil daleko do Spiše. Z Lúček možno za tři a půl hodiny vystoupiti na vrch Choč, vysoký 1613 m, na který, jak jsme již upozornili, vystoupiti možno také z Jasenové v Oravě.

Ze stanice Lipt. Teplé jest jižně přes Sv. Michal 5 km do slovenského městečka Německé Lupče, odkud vede cesta 15 km dlouhá, podél Lupčanky do Železného. Železnô jest lázeňské místo, ukryté v lesích ve výši 1000 m pod vrchy Chabencem, Salatínem a Tlstou. Pramení se tu železitá kyselka. Vzduch jest tu čistý, prosycený vůní jehličnatých lesů. Zřízení lázeňských budov jest skrovné, za to společnost, ovšem nečetná, bývá ryze slovenská.

Další stanicí jest

178 km Trnovec. Odtud lze podniknouti krásný výlet do doliny prosiecké a kvačanské. Jdeme přes dědinu Trnovec a Sielnici do Prosieku. Až sem jest 7 km. Za dědinou za $^1/_4$ hod. dorazíme ke skalní bráně, vedoucí k malebné dolině prosiecké. Dolina sevřena jest s obou stran skalními stěnami. Jdeme jí asi 1 hodinu. Na konci dáme se v pravo kolem kříže do Velkého Borového, kde jsme za $^3/_4$ hod. Odtud vrátíme se zpět lesnatým údolím kvačanským. Do Kvačan dojdeme za $1^3/_4$ hodiny. Z Kvačan pak ke stanici trnovecké přes Sielnici a Trnovec jest 9 km. Potraviny na tento výlet jest nutno vzíti s sebou.

V Trnovci vsedneme opět do vlaku, který nás nyní zaveze do stoličního města liptovského

182 km Lipt. Sv. Mikuláše, střediska výletů na Tatry. Město jest od nádraží $^1/_4$ hodiny daleko. Jde se podle villy slov. národovce dra. Em. Stodoly. Z nádraží může se jeti omnibusem. Nocovati můžeme v hotelu Royal.

Mikuláš má 5000 obyvatel. Těsně k němu přiléhá je městečko Vrbica se 2400 obyvateli. Narodil se tu slovenský básník Janko Král, advokát ve Zlatých Moravcích, známý svojí podivností. Na náměstí jest katolický kostel ze 13. století. Za náměstím dáme se ulicí v levo a přijdeme k evang. kostelu a faře. Ve zdejší evang. církvi, které tehdy patřil kostel na náměstí, působil v 17. století Jiří Třanovský, spisovatel kancionálu „Cithara sanctorum", ze kterého slovenští evangelíci podnes zpívají. R. 1848 působil tu farář Michal Mil. Hodža, jehož hrob navštívili jsme v Těšíně. Nyní jest tu farářem Jur. Janoška, biskup a redaktor Církevních listů (měsíčník; ročně 6 K), mužně hájících slovenské evang. církve

proti maďarisaci. Mimo to vydává homiletický časopis Evang. Kazatel (měsíčník; ročně 8 K). Oba dva listy tiskne tiskárna Fr. Klimeše, jejíž majetník jest Čech. Naproti faře jest evang. škola, ve které působil spisovatel Řehoř Uram Podtatranský, hudební skladatel Ruppeldt a spisovatel mluvnice Daniel Bodický. Školním inspektorem je tu Miloš Janoška, autor „Sprievodce po Tatrách“, turista na slovo vzatý. Je jednatelem místního odboru klubu Československých turistů. Naproti v hlavní ulici je slov. Měšťanské kasino v hostinci U černého orla. Mimo to je tu slov. zpěvácký spolek „Tatran“. V Mikuláši byl již r. 1845 založen první spolek slovenský „Tatrin“, spolek pro slov. osvětu. Zde jsme mezi svými. Dnes kvete tu slov. průmysl koželužský. Nejznamenitější továrny koželužské (garbiarny) mají firmy Kováč a Stodola,, Lacko, Hubka, Žufa a Pá ka. Ve slovenských rukou (je tu též slovenské reálné gymnasium Mich. Mil. Hodži (řed. Dom. Filip) a měšťanská škola (řed. O. L. Šťastný) je priemyselná banka a filiálka turč.-martinské sporitelně. Tu konalo se první politické shromáždění slovenské 10. května 1848, na kterém přijaty byly „žiadosti slovenského národa“ ve 14 bodech, vypracované Janem Franciscim a žádající zřízení sněmu národa slovenského.

V Mikuláši popraven byl dne 16. března 1713 národní hrdina slovenský Jánošík, byl totiž pověšen na hák za žebro. Krátce po jeho smrti došla proň milost od císaře, kterému Jánošík slíbil postaviti pluk vojska. Akta o jeho soudu jsou v stoličném archivu. Vězněn a souzen byl v zámku Vranově u nedaleké dědiny Palúdzky.

Krásný výlet z Mikuláše vykonáme jižně na vrch Poludnicu, vysoký 1550 m. Až do Ilanova, 3 km vzdáleného, jdeme po rovině. Odtud se jde dosti strmou „pirtí“ (cestou pro ovce) vzhůru na Končistý (1309) za hodinu a po hřebenu za další hodinu na vrchol. Sestoupiti můžeme jinou cestou kolem salaše a podívati se, jak bača dojí ovce.

Neméně krásný je výlet do Děmanovské ledové a krápníkové jeskyně, vzdálené od Mikuláše jižně 2 hodiny. Povoz z Mikuláše k jeskyni a zpět stojí 6 K. Na začátku doliny děmanovské jsou 2 hájovny (horárny). V prvé z nich bydlí hajný, který jest zároveň i průvodcem v jeskyni. 10 minut dále překročíme potok po mostě a spatříme na louce turistickou chatu. Vchod do jeskyně jest na úbočí skály, takže jest nám k němu ještě asi 10 minut stoupati. Brána vysoká jen 1·13 m vede do předsíně 6 m vysoké, 8 m dlouhé a 4 m široké. Chlad nás tu ovane i třeba si obléci svrchník. Odtud vedou dřevěné schody dolů do podzemí, kde vidíme ve skutečnosti pohádku, kterou slýchali jsme ve svém dětství, že totiž na některých místech pod zemí ukryty jsou krásné síně. V záři svíček (které jest dobře vzíti s sebou již z Mikuláše, poněvadž jeskyně není osvětlena) procházíme dlouhé chodby ověšené krápníky, a spatřujeme lesknoucí se sloupy ledové. Největší hmota ledová je vodopád, vysoký 12 m a široký 5 m, po němž na vsekaných stupních vystupujeme do výše. Plnou hodinu ztrávíme v podzemí.

Od Děmanovské jeskyně možno stoupati dolinou ještě dále kolem „Vyvierania“, jeskyně, ve které pramení se voda, a vystoupiti na Ďumbír, nejvyšší vrchol Nízkých Tater, vysoky 2045 m. Výstup ten trvá 5 a půl

hodiny. Za Vyvieračkou se dolina rozvětvuje na tré cest; nám jest jíti prostřední. Přes krásná luka a pak lesem přijdeme k salaši, pak jdeme opět lesem. Když už cesta přestane, vystoupíme strmou, travnatou strání na hřeben a podél něho na štít. Daleký rozhled mysl naši unese. Sestoupiti pak možno do krásného údolí šťávnického a kolem myslivny Bystré do Sv. Jana, kam se dostaneme také drahou z Mikuláše.

189 km Svatý Jan — Poturňa. $1/_2$ hodiny od stanice rozkládá se zemanská ves Sv. Jan s pěknými domy. 2 hodiny odtud jest k myslivně Bystré, do údolí šťávnického, odkud ještě $3^1/_2$ hodiny stoupáme na Ďumbír. Ďumbír jest k severu srázný, ale k jihu se sklání zvolna a jsou na něm rozsáhlé pastviny. Na zvolenské straně jest chata Karlova. Nejpohodlnější výstup na Ďumbír jest z Boce.

Další stanicí naší dráhy k východu jest

193 km Hrádek. Jest to okresní městečko, ve kterém se soustřeďuje správa státních lesů, lesnická akademie a státní pily. Nad městečkem vypínají se zřízeniny starého hradu.

Další stanice

198 km Králova Lehota leží při vtoku Bílého Váhu, tekoucího od Kriváně a Černého Váhu, přicházejícího od Královy Hole. Krásnou krajinou horskou vede odtud hradská přes Bocu a Čertovicu, vysokou 1238 m, do Brezna ve zvolenské stolici (35 km). Trať naše vede pak kolem Bílého Váhu, jehož břehy lemují krásné jehličnaté lesy. V levo na obzoru rýsuje se velebná silhueta Tater. Stoupáme stále, až staneme ve výši 901 m.

222 km Štrba jest východisko výletů na Tatry. Výborný hostinec jest naproti nádraží. Ozubená dráha, 5 km dlouhá, vede odtud k Štrbskému plesu do výše 1356 m.

Od štrbského nádraží podniknouti můžeme krásný výlet na Královu Holu (1943 m). Do obce Štrby jest tři čtvrti hodiny, na Vyšnou Šuňavu půl hodiny, přes Krahulčie do doliny Černého Váhu, na Kolesárky a cestou do Tepličky 1 a tři čtvrti hodiny. Na levo horní cestou dále. Přejdeme přes Žďárský potok, pak lukami se dostaneme do lesa. V pravo vedle potoka jest Velký Brumov. Strmou strání na levo se dáme k hraběcímu loveckému zámečku. Pak v pravo lesem. V kosodřevině jest se bráti pololevým směrem a pak výmolem až na homolovitý vrchol Královy Holy. Od obce Tepličky jest to asi 3 hodiny. Rozhled je čarokrásný. Sestoupiti pak můžeme za 4 hodiny do Šumjace, odkud přes Pusté Pole dojdeme k dobšinské ledové jeskyni.

Dráha naše vjíždí nyní do stolice spišské na Slovensko východní. Klesáme stále minouce lázně Lučivnou až na stanici.

240 km Poprad. Jest to německé městečko. Odsud je nejpěknější pohled na celé horské pásmo Tater. Nejlepší nocleh jest v Husově parku, od nádraží vzdáleném 10 minut.

Jdeme nejdříve v pravo a po chvíli zabočíme v levo mladou allejí, kterou přijdeme až do Husova parku. Nájemcem jeho jest Čech p. Vilém Matějka. Turistický nocleh je tu levný. V rozsáhlé jídelně hraje večer cikánská hudba. Zajímavé jsou přírodovědecké sbírky Musea karpatského spolku. Elektrická dráha vede odtud do Smokovců a Tatranské Lomnice. V blízkém městečku Velké je museum Tatra, založené roku 1882 s bohatými přírodopisnými a národopisnými sbírkami.

Údolí řeky Popradu.

Údolím řeky Popradu vede do Podolince odbočka dráhy. Jedeme pouze 1 km a již staneme

ve Spišské Sobotě, německém městečku s gotickým kostelem a starobylými domy. Nedaleko něho jest Groebův park, v němž podobně jako v Husově parku v Popradu možno levně přenocovati. Jest tu 20 pokojů. Ve Spišské Sobotě má hostinec p. Nedoma, rodák z Čech. Též uzenář je tu Čech.

8 km Kohlbach jest další stanice, odkud vede odbočka dráhy 11 km dlouhá do Tatranské Lomnice, nádherného letního sídla pod Lomnickým štítem.

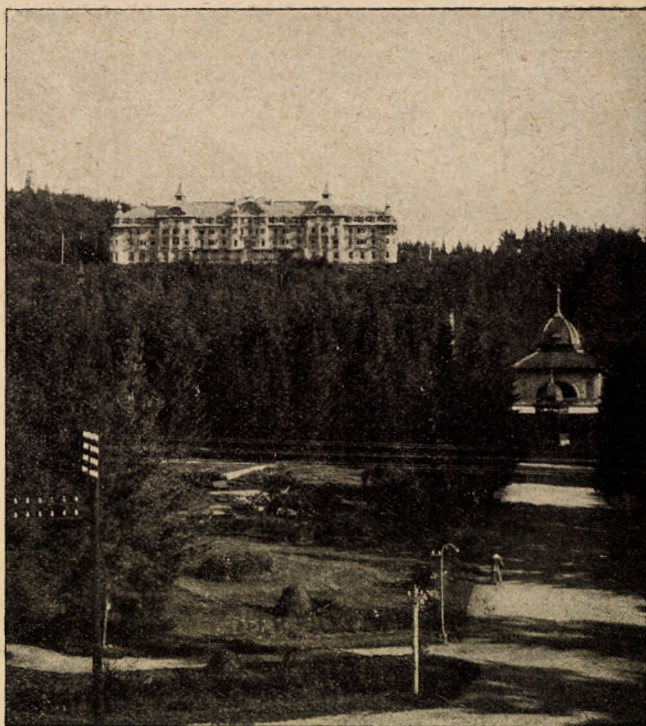
9 km Lomnice. 15 minut od stanice jest závodiště, na němž v červenci bývají koňské dostihy.

14 km Kežmark jest největší město spišských Němců. Má 6317 obyvatel. Baedeker odporučuje hotel Brummayerův. Je tu německé gymnásium. Katol. gotický kostel z r. 1486 má na hlavním oltáři vzácnou starou řezbu: Kristus na kříži. Uprostřed chrámu bronzová křtitelnice z r. 1472. Pozoruhodna je stolice pro senátory a mramorový náhrobek z r. 1520 Dřevěný evang. kostel jest z r 1717. Má tvar čtyřhranného kříže a strop podpírá se o čtyři sloupy. Zdi a strop jsou pomalovány. V novém evang. kostele uloženy jsou nyní ostatky Emericha Tökölyho, o němž jsme slyšeli v historii oravského zámku. Emerich Tököly zemřel r. 1705, ostatky jeho byly sem převezeny z Cařihradu roku 1906. Zámek Tökölovský v Kežmarku má pět bašt a dvojnásobné zdi s cimbuřím a se sgrafitovými ornamenty. Radnice z 15. století má věž z pozdní renaissance. Zdejší přádelna hotoví znamenité krajky, které si koupiti můžeme v obchodě Markovičově na náměstí. Půl hodiny jižně od Kežmarku jest městečko Lubica, nedaleko něhož jsou lázně.

Polodenní výlet je do Strážek, kde je starý kostel a renesanční zámek.

Jedeme-li dále, přijedeme ke stanici, zvané

20 km stanice Odbočka, kde není žádné osady, nýbrž přesedá se pouze na 3 km dlouhou odbočku dráhy do Spišské Bělé, německého městečka, kteréž jest východiskem výletů do bělanské krápníkové jeskyně. Zde přenocujeme v městském hotelu (hostinský Michal Sermák).

Hotel Praha.

Ze Spišské Bělé podnikneme krásný výlet do Pěnin. Jdeme po hradské přes Slovenskou Ves, stoupáme pak na Spišskou Maguru až k hostinci, ve výši 950 m, kam dorazíme za 3 hodiny. Odtud, není-li bláto, dojdeme kratší cestou v pravo přes Richwald a Haligovce do lázní Smierdzonky za 3 hodiny. Povozem jede se od hostince po hradské přes Rylov, Hanušovce, Matyášovce a Spišskou Starou Ves a podél Dunajce přes Lechnici k Červenému klášteru 21 km. Červený klášter vystavěn byl Kartusiány roku 1319, ale již roku 1433 byl Husity vypleněn. Gotický kostel zůstal zachován. Kartusiáni obývali v něm do roku 1563.

Roku 1756 byl obnoven, avšak již roku 1781 opět zrušen. Od roku 1820je majetkem řeckokatolického biskupa v Prešově. Nejzajímavějším je refektář gotický a v třetím dvoře gotické cely klášterníků, z nichž každá byla spojena se zahrádkou, ve které si každý mnich vlastní hrob vykopati musil. Na některých zdech jsou písmena E. C. M. C. Ermus conventus montis coronae (poustevnický řád korunní hory). Čtvrt hodiny jižně jsou sirné lázně Smierdzonka. Od Červeného kláštera možno se plaviti po loďce na Dunajci skrze malebné Pěniny do lázní Szczawnice v Haliči, kde pobývá ročně na 3000 hostů, z nichž jest mnoho Židů. Lázně Szczawnice jsou majetkem krakovské akademie věd. Plavba ta trvá 1 a půl hodiny. Nejkrásnější ze skal pěninských jest Sokolica, vysoká 764 m. Zpět ze Szczawnice jdeme silnicí po břehu 2 a půl hodiny.

Z Červeného kláštera je pěkný výlet na Korunní horu (982 m). Loďka nás převeze na druhý břeh Dunajce a odtud po Kamenné cestě stoupáme na vrch, kam za 1 a půl hodiny dojdeme. Můžeme vystoupit až na vrcholek, úzká cesta je opatřena bezpečným zábradlím. Vyhlídka je nádherná na všecky strany.

Jiný výlet je do krápníkové jeskyně u Haligovců ((Aksamitka, pojmenovaná podle známého vůdce husitských bratříků), v níž bylo nalezeno mnoho pravěkých předmětů. Třetí výlet je na zříceniny zámku Czorsztyna. V Nedeci na druhém břehu Dunajce jsou umělecko-historické sbírky.

Poslední stanicí popradské dráhy jest německé městečko

31 km Podolinec. Nedaleko něho jsou lázně Vyšné Ružbachy. Odtud možno jeti vozem po hradské podél Popradu přes německé městečko Gňazda a slovenskou Starou Lubovňu kolem lázní lubovenských 30 km daleko do Orlova ke dráze, vedoucí z Prešova do Nového Sandce a Tarnova v Haliči.

Z Popradu na jih učiníme celodenní výlet do dobšinské ledové jeskyně. Pěšky dojdeme tam za 6 hodin (30 km). Lépe jest ráno v 7 hodin jeti omnibusem, který nás tam doveze ve 4 hodinách.

Hradská vede přes popradské letní sídlo Květnici (Blumental), dále po mostě překročíme Hernád a přijdeme do Hranovnice, načež přes Hámor přijdeme do Vernáru ve stolici gemerské. Zde jsou řeckokatoličtí Slováci (Sloviaci). Odtud lze vystoupiti za 4 hodiny na Královu Holu, vysokou 1943 m. Je nutno však najati si ve Vernáru průvodce.

Na Královè Holi býval často Jánošík. Botto začíná svoji báseň „Smrt Jánošíkovu“: „Horí ohník hori na Královej Holi, kto že ho nakládol? Dvanásti sokoli —“ totiž dvanáct společníků Jánošíkových.

Z Vernáru jdeme dále lesem přes horu Popovu (nejvyšší bod u pomníku Greinerova 1042 m) do Pustého Pole, kde se dáme v levo dolinou Stracenou k hostinci u ledové jeskyně. Od něho stoupáme ještě čtvrt hodiny do vrchu pěknou cestou ke vchodu do jeskyně v Havraní skále. Od 11—3 hodin bývá jeskyně elektricky osvětlena. Vstupné činí 5 K

[illegible]ena byla roku 1870 horním akademikem Ruffínym z Dobšiné. Nežli vstoupíme do jeskyně, zaopatříme se proti chladu. V horním patře vidíme velký ledový sál, dlouhý 120 m, široký 60 m a vysoký 10 m. V dolním patře poutá naši pozornost chodba dlouhá 120 m. Prohlídka jeskyně zaujme asi 1 hodinu.

Od Dobšinské jeskyně máme jen 10 km do Dobšiné, starého hornického města s 5000 obyvateli německými, kde jsou proslulé železárny. Ubytovati se můžeme v městském hotelu. Odtud vede železniční trať na Rožňavu, Plešivec, kolem zřícenin hradu gemerského do Bánrévu, kde se připojuje k trati, vedoucí do Filakova na hlavní trať z Vrútek do Lučence.

Z Dobšiné třetí stanicí je

9 km Nižní Slaná. Odtud jest 1 hodina lesní cestou podél Černého potoka do Kobeljarova, zapadlé vesničky slovenské, ve které se na evang. faře r. 1795 narodil veliký apoštol Slovanstva Pavel Josef Šafařík. Popis této cesty od dra. A. Frinty viz v Slov. přehledu roč. XI. str. 15.

Jedeme-li dále, přejedeme u Betliaru národnostní hranici slovensko-maďarskou a přijedeme do

24 km Rožňavy, maďarského města se 6000 obyvateli. Jest tu sídlo katol. biskupa. 10 minut od města severně jsou železité lázně rožňavské. V Rožnavě je slovenské státní gymnasium.

Na vrch Volovec vystoupíme za 4 hodiny, odkud je krásný rozhled. Východně po hradské jest 5 km do Krásné Horky, maďarské obce, nad níž na vrchu jsou zříceniny hradu Andrássyho, ve kterém jsou děla a jiné památky z doby rákóczovské. Hrad býval též v držení Husitů.

Další trať vroubena je na východě sráznými skalinami. Vjíždíme v oblast uherského Krasu.

38 km Plešivec jest maďarské městečko, odkud jest 12 km ke krápníkové jeskyni Baradla u vesnice Agteleku. Ta je však již v Maďárii.

Také stanice

55 km Tornalja bývá východiskem k jeskyni baradelské. Je nutno jeti vozem.

Do jeskyně baradelské vedou nyní 2 vchody. Starý původní u vesnice Agteleku, nový proražen u vesnice Josafö. U nového vchodu tohoto průvodce Štěpán Faix umí slovensky, u starého vchodu průvodce Klanica nikoliv. Podrobné vylíčení jeskyně baradelské lask. čtenář najde v článku K. Drože: „Bradla. Pohled do mysteria podzemí“. Časopis turistů, 1901, str. 262.

Od nového vchodu sestupujeme do jeskyně po 330 stupních, načež jdeme k hvězdárně, do jeskyně, nazvané podle nálezů předhistorických kostí kostnicí, dále jeskyní netopýří, rájem a jeskyní ředkvovou (nazvanou dle podoby krápníků) k starému vchodu. Jdeme celkem 6 hodin. Teplota v jeskyni jest 10 stupňů Celsia. Délka všech chodeb jeskyně jest 8 km. Jedině Mamutí jeskyně v Kentucky v sev. Americe převyšuje délkou svých chodeb jeskyni baradelskou.

Z Plešivce vede odbočka železniční trati dolinou muráňskou k muráňskému zámku.

21 km Jelšava jest městečko se 3000 obyvateli.

26 km Chyžné má železárnu. Tu působil jako evang. farář Samo Tomášik, skladatel hymny „Hej Slované".

33 km Velká Revúca jest malé městečko se 2000 obyvateli. Zde si Slováci udržovali jediné úplné slovenské evang. gymnasium a učitelský ústav, které byly roku 1874 pro „panslavismus" zavřeny. Působí tu známý historik slovenský pravotár Julius Botto. V Revúci je nyní opět slovenské gymnásium.

34 km Dlhá Lúka jest osada husitská. Skoro všichni obyvatelé zdejší mají příjmení „Čech".

41 km Muráň, konečná stanice odbočky.

Odtud 1 hodinu stoupáme na muráňský zámek, který strmí na skále ve výši 938 m. Býval z nejslavnějších a nejpevnějších hradů hornouherských, takže i korunovační klenoty uherské byly tu na čas chovány. Založen byl Husity. Později vládly jím rodiny Tornalyovců, Széchyovců a Vesselényiovců. Za Matyáše Baše z Čoltova stal se hnízdem zbojnických. Dnes náleží knížatům koburským. Pod hradem jest hájovna v létě jídlem opatřená.

Na Muráň lze také dospěti přímo od dobšinské jeskyně. Z Pustého Pole přes Telgárt, kde jsou řeckokatoličtí Slováci, za 3 hodiny dorazíme do Červené Skály. Odtud odbočuje železniční trať, 42 km dlouhá, dolinou pohronskou do Brezna ve zvolenské stolici. Z Červené Skály jdeme další 3 hodiny přes Muráňskou Hutu na Muráň.

Z Muráně se vydáme hradskou do města Tisovce v dolině řeky Rimavy. Tisovec má 4000 obyvatel evangelických a slovenských až na úředníky zdejší železárny Hámru. Na evang. faře se chová stříbrný kalich husitský. Tu jest čilá a uvědomělá společnost slovenská. Slovenský spevokol maďarským ministerstvem sice nikdy nebyl povolen, ač o povolení bylo nesčíslněkráte žádáno, ale zpíval přece. Také slov. čitatelský spolek kvete. Tisovská sporitelňa zdárně prospívá. Na hřbitově, který jest při cestě z Muráně, jest hrob slov. buditele Štěpána Marka Daxnera a superintendenta Pavla Jozeffyho.

Nad Tisovcem zvedá se skalnatý vrch Hradová do výše 893 m. Na něm jsou nepatrné zbytky dvou hradů, zbořených již za časů Jiskrových a Matyášových. Kromě toho jest tam jeskyně. Posledním pánem zámku

na Hradové byl prý Husita Uděrský, který měl spanilou dceru Vandu. Když nepřátelé Hradovou obléhali, nedostávalo se již Husitům potravy. Napekli proto z poslední mouky chlebů a házeli je do nepřátelského tábora. Nepřátelé odtáhli pak od Hradové, ale když viděli, že i Husité Hradovou opouštějí, pronásledovali je. Vandu pronásledoval sám vůdce nepřátelského vojska. Aby ho zdržela, Vanda hodila mu na cestu hrst dukátů, a než je Němec sebral, Vanda byla už na Muráni.

Vychází tu týdenník Gemer-Malohont.

Z Tisovce jihovýchodně probíhá dolinou rimavskou železniční trať, 50 km dlouhá, do Feledu, kde se připojuje k trati, vedoucí z Miškovce přes Bánréve a Feled do Filakova na hlavní trať z Vrútek do Pešti.

Na této trati nalezneme stopy husitských předků našich, kteří se tu v dobách Jiskrových usadili a s domácím obyvatelstvem splynuli. Ochtinský farář Lad. Bartholomaeides napsal o nich knihu „De Bohemis Kis-Hontensibus", vydanou v Prešpurce roku 1796. Dolina rimavská byla totiž dříve zvláštní stolicí: malo-hontskou.

V Hnúšti uvidíme velké železárny likérské. Rudu dopravují sem s vrchu Železníku po visuté dráze lanové. Do města Klenovce jest z Hnúště 5 km.

22 km Rimavská Baňa. Má kostelík zdí ohrazený z doby husitské. Vnitřek ozdoben jest malbami a řezbami ornamentiky slovanské. Stolice s nebesy v presbytáři jest z r. 1659. Viz o tom článek prof. Kouly ve sborníku „Slovensko", vydaném Uměleckou Besedou v Praze roku 1900 na str. 132.

30 km Orlajovce-Teriakovce. Nedaleko jsou zříceniny husitského Magina hradu. V Teriakovcích jest dřevěný kostelík husitský s věží, opatřenou dřevěným podsebitím.

38 km Rimavská Sobota jest stoliční město gemerské. Má 7000 obyvatel maďarských a slovenských a vyniká pěknou polohou. Je tu slovenskomaďarské gymnasium evangelické.

Z Tisovce severozápadně vede dráha částečně ozubená krajinou vysoce romantickou a lesnatou přes Polhoru do města Brezna ve zvolenské stolici. Trať tato jest 30 km dlouhá a vede přes dva viadukty, vysoké 36 m a 43 m. Nejvyšší bod trati jest u těchto mostů ve Zbojskách 736 m.

Z Popradu do Košic.

Trať naše překročí za Popradem řeku Poprad a opouštějíc jeho údolí, přechází z oblasti moře baltického do oblasti černomořské.

244 km Gánovce mají pramen kyselky teplé 24^0 C. Lázní těchto užívá se od rheumatismu a žaludečních chorob. Blízko nich v širém poli je pustý kostel, zbytek zaniklé osady Stoysdorf, zničené Husity.

254 km Hrabušice. Odtud až do Smižan krásné údolí řeky Hernadu, sevřené vápencovými skalami. Na vrchu „Zelená hora" stával před dobou tatarskou hrad. Podle nálezů zde vykopaných byla tu pravěká osada. Jižně $1^1/_2$ hodiny jest vrch Kláštorisko (Lapis refugii), na který utekl se obyvatelé Spiše roku 1241 před Tatary. Zachován je tu klášterní kostel z kláštera roku 1534 zrušeného. Zvony kostelní odvezeny byly tehdy do kostela v Letanovcích, umělecké řezby do kostela ve Ščavníku. Kolem tohoto vrchu vede hradská k hájovně na Klak, ve výši 1013 m, z Hrabušic $3^1/_2$ hodiny vzdálené. Odtud odbočíme do krásné soutěsky skalní, nazvané Sokol. Za $^3/_4$ hodiny jsme v ní. Vrátíme se zpět na Klak a jdeme buď zpět do Hrabušic nebo za 4 hodiny doraziti můžeme krásným údolím říčky Stracené k ledové jeskyni dobšinské.

Jedeme-li z Hrabušic vlakem dále na východ, spatříme v levo osadu Štvrtok, s gotickým kostelem z 15. století. Jak vnějškem tak i vnitřkem kostel ten jest umělecky cenným, jedna z nejkrásnějších středověkých gotických staveb na Slovensku. Vystavěn byl roku 1510 od Hedviky, vdovy po Štěpánu Zápolském. Jsou to vlastně kaple nad sebou. Hlavní oltář gotický zobrazuje smrt a korunování Panny Marie. Odtud pochází slezská rodina hrabat Henckelů z Donnersmarcku. Trať naše blíží se nyní řece Hernádu.

267 km Iglov (Nová Ves Spišská) jest kvetoucí průmyslové město. Má 10525 obyvatel, z nichž jest $^1/_2$ Slováků, $^1/_4$ Němců a $^1/_4$ Maďarů. Je tu slovenské evang. gymnásium a slov. učitelský ústav. V okolí jsou doly na železo.

Přenocovati můžeme v hotele „Redouta" na hlavní ulici. Od nádraží jest tam 25 minut. Při cestě z nádraží po pravé straně táhne se řada vil, ukrytých v zeleni stromů. V Levočské ulici v levo jest kostel t. zv. vikariát, v němž se káže jen slovensky (pro přespolní přifařené katolíky). Průchodem vstoupíme pak na náměstí. Na náměstí jest katol. gotický chrám s věží 86 m vysokou. Vedle jest evangelická modlitebna. Náměstí jest vlastně širokou ulicí, vedoucí od západu k východu, takže jedna strana sluje „polední", druhá „půlnoční". 5 km jižně od města jsou iglovské lázně na pokraji rozsáhlých lesů. Odtud vede hradská (stará kratší, ale

Tisovec.

neschůdnější, nová delší) ještě 10 km přes Hnilčík a vrch Grajnár (od kříže vede stará hradská v levo dolu) do Hnilce na hranici stolice gemerské, kde byl farářem předseda Museálné společnosti slovenské, znamenitý etnograf Štěpán Mišík. Jest tu čarokrásná krajina, ale daleko od světa. Z Hnilce vede hradská dále do Polomy a Rožňavy v Gemeru.

Z Iglova vede severně odbočka dráhy 13 km do Levoče. Levoča jest stoliční město spišské. Spišská stolice má velmi bohaté dějiny. Ze 24 měst spišských, založených většinou Němci, zastavil roku 1412 král Zikmund 13 měst polskému králi Vladislavovi. Tato města zůstala v držení polském až do prvního dělení Polsky r. 1772, kdy připadla nazpět Uhrám. Přidány k nim 3 města ze zbylých 11 a tak utvořeno spišské „šestnáctiměstí". Mnohé z těchto měst jsou ovšem dnes jen pouhé vsi.

Obyvatelé severní Spiše, tak zvaní Magurci, oddělení německým ostrovem kežmarským od Slováků ve Spíši jižní, zachovali si polské nářečí své až podnes.

Levoča má 7500 obyvatel, z nichž jsou tři čtvrtiny Slováků a čtvrtina Němců. Městský hotel na náměstí vzdálen jest čtvrt hodiny z nádraží. Má 10 pokojů. Omnibus zaveze nás tam. Pro starobylý ráz svůj Levoča bývá často nazývána slovenským Norimberkem. Levoča byla již roku 1285 královským svobodným městem. Na Levočském hradě, hodinu od města vzdáleném, nalezeny byly pravěké památky. Kolem Levoče jsou hradby a hluboký příkop, ve kterém jsou nyní ovocné sady. Trojlodní gotický kostel sv. Jakuba ze 13. století jest pravým museem středověkého umění. Hlavní oltář vyniká řezbářskou prací mistra Pavla a je 19 m vysoký. Na zadních stranách oltářních křídel jsou kopie Cranachových obrazů. Oltář P. Marie Sněžné je rovněž vzácný a ozdoben je znaky města a znaky Polsky. Oltář Ukřižovaného byl zřízen králem Matějem roku 1474. Na stěnách jsou fresky ze XIV. století. Z téže doby i křtitelnice. Kazatelna je renesanční dílo nevyrovnatelné krásy! V kapli sv. Jiří náhrobek Ulebachův z roku 1392. Gotická radnice má pěkné arkády a starobylý sál zasedací. Na starožitném stropě visí tu vzácná lampa křišťálová ze XVI. století, dar města Benátek. Na náměstí u některých domů podloubí. Krásný je dům Thurzovců. Slovenské reálné gymnasium umístěno jest v bývalém jesuitském klášteře, kde je pozoruhodná křížová chodba. Na zdejší evang. lyceum přešli slovenští studující r. 1844 z Prešpurka, když zavřen byl tamní ústav řečí a literatury československé. Jan Matuška složil tenkráte hymnu „Nad Tatrou sa blýska".

Půl hodiny severně od Levoče jest Mariánský vrch s poutnickým kostelem, navštěvovaným o marianských svátcích zbožnými poutníky slovenskými ze Spiše i ze Šariše. 4 km severně na hradské, vedoucí do Kežmarku, jsou Levočské lázně, letní sídlo měšťanů levočských.

Jedeme z Iglova dráhou košickou dále na východ; další stanicí jsou

290 km Spišské Vlachy, slovenské městečko s 2700 obyvateli.

Odtud vede odbočka dráhy severně do Spišského Podhradí, městečka se 3000 obyvateli slovenskými. Tu se na 200 m vysoké skále zdvíhají zříceniny spišského zámku, roku 1780 vyhořelého. Spišský

zámek býval velmi rozsáhlý: měl 5 dvorů a 135 místností. Roku 1444—1458 držel jej Jan Jiskra z Brandýsa. Na druhém vrchu jest spišská kapitula, sídlo spišského katol. biskupa Alexandra Párvyho, kterému říkali Slováci Alexandr Hrozný (protože pronásledoval uvědomělé kněze slovenské). Osvobození Slovenska nepřežil, zemřel roku 1919. Jest tu gotická katedrála sv. Michala, vystavěná v letech 1462—1478. K ní přistavěna roku 1498 gotická kaple s náhrobkem palatina Emericha Zápolského.

Jihovýchodně od Spišského Podhradí je Žegra, kam za hodinu dojdeme přes vrch Dreveník (612 m). Cestou v osadě Hodkovicích spatříme Kaštiel Csákyho se vzácnými starožitnostmi. V Žegře si prohlédneme starý románský kostel, postavený roku 1247 hrabětem Janem Žegrou. Památné jsou v něm malby na zdi ze XIV. století a kamenná křtitelnice ve slohu románském.

3 km od stanice Podhradí jsou malé solné lázně Baldovce.

4 km severovýchodně jsou Bijacovce, kde je románský kostel a v zámecké kapli mají obraz Dürerův.

8 km východně jest průsmyk Branisko, kde postaven jest pomník na paměť bitvy tu svedené dne 5. února 1849. Bojoval tu zvolenský prapor maďarských honvédů (samí Slováci hrozbami a šibenicemi do boje sehnaní), kteří byli pod vrchem, a císařské vojsko se slovenskými dobrovolníky, kteří měli výhodné postavení na vrchu. Na obou stranách tekla tu krev slovenská pro zájmy cizí. Přes Branisko vede hradská do Šariše dědinou Širokou do Fričovců, kde jest renesanční zámek z r. 1623.

Ze Spišských Vlachů dále vede trať krásným, malebným údolím Hernádu.

308 km Margecany. Odtud jede také poboční dráha dolinou gelnickou do Gelnice (8 km), starého, hornického města německého se 4000 obyvateli, kde jsou doly na železo, a dále až do Smolnické Huty. Od Gelnice 2 km severozápadně jsou lázně Thurzovy, skryté v hustých lesích jedlových.

Naše dráha projíždí u Fenikshuty tunelem, dlouhým 417 m, a vjíždí do šarišské stolice. Jsme 20 m vysoko nad řekou Hernádem. Výlety v tomto krásném lesnatém koutě Slovenska popisujeme dále ve „Vycházkách z Košic". Východisky jsou tu hlavně: Košické hámry, Starý Ružín a Velká Lodzina.

335 km Obyšovce.

Šariš.

Tu odbočuje na sever dráha přes Prešov do Orlova, kde se k ní připojuje trať přes Nový Sanďec do Tarnova v Haliči.

Na této odbočce stihneme po

17 km Prešov, stoliční město šarišské na řece Toryse. (Hotel Gellért, Berger.) Má 17.000 obyvatel. Od r. 1909 jest tu filiálka banky Tatry z Turč. Sv. Martina. Je tu slovenské reálné státní evang. gymnásium a tři učitelské ústavy: státní dívčí, evangelický mužský a řeckokatolický mužský. Na náměstí jest katol. gotický farní chrám. V severní části hlavní třídy stojí mariánský sloup na místě, kde roku 1687 popraviti dal generál Karaffa 22 slovenských evangelíků, bojujících za svojí samostatnost proti Habsburkům. Také tu sídlí řeckokatolický biskup. Jihozápadně nad městem zdvíhá se na vrchu Kalvarie, odkud jest rozhled. Za $^1/_2$ hodiny jižně po hradské, topoly vroubené, dojdeme do Šóváru, kde jsou solivary. — Okolí města Prešova je velmi pěkné. Oblíbeným výletním místem jsou zejména lázně Cemiata s prameny minerálních léčivých vod a slatinné lázně Išla. Jihovýchodně 30 km od města je obec Červenica, kde je naleziště slovenských drahokamů opálů.

Z Prešova vede severně odbočka dráhy do Bardiova.

Na této trati jsou třetí stanicí

12 km Kapušany, nad nimiž na vrchu strmí zříceniny hradu kapušanského.

Konečnou stanicí pak jest velmi staré město na řece Toplé

45 km Bardiov. Hotel Hungaria poskytne nám tu přístřeší. Bardiov má 7000 obyvatel, z nichž je 2000 Židů, většinou z Haliče sem přivandrovalých.

Kolem města jsou dosud zbytky hradeb. Jedinou zachovalou branou zborovskou vstoupíme do ulice, kterou přijdeme na náměstí. Uprostřed stojí starobylá radnice gotická z 15. století, v níž jest umístěno stoliční museum šarišské. Veliký farní kostel sv. Egidia ze 13. století byl roku 1897 opraven. Na oltářích jsou v něm řezby z 15. století. Mimo to jest tu „ruska cerkva“ a kostel evangelický.

V archivě města Bardiova uložena jest též jedna česká listina z doby, kdy česká bratrstva husitská na Slovensku panovala (A. Jirásek: román Bratrstvo). V ten čas byli bardiovští měšťané většinou Němci. Ti chytili Husity Vysockého a Petříka a dali je oběsiti. Proto jim píše (asi r. 1453) český bratřík, který však mluvil šaryšským nářečím: „Vy zly a nespravedlivy lude bardiovcy, viste naszych bratrow daly zweszaty, ludi dobrich a newinnich, ako mordere necnostlivy, ktery any vám ano zadnomu nicz nebili vinni a pretos gesli nam priatelom a rodovi ich za nich nepoložite

czeteri sta zlotich ve zolote do troch nedeli v klastore u mogili u cracova, alebo u cartusov v lechniczi tedy na vaszych hordlech y na vaszym ymaniu, y na vaszych podanich bud duluho, bud cratko tak to se mstiti budemy, pocud naszeho rodu stava. Tot list pisan s hor dzen svateo iacuba."

Bardiovci husitské přání nepochybně asi nesplnili, neboť v archivě našel se ještě jeden list téže věci se týkající, a to německý, od Petra Axamyta z Kosova, známého hejtmana husitského, tehdy držitele hradu Plavnice v Šariši.

Na gymnasiu bardiovském působil v polovici 16. stol. učenec Stöckelius „praeceptor Hungariae".

Nad městem nedaleko nádraží zdvíhá se Kalvarie, odkud je pěkný rozhled.

Z Bardiova půjdeme k severu Slovenskou ulicí a po krytém mostě dřevěném přejdeme řeku Toplú, načež hradskou půjdeme 1 hodinu do lázní bardiovských v pěkném lesnatém údolí. Povoz z Bardiova zaveze nás tam i zpět levně. Bývá tu ročně 3000 hostí. Pramení se tam silná železitá kyselka výborné chuti.

Tatáž hradská před bardiovskými lázněmi odbočuje v pravo a vede dědinou Dlhou Lúkou do městečka Zborova (z Bardiova 12 km), nad nímž na vrchu v pravo spatřujeme zříceniny hradu, který kdysi náležel Rákóczymu. V okolí jsou již ruské dědiny, kde lidé mluví nářečím odlišným od východní slovenštiny. (Na příklad: infinitiv kosity, 3. osoba sing. visit, šo místo co atd.) Zde anebo již v Bardiově můžeme v ruské cerkvi navštíviti bohoslužby řeckokatolické. Uslyšíme staroslovenský Otčenáš: „Otče naš, iže jesi na nebesjach, da světítsja imě tvoje, da prijdeť carstvije tvoje, da budeť vola tvoja jako v nebi tak i na zemli" a t. d.

Z Prešova pojedeme nyní dále na severozápad do Orlova.

26 km Velký Šariš jest městečko slovenské.

Zde a v okolí jest podle Czambelova spisu „Slovenská reč" nejryzejší východoslovenské nářečí. Hlavním znakem šarištiny jsou krátké samohlásky a přízvuk polský na předposlední slabice, dz, c, místo ď, ť, na př. dzeci = děti, náslovné š na švece = na světě, do šmerci = do smrti, co místo středoslovenského čo. Mají také svá slova zvláštní, na př. valal (dědina), draha (cesta).

Nad velkým Šarišem zvedají se půl hodiny severozápadně na vrchu zříceniny hradu šarišského. Tu byl císařskými vojáky zajat František Rákóczy a odvlečen do Vídeňského Nového Města, odkud se mu však podařilo utéci.

38 km Sabinov jest slovenské město s 3200 obyv. Založila prý je Sabina, dcera krále Bely IV.

49 km Lipjany. Odtud 4 km cesty do Kamenice, nad níž na osamělém vrchu jsou daleko viditelné zříceniny hradu.

Trať naše stoupá nyní vzhůru velikým zákrutem, takže hrad kamenický uvidíme nyní ještě jednou a to zcela zblízka.

69 km Lubotyň, od něhož 3 hodiny vzdáleny jsou lázně lubovenské.

71 km Orlov jest pohraniční stanice. Odtud vede dále trať do Haliče na Nový Sandec a Tarnov.

Vrátíme se nyní k naší hlavní trati bohumínsko-košické a z Obyšovců dojedeme do

351 km Košic. Košice jsou stoliční město abaujské. Leží na pravém břehu řeky Hernádu. Mají 45.000 obyvatel, z nichž jsou $^2/_3$ Maďarů a $^1/_3$ Slováků.

Hotel Schalkház na hlavní ulici má 70 pokojů. Omnibus z nádraží nás tam zaveze. V Košicích je slovensko-maďarské gymnásium, reálka, obchodní akademie, průmyslová škola, hospodářská škola a polepšovna (ústav Komenského).

Z nádraží jdeme býv. Szechenyiho promenádou. Za 10 minut dojdeme do vnitřního města na Hlavní ulici, kde spatříme nejkrásnější gotickou stavbu na Slovensku: dóm, vystavěný v letech 1382—1417 a obnovený v letech 1877—1896. Věž jeho jest 59 m vysoká, druhá jest nedokončena. Plán ke košickému dómu zhotovil francouzský stavitel Villard de Homecourt, který vystavěl též podobný kostel v Braine ve Francii. Uvnitř dómu je 16 m vysoký kamenný tabernakl v hlavní lodi v levo od hlavního oltáře. Hlavní oltář obsahuje 24 obrazů staroněmeckých mistrů školy dürerovské. Roku 1876 uložili na levé straně kostela pozůstatky Rákócyho, přivezené z Cařihradu.

U dómu stojí čtyřhranná renesanční věž Urbanova z roku 1628. Za dómem stojí Michalská kaple z roku 1260. Od dómu jdeme hlavní ulicí podle divadla 10 minut k severu a dojdeme tak k východoslov. museu. (Otevřeno jest v neděli, úterý, ve středu a sobotu 9—12 a 3—5 zdarma.) V přízemí jest knihovna, zoologická sbírka a Pukyho sbírka umělecko-historická, v 1. poschodí jsou umístěny pravěké starožitnosti, obrazy, výšivky a kamenina z košické továrny (z let 1805—1840).

Pěkný pohled na město skýtá Kalvarie, čtvrt hodiny vzdálená západně od musea. Z Kalvárie můžeme jíti do údolí Čermelského, kam nás z města zaveze elektrická dráha. Od konečné stanice její jsou půl hodiny pěší cesty vzdáleny lázně Bankov v krásné krajině na počátku širých lesů.

U Košic zvítězil roku 1441 Jan Jiskra z Brandýsa nad vojskem polského krále Vladislava. Po bitvě na Bílé Hoře dostal Košice od Gabriela Bethlena vůdce českého povstání hrabě Thurn.

V Košicích vychází deník Slovenský východ.

Vycházky z Košic.

1. Do údolí Hernádu.

Od Komenského ústavu (polepšovny), kde je stanice elektrické dráhy, za čtvrt hodiny dojdeme ku prameni sírové vody na břehu Hernádu. Mezi stromy je tu několik budov, pozůstatky to bývalých lázní. Po břehu Hernádu jdeme odtud dále při trati košickobohumínské dráhy přes Ťahanovce. Půjdeme k tunelu. Odtud až po Kostolany je nejkrásnější partie údolí. Nazpět můžeme jíti po hradské na druhém břehu.

2. N a v r c h H r a d o v o u.

Mezi údolím Hernádu a údolím Čermelu na severu Košic je vrch Hradová, vysoký 466 m. Stával tam kdysi nepochybně hrad. Před válkou byla tam dřevěná rozhledna. Výstup na ni je možný z dvou stran: od sírového pramene z údolí Hernádu vedou nahoru bílé značky za 1 hodinu anebo z údolí Čermelu od hostince nad hřebíkovou továrnou (stanice elektrické dráhy) vedou nahoru modré značky za 1 a půl hodiny.

3. N a K r á l o v u s t u d ň u

Cesta žlutě značená vede od konečné stanice elektrické dráhy v údolí Čermelském. Za hostincem „Baránkom" stoupáme lesem vzhůru k dědině Kavečanům. Ale před dědinou odbočíme v levo zase do lesa. Tak vyjdeme na úbočí vrchu Čečatové (771 m), odkud se nám otvírá krásný pohled na údolí Čermelské. Z jednoho místa je viděti i Tatry. Obejdeme vrch Čečatovou a staneme při studánce, nazvané Královou studňou. Cesta až sem trvá 2 hodiny. Sestoupiti můžeme za 1 a půl hodiny podle modrých značek do Kostolan k vlaku.

4. N a v r c h Š i v e c.

Z Košic ranním vlakem jedeme do Košických Hámrů. Za stanicí Starým Ružínem vidíme již v levo rozložitý vrch Šivec, který vidíme potom stále až do Košických Hámrů. Z Košických Hámrů jdeme nejprve k dědině téhož jména. Před ní však odbočíme podle modrobílých značek v levo. Za 2 hodiny vystoupíme na skalnatý vrchol Šivec (784 m), odkud otvírá se nám nádherný rozhled. Pod námi vine se v údolí řeka Hernád, podél níž táhne se košickobohumínská dráha a na všecky strany hory, lesy a údolí v nejrozmanitější podobě do nekonečné dálky.

Sestoupiti možno podle žlutých značek do stanice Starý Ružín za 2 hodiny, anebo podnikneme po hřebeně cestu další.

5. H ř e b e n o v á p a r t i e: Š i v e c — P o k r i v ý — B i e l a s k a l a.

Z vrcholu Šivce na vrch Pokrivý vedou nás červenobílé značky. Cesta trvá 1 a půl hodiny. V zimě je to výborná dráha lyžařů. V levo nedaleko cesty je útulna maďarského turistického spolku přátel přírody. Z vrchu Pokrivého (889 m) je ještě větší rozhled než ze Šivce, ale vzrůstající jedlový les rok od roku jej zmenšuje. Dále dovedou nás červené značky za půl hodiny k myslivně „Repy". Odtud potom za půl hodiny dojdeme na poslední vrchol hřebenové partie „Bielou skálu" (820 m), odkud za další půl hodiny stihneme Královu studňu, popsanou ve vycházce 3.

Tato hřebenová partie svými rozhledy a lesními cestami je velmi krásná. Vykonati ji možno ještě několika způsoby:

Z Obyšovců vedou červené značky přes vrch Prílohy (789 m) na vrch Pokrivý za 3 a půl hodiny.

Ze stanice Velké Lodziny vedou bílé značky na Prílohy.

6. H ř e b e n o v á p a r t i e: P r e d n i a h o l i c a — K o j š o v s k á h o l a.

Z lázní Bankova severně od Košic na počátku čermelského údolí vede od kaple P. Marie červeně značená cesta na Přední holicu. Na hřebeně je tu bohaté malinové pole a lesní cesta poskytuje bohaté scenerie podobné partiím anglických parků až k myslivecké útulně Otylii (za 3 a půl hod.).

Odtud dále po hřebenu za 1 hodinu dojdeme na Zadní holisko (808 m) a za další tři čtvrti hodiny na Přední holisko čili Kojšovskou holu (957 m). Pod vrchem je tu turistická útulna, kde možno přenocovat.

Ze stanice Košických Hámrů vedou sem žluté značky podél potoka opačanského přes dědinu Opáka za 3 a půl hodiny.

7. K Rankovskému geysiru.

Rankovce a jejich státní lázně nemají dosud spojení se světem. Jsou pět hodin pěší cesty vzdáleny od Košic na severovýchod.

Rankovský geysir je pramen kyselé vody, která po 10—16 hodinách vybuchuje a metá sloup vody do výše asi 35 m. Zjev ten trvá vždy asi 10 minut. Pramen je radioaktivní a 24 stupňů Celsia teplý. Výbuchy nejsou následkem teploty, ale rozpínavostí kyseliny uhličité. Kolem pramene jsou villy a lázně. V lese kol dokola krásné cesty.

8. Sádlovská dolina.

Z Košic vlakem jedeme do Turně. Z Turně pěšky jdeme po hradské 1 hodinu do Dvorní, odkud v pravo odbočíme na dědinu Sádlov. Za dědinou u mlýna vkročíme do čarokrásného údolí. Ze dvou stran vypínají se vysoké, příkré stěny vápenných skal, mezi kterými teče potok Blatnica. Dolina stává se vždy užší, potok tvoří několik vodopádů. Za půl hodiny dostihneme velký sloup „Cukrové homole", ještě dále Královu studni. Za další půl hodiny dojdeme k píle, při které naše cesta končí. Vrátíme se buď zpět touže cestou neb před pilou odbočíme na výšinu, po které přejíti můžeme do doliny Hajské, která má velmi divoký ráz. Sestup do úzké rokle po „Čertovom mostě" není bez nebezpečí. Přes dědinu Háj do Turně dojdeme asi za 2 hodiny.

9. Lázně Štós.

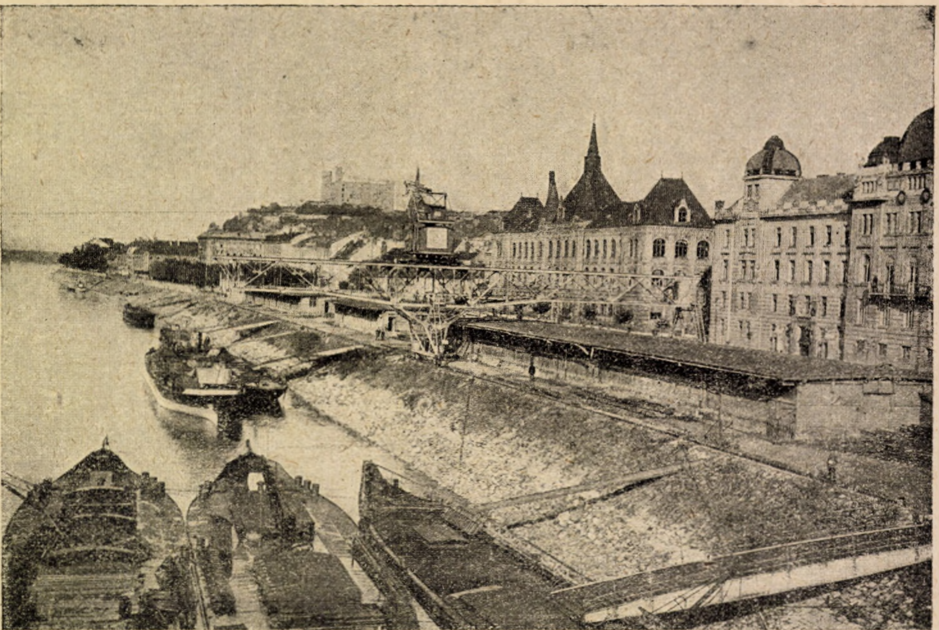
Jsou v údolí řeky Bodvy ve výšce 670 m. Kol dokola táhnou se širé jedlové lesy s dobrými cestami. Můžeme jich dosíci ze stanice Smolnické huty na košickobohumínské dráze za pět čtvrtí hodiny. Odtud možno podniknouti několik vděčných výletů.

10 Rybník Izra.

Jihovýchodně od Košic leží v krásné kotlině rybník „Izra" Je to krásný celodenní výlet. Z Košic ranním vlakem do Kužmic. Odtud chodník, žlutou barvou značený. Cesta trvá 2 hodiny (asi v 10 hod. se tam přijde). Na rybníce koupání a veslování (vesla u polesného). Zpět cestou, označenou bílou barvou, pod vrch Malý Milic, Slanou hutu a Nový Salaš do Velké Slané, kde je krásný park Forgáčův. Nad parkem zříceniny starého hradu. Odtud večerním vlakem zpět do Košic.

Jiná cesta k rybníku vede od stanice Nižná Myšla. Značena je červeně. Jde k lesu Károlyiho a po kraji jeho na dědinu Skároš. Pod vrchem Seredňa (645 m) odbočíme na východ a potom na jih a za 3—4 hodiny staneme u myslivny Károlyiho (666 m), odtud je krásný rozhled na západ. Odtud výstup na hřeben Velkého Milice a za 5 čtvrtí hodiny jsme na nejvyšším bodě (896 m) na slovensko-maďarské hranici. K rybníku sestup trvá 1 a půl hodiny. Při tom vidíme v dolině pod sebou Fizerský hrad, ležící již v Maďarsku.

Východně od Košic prostírá se stolice zemplínská, v níž bydlí 108.000 Slováků z jedné třetiny řeckokatolických, kteří jsou však ještě zcela

Bratislava: Přístav.

neuvědomělí. Kraj celkem rovinatý nezasluhuje, abychom si tam zajížděli. Kdo by však přece chtěl tento opuštěný kout navštíviti, pojede z Košic do Legíně směrem k stoličnímu městu zemplínskému Novému Městu pod Šátorem (20.000 obyvatel). V Legini přestoupí do vlaku, který jede přes slovenské městečko Trebišov s 5000 tisíci obyvateli, kde jest kostel katolický i řeckokatolický a zámek hraběte Andrássyho; načež přes pomaďarštěná města Michalovce se 6000 obyvateli a Humenné se 4000 obyvateli. Tu se začíná již horská krajina. Přejedeme národnostní hranici slovensko-ruskou: stanice Kožkovce leží ještě v slovenské oblasti, Zbudská Radvaň již v oblasti ruské. Konečná stanice trati Medzi Laborce, kde připojuje se k ní trať vedoucí do Przemyšla v Haliči. Z Nového Města pod Šátorom jde trať na východ do Užhorodu, hlavního města stolice užské, u něhož se začíná Karpatská Rus. Užhorod má 17.000 obyvatel.

Z BRATISLAVY DO ŽILINY.

Z Prahy dojedeme do Bratislavy přes Brno, Břeclavu a Kúty. Nad vtokem Moravy do Dunaje v pravo vidíme skálu, na níž se vypínají zříceniny hradu Děvína. Rostislav moravský měl tu již r. 846 pevný hrad proti Ludvíkovi. R. 1809 byl zbořen francouzským vojskem. Pěkný pohled jest na Děvín za plavby parníkem po Dunaji z Vídně do Bratislavy. Stanice Děvínská Nová Ves jest přestupní stanicí na Kúty, Holíč a Skalici. Za Červeným mostem projedeme tunelem Malé Karpaty a staneme na nádraží v

Bratislavě (Prešpurk). Jest to bývalé hlavní a korunovační město uherské, nyní hlavní město slovenské. Má podle sčítání z roku 1919 83.223 obyv. a to: 26.944 Slováků, 24.577 Maďarů a 30.221 Němců.

Hotel „Savoy a Carlton" na Košutově náměstí jest majetkem šl. Palugyáye. Má 100 pokojů. Levnějši a též dobrý jest hotel Národný dom (český) na Štefánikově cestě (býv. hotel Deák). Kálal odporučuje hotel „u jelena" na náměstí proti poště, vedle evang. kostela. Tu také nejlepší víno ve vinárně Schmitta a Hansla (vedle pošty).

Elektrická dráha zaveze nás od nádraží k Dunaji.

Jedeme ulicí nádražní na Grasalkovičovo náměstí, kde v levo spatřujeme palác smutně proslulého Habsburka — markýze Gera. Do starého města vcházíme Michalskou branou, jež pamatuje XV. století. V Michalské ulici v pravo je stará budova uherské sněmovny z roku 1783, dnes soudní budova. Sněmy uherské konaly se v ní v letech 1802—1848. Tu mluvil Ludevít Štúr jako poslanec zvolenský, žádaje zrušení roboty. V levo Deákovou ulicí přijdeme na Hlavní náměstí. Tu stojí stará budova městského domu z roku 1288 s vraty z roku 1325 a loggií ve dvoře z roku 1558. V prvém poschodí budovy je městské museum v síních se starobylými stropy. V neděli a ve svátek od 9—12 je otevřeno zdarma. Obsahuje hlavně starožitnosti. Vedle městského domu je jesuitský kostel z roku 1636, kdysi evangelický. Uprostřed náměstí je kašna z roku 1573 a mariánský sloup z roku

1672. Dále za jesuitským kostelem je kostel Františkánský, postavený za kořist uloupenou na Přemyslu Otakarovi II. roku 1272.

Z náměstí jděme zpět Rybářskou ulicí k městskému divadlu z roku 1891. Před ním je kašna Ganymedova od Tilgnera a mramorový pomník Petöfiho od Radnaye. Odtud nemáme již daleko k Dunaji. Tu býval korunovační pahorek, na kterém nově korunovaný král uherský na všechny čtyři strany světové mečem mával na znamení, že chce vlast ode všech nepřátel chrániti. Na tomto místě postaven byl veliký jízdecký pomník Marie Terezie od Fadrusa, znázorňující výjev, jak uheršti stavové slibují královně své pomoc proti pruskému Fridrichovi, volajíce: „Vitam et sanguinem". Nedaleko odtud je budova slovenského ministerstva, bývalá budova vojenského velitelství.

Dóm sv. Martina vystavěn byl v letech 1204—1445. Na vrcholu jeho věže jest pyramida s pozlacenou korunou uherskou. V postranní lodi jest gotická kaple sv. Anny ze 14. století. Na vnější straně kůru jest olověná socha sv. Martina v uherském kroji na koni od Rafaela Donnera z roku 1734. Od dómu půjdeme podle nové synagogy k zámeckým schodům. Proti nové synagoze máme český hostinec Jiráskův.

Na zámeckém vrchu, 83 m nad Dunajem, trčí k nebi zbytky bratislavského zámku. Jeho čtverhranný tvar se 4 věžemi v rozích dal podnět lidovému humoru, že jej nazval „obrácenou postelí". Zámek zpustl po požáru roku 1811 a jeví stopy poslední přestavby za Marie Terezie v letech 1760 až 1765. Dějiny zámku bratislavského jsou značnou částí dějin Slovenska i Uher.

Dějepisec Ortvay soudí, že Bratislava založena byla Římany a to vojevůdcem Pisem (dle něhož nazvána byla Bratislava latinsky Pisonium). Slováci odvozují jeho původ od Bratislava nebo Bredslava. Císař Jindřich IV. obléhal jej roku 1074. Bedřich Rudovous prodléval tu roku 1189 o svatodušních svátcích. Svatá Alžběta, dcera uherského krále Ondřeje II., zasnoubena byla zde Herrmannovi, hraběti durynskému. Český král Přemysl Otakar II. byl tu několikráte. Roku 1261 slavil zde svatbu s Kunhutou. Tu se konaly také uherské sněmy již za krále Zikmunda a Matyáše Korvína. Po bitvě u Moháče roku 1526, když Turci roku 1541 obsadili Budín, Bratislava se stala hlavním městem Uher a byla jím až do roku 1848. Od roku 1552 až do roku 1802 byla v jedné věži zámku chována uherská koruna. Roku 1670 byl tu konán t. zv. krvavý soud, kterým odsouzeno bylo pro víru 300 evangelických a duchovních učitelů, a to 22 na smrt a ostatní do vězení, do vyhnanství a 30 jich prodáno v Neapoli za otroky. Roku 1741 císařovna Marie Terezie žádala uherské stavy za pomoc proti pruskému králi Fridrichovi. Událost tuto připomíná také jezdecký pomník Marie Terezie.

Nedaleko tohoto pomníku je most přes Dunaj na pravý břeh, kde je anglický park.

V Bratislavě jest evang. lyceum, na kterém přednášel v letech 1803 až 1837 česko-slovenskou řeč a literaturu Jiří Palkovič a po něm 1838 až 1844 Ludevít Štúr, který vychoval slovenskou mládež v duchu národním tak, že potom žáci jeho na všech stranách Slovenska se stali buditeli mládeže slovenské. Tak prof. Lud. Šuhajda v Šťávnici, Jan Benedikti v Kežmarku,

Michal Hlaváček v Levoči a Muňay v Prešově. Když Maďaři roku 1844 Štúra sesadili, odešli slovenští studující na lyceum levočské. Štúr pak od roku 1845 vydával v Bratislavě „Slovenskje národnie noviny“ s belletristickou přílohou „Orol tatránsky“. Mimo to je tu státní reálné gymnasium, reálka, obchodní akademie, průmyslová škola, evang. teolog. akademie a slov. universita „Komenského“.

V Bratislavě je slovenská Ludová banka. Vychází tu Slovenský Deník, Bratislavský deník (český) a několik jiných časopisů slovenských.

Z Bratislavy procházkou chodí se obyčejně půl hodiny do Batzenhäuslů, kde jsou hostince a „Gebirgspark“. Pěkný rozhled jest také z nedaleké Kalvárie. Odtud sestoupíme dolů do údolí Vydrice (Weidritz) a jdeme 1 hodinu do lázní Eisenbründlu a dále tři čtvrti hodiny krásným lesem na Vrch Kamzíkov (Gemsenberg), kde jest dřevěná rozhledna na výšině Széchenyiho ve výši 439 m.

Největší důležitost pro Československou republiku má Bratislava, jakožto hlavní náš přístav dunajský, spojující náš vnitrozemský stát veletokem dunajským s mořem. Z Bratislavy můžeme jeti po Dunaji do Komárna (22.000 obyvatel), Ostřihoma v Maďarsku a kolem Vyšehradu do Pešti.

Malé Karpaty.

Z Bratislavy vede odbočka dráhy severně přes Děvínskou Novou Ves na Kúty, Holič a Skalici.

Ze stanice Děvínské Jezero vede kratičká odbočka 7 km dlouhá do městečka Stupavy. Má 3300 obyvatelů slovenských. V městě vyniká zámek hraběte Károlyiho s pěknou zahradou. Tu vyrábí dosud slovenskou keramiku džbankář Jan Kostka. Na výstavě v Hodoníně roku 1905 měl velmi pěkné věci. Ze Stupavy jest pouze 1 hodina na zříceniny hradu Ballensteinu (Pajštún). Z Pajštúnu tři čtvrti hodiny máme do poutnického místa Mariatálu, kde v zájezdním hostinci křesť. možno přenocovati.

Krásný výlet podnikneme, dáme-li se odtud dále přes měděné hamry pajštúnské na zříceniny Weissensteinu a ke dráze do města Sv. Juru, kam dorazíme za 3 hodiny. Od pajštúnských hamrů k severu vede utěšená dolina k myslivně na Košariska.

Z Děvínského jezera jedeme k severu dále a staneme na stanici:

38 km Malacka, okresní město slovenské s 5100 obyvateli.

Vychází tu týdeník „Osveta“.

V Malackách a v blízkých Levárech kvetlo kdysi hrnčířství, provozované původně po bitvě bělohorské přistěhovalými sem z Moravy habány (= anabaptisty neboli novokřtěnci), jak nazývali zde České bratry. Dnes je zde ve slovenských rukou Ludová banka.

Z Malacek podnikneme výlet na Plavecký Zámek (Blasenstein). Jdeme hradskou přes železniční trať podle katol. školy do dědiny Rohrbachu (Rarbok). V další uvědomělé dědině Sološnici spatříme ohrazený kostel a v něm krásně řezanou dřevěnou kazatelnu. Odtud za půl hodiny

jsme v Podhradí u kaštielu (zámečku). Zámeček je zpustlý; bydlí v něm jen panští úředníci a zámecký kaplan. V lesním úřadě vyžádáme si dovolení k prohlídce krápníkové jeskyně, která jest právě pod Plaveckým zámkem. Tam mají klíč od železné mříže, kterou se jeskyně zamyká. Průvodci dává se zpropitné. Od jeskyně ke hradu stoupáme zvolna kaštanovými sady na severní straně. Plavecký zámek náleží hraběti Pálffymu.

Z hradu (419 m nad mořem) otvírá se nám utěšený rozhled na romantické okolí. Jméno „Plavecký“ má původ svůj nejspíše od tureckého kmene Plavců, kteří přišli roku 1237 do Uher.

Na noc můžeme se vrátiti do Sološnice, kde jsou dva dobré hostince. Ze Sološnice pak vystoupíme na nejvyšší vrch Malých Karpat Vysokou (754 m). Cesta vede přes samotu Holín a trvá asi 2 hodiny. Rozhled je na všecky strany otevřený, přímo uchvacující. Sestoupiti můžeme pak na zámek Vývrat, letní sídlo hraběte Pálffyho.

Z Malacek jedeme dále do Velkých Levár. Mají 3000 obyvatel a slovenskou Rolnickou a priemyselnou banku. Další stanicí jsou:

54 km Kúty. Mají 3000 obyvatel. Tu jsme již ve stolici nitranské. Železniční trať spojuje Kúty s 18 km vzdálenou Břeclavou na Moravě, kudy vede hlavní trať na Brno a do Bohumína.

Z Kútů vede jihovýchodně odbočka dráhy do Trnavy. V levo mineme tu poutnické místo mariánské

8 km Šaštín mající 2400 obyvatel. Na Klášterním náměstí jest dobrý hostinec p. J. Ostrčila. Slovenský lékař jest tu dr. Novomestský. O mariánských svátcích pestří se prostor před klášterem slovenskými kroji zbožných poutníků. Další stanicí jest

23 km Senica, okresní městečko se 4000 slovenskými obyvateli.

Je tu filiálka banky Tatry z Turč. Sv. Martina. Evang. farářem jest tu Martin Braxatoris, slov. spisovatel, syn básníka Sládkoviče. Slov. lékař je dr. Šimko. Působil zde jako pravotár dr. Štefan Fajnor, vynikající obhájce a mistr slovenských písní (některé uveřejnil L. Kuba ve svých Slovanských zpěvech). Od Senice 4 km vzdálena jest evangelická dědinka Hlboké, kde na hřbitově odpočívá veliký syn Slovenska, který působil tam v letech 1843—1888 jako evang. farář dr. Jos. Miloslav Hurban. Na pomníku jeho je nápis „Sláva národa hodna je obeti.“ Pomník ten odhalen byl roku 1888 za assistence četníků, kteří nedovolili ani vlastní rodině Hurbanově vstoupiti na hřbitov. Syn zesnulého básník Svetozár Hurban Vajanský odsouzen byl pak na rok do vězení.

Na faře v Hlbokém radili se roku 1843 Štúr, Hodža a Hurban o zavedení slovenčiny za jazyk spisovný, kterým vydal pak Hurban r. 1844 almanach „Nitru“ a r. 1846 „Slovenskje pohlady na vedy, umenia a literatúru“. Štúr pak vydával v Bratislavě „Slovenskje národnie noviny“ s přílohou „Orel Tatránsky“. Tím se tito národovci slovenští připravili na bouřlivý rok 1848, ve kterém ke zdůraznění požadavků svého národa zosnovali slovenské povstání. Hurban z pražského sjezdu slovanského

cestoval do Charvatska. V Karlovcích dostal od Srbů zbraně a peníze. Ve Vídni pomocí Hodžovou a Štúrovou a Čechů Blodka, Zacha a Janečka utvořil „slovenskou národní radu".

Na Moravě sehnali 500 dobrovolníků, s nimiž 17. září 1848 vtrhli „na obranu práv slovenského národa' do nitranské stolice. Dne 18. září byli na Myjavě, dne 21. září na Brezové, kde svedli dne 22. září první boj s maďarskými gardami a císařským vojskem. Bylo jich už na 3000, ale jen 1000 jich bylo ozbrojeno puškami. Útok nepřátel Slováci statečně odrazili, táhli dne 26. září k Senici a dne 27. září u Staré Turé císařské vojsko rozprášili, ale dne 28. září podlehli u Vrbového přemoci vojska císařského a maďarských národních gard i utekli se na Moravu.

Ze Senice dojedeme dále do

32 km Jablonice.

Jest tu zámek hraběte Apponyiho s krásnou zahradou. Před zámkem na náměstí stojí katol. chrám. Jablonice jest východiskem krásných výletů horských do Malých Karpat. Za 1 hodinu vystoupíme odtud na hrad Korlátky (korlát = maďarsky zábradlí) přes dědiny Cerovou a Rozbehy. Z hradu jest pěkný rozhled. Sestoupíme pak nazpět do Rozbehů a dáme si ukázati cestu lesem do Bikszárdu (4 km), odkud vede cesta utěšeným údolím ke dvoru Brezině a na starobylý hrad Ostrý Kameň (Scharfenstein), kam dojdeme za půl hodiny. Rozhled s něho není sice velký, poněvadž jest omezen vrchy, ale za to krásný. Všude kolkolem jen samá zeleň a samá zeleň. Odtud vrátíme se zpět do Breziny a východně přes Bikszárd po hradské za 1 a půl hodiny dojdeme do Nádaše, kde byl katol. farářem bývalý slovenský poslanec uherského sněmu Martin Kollár. Tam jest take stanice dráhy vedoucí z Jablonice do Trnavy: Nádaš-Smolenice. Z Nádaše půl hodiny na jihozápad jest dědina Smolenice se starobylým hradem, který nyní hrabě Pálffy obnovuje. Na tomto hradě odsouzen byl nástupce Jánošíkův zbojník Hrajnoha. Katol. farářem ve Smolenici jest výborný Slovák Jan Novák. Na východ od Nádaše 1 hodinu leží dědina Naháč, nedaleko níž spatříme zříceniny kláštera sv. Kateřiny. Tam nám dřevoštěpi ukáží cestu ke zpustlému letohrádku „Lesný dom" a k „Podrovnému mlýnu", kolem nichž za 1 hodinu dojdeme do Dobré Vody.

Z Ostrého Kameňa můžeme se však dáti také na západ. Ode dvora Breziny dojdeme za půl hodiny ke dvoru Lúky a za další půl hodiny do Plaveckého Sv. Mikuláše. Odtud máme ještě 1 hodinu do Plaveckého Podhradí, odkud vystoupíme na hrad Plavecký Zámek, o němž jsme psali již výše (u Malacek). Nedaleko Plaveckého Sv. Mikuláše prostírá se romantické údolí Javorinky s těžko přístupnou jeskyní Medvědí, s hojnými pozůstatky diluviálního zvířectva. Cestu k ní zná jedině drvoštěp Amon, bydlící na samotě javorinské.

Z Jablonice vede 12 km dlouhá odbočka do Brezové.

Jest to slovenské evangelické město s 5300 obyvateli. Dříve zde kvetlo koželužství. Nocovati možno dobře v Církevním hostinci. Slov. obchodník je tu Samo Gavora Janov. Z Brezové hradskou přes Bílou Horu jest 17 km do města Vrbového s 4700 obyvateli, pověstného místa volebního, kde při volbách roku 1906 Maďaroni a Židé jen neslýchaným způsobem zvítězili

Myjava.

nad slovenským kandidátem dr. Jul. Markovičem z Považského Nového Města, který měl pro sebe zdrcující většinu. Jest tu filiálka Ludové banky považskonovoměstské.

Z Brezové krásným údolím vede cesta 8 km dlouhá přes Hradiště do Dobré Vody, od něhož čtvrt hodiny vzdáleny jsou zříceniny hradu. Na hřbitově zde pohřben jest Jan Hollý, přední básník školy Bernolákovy (zemřelý roku 1849).

Z Brezové severně půjdeme hradskou 10 km do Myjavy, čilého města evangelického, které má s kopanicemi (samotami) 10.600 obyvatel. V hostinci Cádrově schází se národní společnost. Myjavská banka působí tu zdárně vedle Nové Banky. Slovenský lékař dr. Jan Slabej (studoval v Praze). Slov. tiskárnu má tu D. Pažický, slov. obchod M. Valášek, D. Prokša. Ev. učitelé jsou uvědomělí Slováci. Vychází tu týdeník Svobodný Slovák.

Trať z Jablonice vede až do Trnavy (68 km), kde se připojuje k hlavní trati vedoucí z Bratislavy do Žiliny.

Z Kútů vede odbočka, po které jsme přijeli z Bratislavy, dále na sever do Holiče.

83 km Holič má 5800 obyvatel slovenských.

Má výhodné železniční spojení s Hodonínem na Moravě. Leží při staré obchodní cestě, vedoucí z Moravy do Uher. Roku 1743 založila tu Marie Terezie keramickou továrnu, proslulou svými výrobky. Vyráběla hlavně džbánky s červeně malovanými tulipány a růžemi. Pozornosti zaslouží také císařský zámek. U něho jest pěkná zahrada. Značná část obyvatelstva holičského chodí do práce — na Moravu do 4 km vzdáleného Hodonína. Asi 600 žen z Holiče pracuje v tamní továrně tabákové. V Holiči jest slovenská knihtiskárna p. Malovaného. Křesťanský hotel Červenka.

Z Holiče vede naše trať dále do

90 km Skalice.

(Přenocujeme v městském hotelu na náměstí.) Má 5000 slovenských obyvatel, kteří byli vždy národně značně uvědomělí. Jest to hlavně vlivem blízké Moravy, čilou prací národní a pak i poměrným blahobytem, který přináší zdejším rolníkům vinařství. Na Moravu vede spojovací dráha přes Strážnici do Veselí ke trati, vedoucí z Brna do Luhačovic a do vlárského průsmyku.

Skalický hrad (na místě dnešní kalvárie) byl oblíbeným sídlem krále Zikmunda. Roku 1419 držel tu manželku svou Barboru Celskou v zajetí.

Dvanáct jeho listin je tu podepsáno. Roku 1423 táhl tudy Žižka. Roku 1428, 1431 a 1433 Husité. Hrad sbořen byl asi roku 1450, kdy ho dobyli Huňadovci na Pankrácovi z Mikuláše.

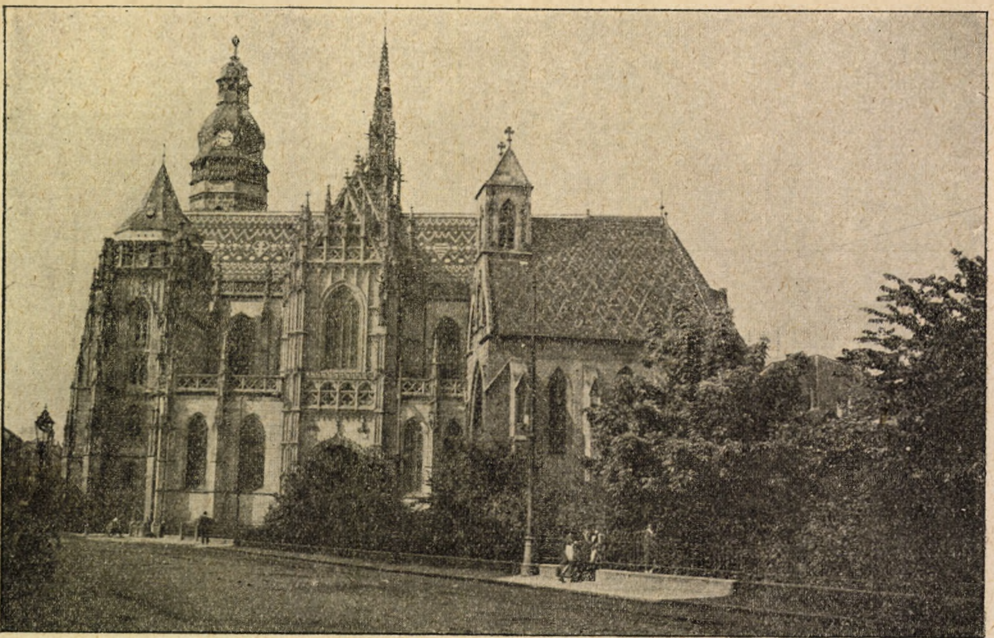
Ferdinand I. dal Skalici v zástavu moravskému hraběti Žerotínovi. V době té stěhovali se tam Čeští bratří. Katol. farní kostel sv. Michala jest z roku 1471. Františkánský klášter má bohatou knihovnu. Mezi jiným chovali tu i českou rukopisnou bibli husitskou, psanou roku 1433 „skrze ruce Duchka z Míšků." Koupil ji olomoucký arcibiskup Kohn za 4000 K. Kostel sv. Pavla (františkánský) byl původně českobratrský. Komenský tu byl roku 1650 na synodě.

V klášteře milosrdných bratří je nemocnice a lékárna. Katol. spolkový dům jest střediskem slovenského života. Vystavěl jej architekt Dušan Jurkovič ve slohu slovenských lidových staveb. Jest v něm potravný spolek, slov. museum, divadelní dvorana, kde hrávají skaličtí ochotníci, vyzdobená malbami Úprkovými, Frolkovými a Mandelovými a Ludová banka. Na náměstí skalickém je starobylá kaple sv. Anny z r. 997. Skalice jest rodištěm krále Bély Slepého a slov. historika Frant. Sasinka. Na hřbitově tamním pochován jest Josef Dřízhal, ředitel brněnské reálky, matematik český. Nyní je ve Skalici první slovenské reálné gymnasium Masarykovo.

Vycházejí tam 2 slovenské časopisy, Slovenská škola, měsíčník.

Tyto časopisy tiskne stará slovenská tiskárna Josefa Teslíka.

Skalici smějí se na Slovensku jako u nás Kocourkovu. Vystavěli prý si šibenici „jen pro sebe a své dítky". Přes to Skalice jest město pokročilé. Slovenské nářečí v okolí Skalice jest češtině nejbližší, jen zcela nepatrně liší se od nářečí moravských Slováků. Červené víno skalické jest proslulé na Moravě i na Slovensku.

Košice: Dóm s kaplí sv. Michala.

Z Bratislavy do Trnavy.

Z Bratislavy jedeme podle dynamitové továrny a po 14 km dospějeme starého města

Sv. Juru (St. Georgen). Má 3500 obyvatel z 1/2 německých a z 1/2 slovenských. Nad budovy městské vyčnívá gotický kostel, 1/2 hodiny na západ od města zdvíhají se zříceniny hradu Weiszensteinu. Na svahu Bílých Karpat jsou četné vinice.

20 km Pezinek. Má 5000 obyvatel, z nichž jest 1/2 Slováků a 1/2 Němců.

(Křesťanský hotel „u zeleného stromu".) Býval na počátku 17. století majetkem Štěpána Illésházyho, který zde šířil reformaci. Roku 1615 stal se svobodným městem a roku 1643 vystavěny byly hradby kolem města. Později byl opět v rukou Štěpána Pálffyho, až roku 1744 Marie Terezie jej znovu osvobodila.

Na náměstí jest filiální kostel katol., který býval prý někdy kostelem českobratrským.

Zámek Illésházyho chová umělecké poklady, nastřádané hrabětem Pálffym. Jsou tu obrazy Quido Renniho, Correggia, Breughela a jiných.

Městské museum obsahuje zejména cechovní památky a podobiznu zdejšího rodáka, slavného malíře Jana Kupeckého (1667—1740), který se narodil z rodičů českých, vystěhovalých pro víru z Mladé Boleslavi.

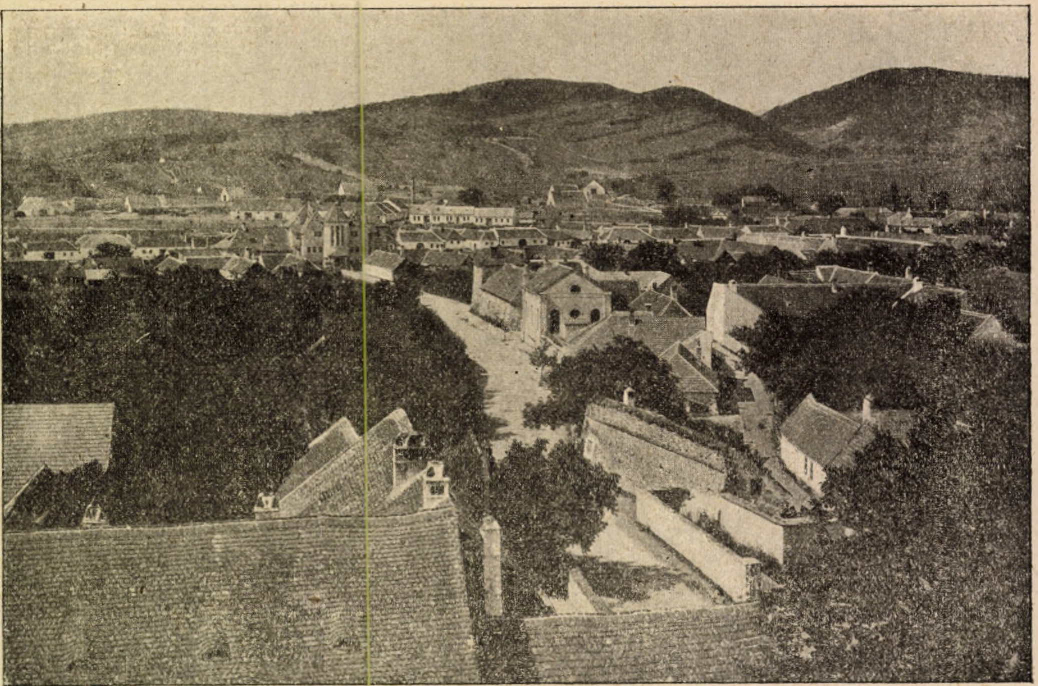
Půl hodiny severně od Pezinku jsou lázně pezinské s pramenem železitým. Hned za lázněmi jest továrna na umělá hnojiva, podle níž nás cesta vede romantickým údolím k vápenným pecím, kde opustíme silnici a dáme se v pravo panskou cestou k samotě Rybníku, kam dojdeme asi za 2 hodiny. Odtud jest 1 hodina k restauraci „Panskému domu", který leží již v modranských horách. V okolí jeho jest mnoho turistických cest, značkami opatřených, o kterých nás poučuje orientační tabulka na Panském domě vyvěšená. Nejlepší partií je vyhlídkový bod Kogel, vysoký 640 m. Z Panského domu dojdeme za 1 a půl hodiny přes Babu, kde jest kaple a 3 villy, a přes Písek do letního sídla Harmonie u Modry.

26 km Modra jest ryze slovenské město s 5300 obyvateli. Od stanice Modra-Šenkvice vzdáleno jest 4 km.

Kolem města jsou rozsáhlé vinice. Jsou tu tři kostely: katolický, evangelický slovenský a evangelický německý (naproti sobě). Na horní bráně městské jest latinský nápis na mramorové desce, obsahující verš žalmu: „Nebude-li Hospodin ostříhati města, nadarmo bdí strážný." V budově bývalého evang. gymnasia slovenského umístěna jest měšťanská škola. Mimo to jest tu ústav učitelský, jehož učitelský sbor vede ředitel Fr. Písecký. V Modře dosud se hotoví slovenská keramika.

V slovenské tiskárně Šimona Roháčka tiskne se měsíčník: „Stráž na Sione", věnovaný probouzení slovenských evangelíků.

Ludevít Štúr, profesor na ústavu řeči a literatury československé při lyceu bratislavském, zrušeném roku 1844, trávil tu poslední dny svého

Modra.

života pod policejním dozorem uherské vlády. Jeho bratr Karel byl zde totiž profesorem učitelského ústavu. Ludevít Štúr zemřel roku 1856 a pohřben jest na zdejším hřbitově, kde má pomník. Starý kostel na hřbitově býval prý českobratrským.

Z Modry za půl hodiny dojdeme do Harmonie, skupiny 18 vill na úpatí Bílých Karpat. odtud jsou krásné procházky lesem, vesměs opatřené značkami, zejména na vrch Kogel, 640 m vysoký, a k lesní restauraci Panskému domu, kam dojdeme za 2 hodiny.

Z Modry 6 km po hradské přes Královou a Dubovou vzdálen jest Červený Kámen (Bibersburg), zachovalý hrad hraběte Pálffyho, který má pěkné sbírky. V Předhradí jsou úřadovny a byty. Vlastní hrad stojí na skalnatém výběžku hory. Pod hradem jest nepřístupná krápníková jeskyně. V nedaleké dědině Časté osvěží nás kresť. hostinec p. Trautenbergra. Půl hodiny z Časté jest Ompitál, u něhož na kopci jest starobylý kostelík a nedaleko jeskyně, ve které bydlil sv. Lenhard.

Ze stanice Modra-Šenkvice jedeme dále do

38 km Cíferu (Cziffer).

Tam má zámek s parkem hrabě Zichy. Výšivkářská škola byla založena prešpurským spolkem arcikněžny Isabely. Jsmeť tu již nedaleko Trnavy, kde se hotoví bohatě vyšívané součástky krojové, vyšívané plně i hedvábím i zlatem, zvláště rukávce a čepce.

Další stanicí jest město

47 km Trnava (Nagyszombat). Má 15.000 obyvatel.

Pro mnohé kostely bývá zvána slovenským Římem. Hotel Polnický jest na začátku města nedaleko nádraží, hotel u Černého orla na náměstí (oba křesťanské).

V březnu roku 1432 čeští Sirotci zmocnili se Trnavy, která byla pak husitská až do roku 1435. Vedla totiž přes Trnavu obchodní cesta z Moravy do Uher na Holič, kterou táhl roku 1423 také Žižka až k Ostřihomu a po něm ještě 4 husitské výpravy české. Po roce 1526 utekli se sem mnozí bohatí lidé z jižních krajin před Turky, mezi nimi i ostřihomský arcibiskup, čímž Trnava rozkvetla. V letech 1494—1539 nesměl se tu žádný Žid usaditi, dnes je jich počítáno na 2000! Primas Pázmány založil tu roku 1634 katol. universitu, která roku 1777 přenesena byla do Budína a později do Pešti. Kolébka dnešní maďarské university stála tedy na Slovensku! V budově universitní jsou nyní vojenští vysloužilci. Vedle ní stojí chrám sv. Jana Křtitele, vystavěný roku 1604 hrabětem Eszterházym. Farní chrám sv. Mikuláše pochází z roku 1389, jeho cibulovité věže však z 18. století. Městská věž na náměstí vystavěna byla roku 1574. Na náměstí jest také dům, označený deskou, ve kterém zemřel roku 1382 král Ludvík Veliký. Slovenské gymnasium Jana Hollého umístěno jest v býv. klášteře. V Trnavě má také dům slovenský spolek sv. Vojtěcha, který má 19.000 členů a vydává knihy pro lid, většinou obsahu náboženského (katol.). Vzhledem k značnému jmění svému mohl by konati mnohem více. Výroční schůze mívá vždy koncem srpna. V Trnavě byl již roku 1793 literární spolek slovenský: „Tovaryšstvo literného umeňá“, založený katol. knězem Bernolákem.

Slovenské peněžní ústavy jsou tu dva: Trnavská ludová banka a Hospodářská banka. Slovenský lékař jest tu dr. Jan Záturecký. Dva zdejší pravotáři (advokáti) byli zvoleni za poslance slovenské na sněm uherský. Dr. Jan Veselovský roku 1901 a dr. Milan Ivanka roku 1906. Pro své programové řeči byli však oba odsouzeni na rok do vězení, dr. Ivanka mimo to zbaven mandátu.

V tiskárně Bežově vycházejí týdeníky: Slovensko i Svetlo, měsíčník: Slovenský hospodár.

Z Trnavy vede na severozápad odbočka dráhy do Kút, o níž viz v předu. Na této trati jsou:

22 km Smolenice se zříceninami hradu. Dále pak Jablonice, východisko výletů do Malých Karpat, o kterých viz výše.

Na jihozápad vede odbočka dráhy do Seredu, dlouhá 15 km, ke hlavní trati z Leopoldova do Galanty a do Parkáně.

Sereď jest město slovenské s 5100 obyvateli a zámkem hraběte Esterházyho.

Z Trnavy na severovýchod dojedeme do

64 km Leopoldova, stanice pro město Hlohovec.

Tu přenocujeme v hotele Ertlově (křesť.) na náměstí. Od nádraží jdeme do města asi půl hodiny. Váh přejdeme po mostě 400 m dlouhém. Město Hlohovec má 8800 obyvatel. Na náměstí stojí starobylý kostel gotický. Františkánský kostel pochází z roku 1465. Na břehu Váhu na návrší se pne zámek a park hraběte Erdödyho. Roku 1583 ve zdejší tiskárně české Jan Pruno vydal evangelický katechismus. Ve slovenských rukou jest tu Ludová banka.

Nitra.

Z Leopoldova východně 37 km vede odbočka dráhy přes Zbehy (Uzbégh) do Nitry.

Nitra jest hlavní město stolice nitranské. Hotel „u uherské koruny" jest křesťanský. Má 17.000 obyvatel (polovic Maďarů a polovic Slováků). Se tří stran ji obtáčí řeka Nitra. Na severu, na vysoké skále stával pevný hrad Svatoplukův, kdysi sídlo slovanského apoštola Metoděje — dnes biskupská residence a katedrála. „Nitra, milá Nitra, ty vysoká Nitra, kde že sú tie časy, v ktorých si ty kvitla!" pěje slovenská píseň. Mimo to vynikají tu pěkná budova divadelní a četné kláštery: piaristský s gymnasiem, františkánský a šedých sester.

Okolí Nitry jest rovinaté, jedině na severu zdvihá se vrch Sobor, vysoký 587 m, na němž postaven jest na památku příchodu Maďarů před tisíci lety milleniový pomník. Chceme-li vystoupiti na Sobor, jdeme po mostě přes řeku Nitru a pak chodníkem mezi vinicemi dědiny sv. Urbana

vzhůru. Cesta označena jest modře a orientační tabulky ukazují: „K pamětnému sloupu“. Za dědinou stoupáme ještě kousek lesem a po 1 a půl hodině jsme na vrchole, odkud se otvírá krásný pohled na jih, na Nitru a dále až skoro k Dunaji. Zpět půjdeme za modrobílými značkami podle bývalého kláštera benediktinského a podle studánky sestoupíme do parku zvaného „na insuli“, t. j. na ostrově, který se rozkládá právě pod někdejším hradem nitranským. Sestup trvá pouze jednu hodinu.

Z Nitry vede podél řeky Nitry odbočka dráhy do Prievidze. Jedeme přes pomaďarštěné město

33 km Velké Topolčany. Z 5000 obyvatelů tamních byla pouze 1/2 Slováků, ačkoliv leží v ryze slovenské krajině. Odtud vede odbočka dráhy přes Bánovce do Trenčína.

Jednou z dalších stanic jsou

45 km Velké Bielice, kde jsou teplé prameny sirné.

74 km Prievidza jest konečnou stanicí trati.

Přenocovati tu můžeme levně v křesť. hotelu Majerově. Jest to kraj národně úplně opuštěný. Prievidza má zámek hraběte Pálffyho a nedaleko (3 km) nad Bojnicemi pnou se zříceniny starobylého hradu. Z Prievidze vede hradská severně podél Nitry do Německého Pravna a Gajdělu, obcí, které tu dělají německý ostrov. Do Gajdělu jest z Prievidze 16 km. V Gajdělu dělí se hradská na dva směry: 1. východně podél pramenů Nitry krásnou, horskou krajinou do Kláštora pod Zniovem v Turci jest 15 km; 2. severně přes Fačkov do Rajce v Trenčíně jest 20 km.

Z Nitry jižně vede odbočka dráhy přes Šurany, kde je národnostní hranice slovensko-maďarská, do města

41 km Nových Zámků. Jest to maďarské město se 17.000 obyvateli. Do roku 1725 bývalo pevností, která velmi často udatně se bránila Turkům. Tu jsme již u hlavní trati, vedoucí z Bratislavy přes Galantu do Parkáně.

Z Nových Zámků severovýchodně odbočuje dráha do

41 km Zlatých Moravců, městečka stoličního se 3500 obyvateli ve stolici tekovské. Je tu slovenské reálné gymnasium.

V Zlatých Moravcích působil jako advokát slovenský básník Janko Král. Roku 1848 byl Maďary v Pešti zajat a měl býti popraven. Jedině psaní charvatského bána Jelačiče ho zachránilo. Jelačič psal: „Jsa v čele 60.000 mužů na pochodu k Pešti, oznamuji vysokému ministerstvu, že, jak mladý básník slovenský Janko Král bude usmrcen, každého Maďara, který na pochodu mi padne do rukou, na nejbližším stromě dám oběsiti“. To pomohlo.

Nitra, hrad kdysi Svatoplukův, dnes biskupské sídlo.

Ze Zlatých Moravců vede odbočka ještě 4 km dále do konečné stanice

Malých Topolčan (Kis Tapolcsány) s krásným parkem a zámkem bývalého arcivévody Josefa.

Z Leopoldova do Trenčína.

V pravo z vlaku vidíme vesničku Madunice, kde býval katol. farářem slovenský básník Jan Hollý.

82 km Píšťany (Piešťany, Pöstyén).

Jsou světoznámé sirné a bahenní lázně proti rheumatismu. Velký hotel Rónai má pokoje od 6 K. Léčivé zřídlo, teplé 64 stupně Cels., pramení se na ostrově ve Váhu. V létě dlí tu z Prahy český lékař dr. Vratislav Kučera. Za další jízdy vlakem vidíme v levo na jednom vrchole Bílých Karpat, které se nám tu přibližují, čachtický hrad. A již přijedeme do

100 km Nového Města nad Váhem. Jest to okresní město. (Hotel Neubauer.) Má 6000 obyvatel slovenských až na 30% židů. Je tu slov. reálné gymnásium.

Gotický kostel katol. založen byl r. 1413. Má pěkný barokní vnitřek. Od kostela jest pěkný rozhled na Považí. V Novém Městě utěšeně prospívá slovenská Ludová banka. Vychází tu týdeník „Považské noviny".

Z Nového Města nad Váhem podnikneme vycházku na hrad čachtický. Jdeme jihozápadně hradskou do Čachtic (Csejte) 6 km a stoupáme pak 1/2 hodiny ke hradu.

Na hradě čachtickém sídlila ke konci 16. století hraběnka Alžběta Báthorová, která prý v 10 letech 300 slovenských děvčat usmrtila, aby vykoupajíc se v jejich krvi, omládla. Zemřela roku 1614 ve vězení.

Z Nového Města západně vede hradská přes Bzince a Lubinu do Staré Turé 11 km.

Stará Turá jest uvědomělé město slovenské s 5100 obyvateli. Zde odpočineme si v hostinci p. Horniaka. Odtud je nejlepší výstup na Javořinu na hranici moravské, vysokou 968 m, kam vystoupíme za 3 a půl hodiny. Jdeme dolinou na Čierný mlýn, odkud vede nahoru pohodlná cesta. Zablouditi není možno. Z Javoriny je pak cesta červeno-bíle označena do Uherského Brodu, nebo sestoupíme za 1 hodinu po hranicích do straňanských sklených hutí, odkud vedou žluto-bílé značky do Uherského Brodu na Moravu (11 km).

Z Nového Města možno také učiniti výlet na hrad Tematín. Hradskou anebo drahou jedeme do zastávky Brunovců, odkud přívozem přes Váh do Lúk a podle kaštielu barona Medňánského za tři čtvrti hodiny vystoupíme ke zříceninám hradu tematínského. Zbořen byl r. 1710 vojskem rakouským, protože tehdejší majetník jeho hrabě Bercsényi byl přívržencem Rákóczyho.

Jedeme-li z Nového Města dále na sever, vstoupíme ze stolice nitranské do stolice trenčanské a první stanicí jsou tu

106 km Bohuslavice. Tu se dáme převézti přes Váh a máme 2 km do městečka Beckova, rodiště dra. Miloslava Hurbana.

Nad městečkem na skále vypínají se rozsáhlé zříceniny hradu, z jehož oken se nám otevírá pěkný rozhled. Založil prý jej Ctibor ze Stibořic na žádost svého šaška Becka. Podle historických zpráv stál však již za Matouše Trenčanského. Ctibor dostal jej r. 1386 darem od královny Marie, manželky Zikmunda Lucemburského. Svatba Ctiborova syna trvala prý celý rok, aby svatební hosté mohli se zúčastniti zároveň i křtin. O této svatbě kterýsi sluha Ctiborův poranil nohu zamilovaného psa jeho. Za trest shozen byl pak na rozkaz svého pána se skály do propasti. Po roce Ctibor usnul ve trávě náhodou na témž místě. Tu ve spaní uštknut byl zmijí, vyskočil a spadnuv se skály, zabil se (r. 1424). Na hradě Beckově napsal kazatel Bornemissa r. 1584 proslulou postillu svoji, která nemálo přispěla k rozšíření protestantismu v Uhrách, když byla vytištěna nákladem hraběte Balassyho na Plaveckém Zámku. Tu se začíná krásné údolí povážské, které je věnčeno řadou starobylých hradů, jejichž zříceniny nám dnes poskytují pěknou podívanou. Ale v dobách minulých byly ty hrady postrachem slovenského lidu, který jejich pánům byl poddán.

Dr. Jos. Mil. Hurban pěje o svém rodišti, o dolině povážské:

„Oj Považie naše,
ty rajská dolina,
kdo ťa jen raz videl,
večne ťa spomína!“

Z Bohuslavic jedeme dále vzhůru Povážím. Na levo vidíme nad dědinou Štvrtkem zříceniny starého gotického kostela. Před ním táhne se v levo dolina bošácká, národopisně zajímavá, jak víme z článků byv. ev. faráře v Zemanském Podhradí Jos. L. Holubyho. Na škole v Zem. Podhradí působil známý slovenský bibliograf Ludevít Rizner.

Z další stanice 118 km Kostolné odbočuje hradská v levo krásnou dolinou drietomskou.

V Drietomé jest křesť. hostinec p. Karvana, kde možno přenocovati. Odtud jdeme mezi zalesněnými pásmy horskými do Starého Hrozenkova na Moravě, odkud přes Bánov do Uherského Brodu.

132 km Trenčín jest hlavní město stolice trenčanské. Leží na levém břehu Váhu.

Má 8000 obyvatelů, z nichž pouze polovina byli Slováci. Odporučuje se tu hotel Alžbětin, který má 40 pokojů. Slovenská společnost schází se v hostinci Scheidlerově. Slovenský peněžní ústav jest Meštianská banka.

Vycházejí tu 2 týdeníky: Trenčanské noviny a Slovenský robotník.

Nad městem vévodí celému okolí zříceniny rozsáhlého, velkolepého kdys zámku. Na náměstí jest piaristický kostel barokní se slovenským gymnasiem Ludevíta Štúra. Z náměstí stoupáme po schodech k farnímu gotickému chrámu, který vystavěn byl ve 14. století a r. 1553—1558 přestavěn. V něm

jest pomník hraběte Kašpara Illésházyho z roku 1648. V sakristii chová se zlatá monstrance, kterou přivezl sem císař Karel IV. Ludvíkovi, králi uherskému, na paměť smíru, sjednaného zde 21. srpna 1335 mezi Uhrami, Polskem a Čechami. Nedaleko kostela vchází se do zámku trenčanského. V něm na levo jest t. zv. „studna milenců", hluboká prý 180 m.

. O ní vypráví pověst: Štěpán Zápolský, držitel hradu trenčanského v letech 1475—1499, přivezl své paní Hedvice z turecké vojny spanilou otrokyni Fatmu. Když byl sjednán mír, přišel pak na zámek trenčanský mladý turecký kupec Omar a žádal Zápolského, aby mu za výkupné propustil milenku jeho Fatmu. Zápolský ho však odmítl: „Z trenčanské skály vody a z mého oka slzy nedobudeš!" Tu Omar se svými lidmi jal se na trenčanské skále kopati studnu. Tři léta trvalo, než se dokopali pramene. Tak Omar osvobodil svoji Fatmu z otroctví

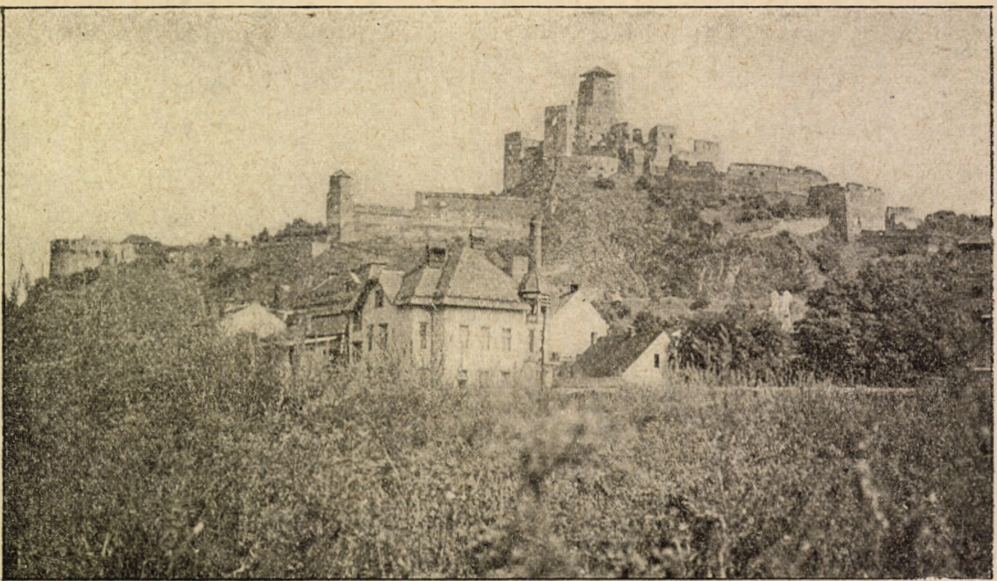
Věž zámku trenčanského jest vysoká 33 m. Skýtá krásný pohled na Pováží.

Trenčanský hrad založil prý za císaře Marka Aurella roku 176 po Kristu římský legionář Terencius na výpravě proti Kvádům. V letech 1275—1321 vládl jím statečný „pán Váhu a Tater" Matouš Čák Trenčanský, který po smrti Ondřeje III., krále uherského, byl odpůrcem nově zvoleného krále Karla Roberta a přívržencem českého krále Václava III. Byl proto postižen církevní klatbou, ano z církve i vyobcován, ale nic zlého se mu proto nestalo. R. 1312 byl sice poražen Karlem Robertem u Rozhanovec nedaleko Košic, vládl však celým západním Slovenskem až do své smrti. Byl to skutečný slovenský král, který i peníze dával raziti svým jménem. Slovensko po jeho smrti dlouho nazýváno bylo „zemí Matoušovou". Měšťané trenčanští po pět století opatrovali kovové poprsí Matoušovo, které nyní jest v museu v Pešti.

Po smrti Matoušově dobylo Trenčína královské vojsko. Roku 1396 stal se majetníkem jeho Ctibor, pán sousedního hradu Beckova. R. 1439 rozšířil jej značně Jan Jiskra z Brandýsa, který jej potom r. 1458 vydal spolu s jinými hrady králi Matyáši Korvínovi. Na hradě Trenčíně vítali 25. května 1461 třináctiletou Kunhutu Kateřinu, dceru českého krále Jiřího, jako nevěstu Matyášovu.

Matyáš Korvín zastavil Trenčín r. 1475 Štěpánovi Zápolskému, kterému nástupce Matyášův Vladislav Jagellonský zcela jej daroval. Tenkráte se hrad trenčanský skvěl báječnou nádherou. V zahradách stříkaly vodotrysky a komnaty naplněny byly drahocenným nábytkem. Dcera Zápolského Barbora stala se polskou královnou, manželkou krále Zikmunda. Skvělý průvod 800 jezdců odvezl ji do Krakova. Syn Zápolského Jan zvolen byl roku 1526 králem uherským ve Stolním Bělehradě. Protivník jeho Ferdinand dal vojskem svým dobývati hradu Trenčína. R. 1528 generál Katzianer dal po 30 dní z děl stříleti na Trenčín, až konečně jedna koule zapálila zámek. Posádka Zápolského se vzdala a odešla.

Král Ferdinand dal jej hraběti Alex. Thurzovi, jehož znak s letopočtem 1540 na okně vnitřního hradu lze dosud viděti. Po něm byl Trenčín v držení hraběte Emericha Forgáče r. 1588, který pojal za ženu vdovu po knížeti těšínském Václavovi, t. zv. „černou kněžnu". R. 1600 přešel zámek v držení hrabat Illésházovců. Za nich byla pod hradem na náměstí č. 1. česká bratrská tiskárna v letech 1632—1663. Roku 1663 Turci, r. 1703

Zříceniny trenčanského zámku.

Rákóczy marně obléhali Trenčín. Marie Terezie dala jej r. 1742 znovu opraviti, avšak po požáru r. 1790 zůstal již v ssutinách. V Trenčíně studoval na gymnasiu v letech 1809—1812 otec národa František Palacký a roku 1812 cestuje na další studia do Bratislavy, nabyl tu v domě měšťana Bakoše národního uvědomění. Bývalé gymnasium je v ulici Košutově číslo 120, dům Bakošův v ulici ke hradu číslo 49.

Z Trenčína vede odbočka dráhy na jih přes Bánovce do Veľkých Topolčan.

Z Trenčína přijdeme za 1 hodinu po mostě přes Váh a po hradské severovýchodně přes dědiny Istebník a Zamarovce ke zříceninám kostela z r. 1520, který postaviti dal hrabě Jiří Thurzo na místě, kde byl sv. Benedikt uvržen do Váhu. Jest na výběžku hory Čechovky, příkře zde do Váhu spadající. Nedaleko odtud jsou zříceniny kláštera benediktinského „na Skalce“. Dosud zachována jest čtverhranná kaple sv. Benedikta a poustevnická jeskyně, ve které prý se skrýval sv. Benedikt před pohany jej pronásledujícími. Prvý sídlel tu prý sv. Zvorad, který sem přišel z Krakovska r. 1018 a zemřel roku 1025 Sv. Benedikt, jeho žák, byl zavražděn r. 1028. Oba pohřbeni jsou v Nitře.

Další stanicí jest

140 km Teplá — Trenčanské Teplice.

Odtud jest 5 km do Trenčanských Teplic. Po hradské, vroubené topolovou alejí, jezdí nyní elektrická dráha. Drožka doveze nás ze stanice do lázní (3 osoby). V Teplicích jest 6 sirných pramenů, teplých 35—41 stupeň Celsia, v nichž se koupají nemocní rheumatismem. Pozoruhodná jest lázeňská budova „Hammam“, vystavěná v orientálním slohu roku 1888 dle plánů architekta Schmoranze z Prahy. Ročně bývá tu 6000 hostí. Hotel „Pannonia“ jest majetkem Čecha p. Ed. Matéjky. Průvodce Trenčanskými Teplicemi napsal K. V. Havránek a dr. Wobr, zdejší lázeňský český lékař.

Nejpěknější vycházka se koná na vrch Klepáč. Cesta jest klikatá a vede stinným lesem. Asi v polovici cesty přijdeme k zbojnické jeskyni. Z rozhledny na Klepáči odmění nás pěkný rozhled.

Jiná pěkná vycházka jest na Baračku, kde se možno pak občerstviti v oblíbené kavárně.

Z Moravy na Slovensko.

V Teplé připojuje se k považské dráze dráha, vedoucí z Brna vlárským průsmykem. Z Brna do Teplé jest 178 km.

V Újezdě, 121 km z Brna, odbočuje na sever 10 km dlouhá trať do Luhačovic, milých lázní našich slovanských, kde jsou prameny slané jodové a bromové kyselky.

Ročně bývá tu kol 5800 hostí. Doporučujeme každému, kdo jede na Slovensko, aby se v Luhačovicích zastavil. Pozná tam společnost slovenskou. Pozná i slovenskou píseň v inhalatoriu nebo na sloven-

ské budě při skalickém víně a v neděli i malebný kroj slováckého lidu z okolí, zejména z Vlčňova u Uherského Brodu, mihne se na promenádě při koncertu.

Při 164 km staneme ve stanici Vlárský Průsmyk na hranici moravsko-slovenské. Jest tu pouze nádraží, myslivna a restaurace. Ve ville Amalii jest 8 pokojů k přenocování.

Z Vlárského Průsmyku pěkný výlet jest na slovenský hrad Vršatec. Jdeme podél pohraničního potůčku Vlárky půl hodiny do skelných hutí Sv. Sidonie. Domky jsou tu ještě na Moravě, ale skelná huť již na Slov. Založena byla hrabětem Illésházym r. 1788. Za 2 hodiny odtud dojdeme ke zříceninám hradu Vršatce, pnoucím se na vysoké skále nad slovenskou dědinkou Podhradím. Z Vršatce jest krásná vyhlídka na malebné Považí. Má totiž Vršatec 926 m nadmořské výšky, kdežto Považí jenom 241 m.

Hrad Vršatec (Löwenstein) obestřen jest mnohými pověstmi. Původ jeho německého jména lid vysvětluje takto: Tichomír, pán městečka Pruského, zemřel a jeho manželka Elvíra rovněž. Zůstali po nich sirotci Belo a Ilka. Jejich příbuzná, která je vychovávala, chtěla je sprovoditi se světa, jsouc žádostiva jejich dědictví. K tomu měl jí posloužiti lev, který byl držán v kleci v zahradě. Proto propilovala mříže u klece, chystajíc tak sirotkům záhubu. Avšak lev vrhl se na ni a rozsápav ji, utekl do lesů, kdež byl postrachem celého okolí. Na skále, u níž lev se zdržoval, pak Belo vystavěl hrad Vršatec.

Jiná pověst vypravuje, že za časů krále Bely IV. r. 1241 vypravil se pán hradu Vršatce Imrich se svým sluhou Andrejem Budiačem proti Tatarům. V bitvě u Šajavy upadli však oba do tatarského zajetí. Uvázáni byli jedním řetězem a vězněni v podzemní díře. Budiač našel tam sekeru a aby pánu svému pomohl k útěku, usekl si svoji nohu. Za tento čin byl pak Tatary propuštěn na svobodu, povýšen do stavu šlechtického a do znaku dostal useknutou nohu. Jeden z pozdějších pánů zámku vršateckého rozhněval se na svého sluhu Julia za to, že si oblíbil dceru jeho Emilku. Poslal jej proto do kláštera v Píšťanech s dopisem, ve kterém žádal, aby byl utracen. Představený kláštera ho však nedal zabíti, nýbrž varoval jej, aby se na hrad Vršatec již nevracel. Emilka se pak trápila, — marně jí otec její sháněl ženichy — až posléze umřela na souchotiny. Julius stal se mnichem a přišel pak zemřít na její hrob.

Z Teplé do Žiliny.

Z Vršatce za 1½ hodiny sestoupíme do městečka Pruského, v němž jest františkánský klášter, a odtud za 1 hodinu napříč přes široké údolí Váhu přibudeme do Ilavy k železniční stanici dráhy považské, kam můžeme dospěti také přímo z Teplé vlakem. V Ilavě jest státní trestnice.

Jest tu křesť. hostinec Šimflův „U mýta".

154 km Beluša (Belus). Odpočineme v křesťanském hostinci Lackovičově a navštívíme odtud romantické zříceniny hradu Lednického. Do Lednice jest odtud 9 km.

Cesta vede nejprve k přívozu přes řeku Váh. Z Rovného odbočíme pak do údolí potoka lednického, mineme Dolní a Střední Breznici s malými čistými domky a krásným údolím putujeme k Lednici. Lednici však nevidíme, dokud nestaneme u prvých domků, tak je skryta v háji zahrad a lesů a podél cesty na stráních všade je viděti hojně bukového porostu, který brání v rozhledu. V bujné zeleni tonou malé, obílené chaloupky, které mají obyčejně v každé stěně jen jedno malé okénko. Podél cesty bublá pramen bystřiny pod hustou klenbou olšoví a vrb. Nad Lednicí se zvedá pěkná zřícenina.. Hrad, kdysi pevný, zajímá nás svou zvláštní polohou. Jest jedním z nejpěknějších hradů trenčanského Pováží. Skalopevné zdivo jeho nalepeno jest kolem boků strmé, homoli podobné skály, která se nad úzkou kotlinou horskou vypíná do značné výše. Celý hrad je ovládán vysoko vypiatým hrotem skalního hřebene hory, která jest jakousi přirozenou hradní věží. Z nejvyšší budovy hradní vede v úzké štěrbině skalní 80 schodů na vrchní plošinu hřebene. Tam pod čtyřmi duby lze si pohověti a pokochati se pěkným pohledem do údolí.

Hrad Lednický je skalní hnízdo, jež svojí polohou bylo zcela nedobytným a vyzývalo přímo své držitele k násilnictví. Za Jiřího Poděbradského loupežný rytíř Bělko pustošil celý kraj až daleko do Moravy.

Po smrti Bělkově dostal jej věnem jeho dcery Blažej Podmanín. Jeho vnukové Janko a Rafael vynikli opět loupežením. Po jejich smrti hrad připadl koruně. Ferdinand I. daroval jej r. 1556 Imrovi Telekessymu, jehož vnuk se stal opět loupežníkem. Uloupil i dary, které vévoda moldavský poslal císaři Rudolfovi do Prahy. Hradu bylo proto dobyto a Telekessy byl r. 1601 v Bratislavě sťat.

K Lednickému zámku pojí se však též pěkné upomínky. Za Jiřího Rákóczyho stal se totiž útulkem českých vystěhovalců pobělohorských. Mezi nimi byl soudruh Komenského Mikuláš Drabík.

Další stanicí jest:

161 km Púchov. Odtud vede hradská podél Biele Vody přes městečko Lysou na Moravu do Vsetína.

V púchovské dolině uslyšíte nejkrásnější písně slovenské v Zárieči; ženy tam krásně vyšívají. V Púchově měli po bitvě bělohorské čeští soukeníci celou ulici a Rákóczy zřídil tu Českým bratřím tiskárnu (dnešní pivovar).

Za Púchovem v levo v údolí na druhém břehu Váhu spatříme Orlovou, barokový zámek býv. knížete Hohenloha. Nyní náleží českému houslistovi Janu Kubelíkovi.

171 km Považská Bystrica (Vágbesztercze).

U kostela náhrobek hraběte Podmaninského z roku 1558 s českým nápisem. Jest tu křesť. hostinec p. Malinovského.

176 km Považská Teplá (Vághéve-Váralja).

Tu vystoupíme z vlaku, abychom si prohlédli na protějším (pravém) břehu Váhu zříceniny hradu nad Považským Podhradím na vrchu se zdvíhající. V Považském Podhradí mají dobrý hostinec panský a jiné budovy panské. Z Považské Teplé podniká se výlet do skalní **soutěsky manínuské.** Odtamtud cesta trochu sice namáhavá, ale velmi romantická, vede přes samoty Záskalie, Kostelec a Vrch Teplú do **Súlova** 12 km. Jsou to vesměs chudé dědinky. Často zuří tu i tyfus z hladu. Pravdivé jest přísloví: „Kde začíná skála, tam přestává chleba.“ I dospělí lidé vybíhají zde za turistou a prosí o dvouhaléř! V Súlově i Žid jest chudý. V krčmě kromě pálenky nedostaneme ničeho, ani chleba! Jest nutno si proto potraviny vzíti s sebou. V súlovském katol. kostele jsou za oltářem olejomalby Kašpara a Fraňa Syrmienského, někdejších majetníků hradu Súlova.

Ze Súlova pak podél potoka Hradné máme jen několik minut k **divukrásným pískovcovým skalám súlovským.** V pravo na skále stěží rozeznáme nepatrné zbytky hradu Súlova neboli Roháče. V levo nejvýše se pne Petrikova skála. Ze Súlova můžeme také dospěti do lázní **Rajeckých Teplic** za 3 hod. Cesta vede na jih do dědiny Hradné, kde se doptáme na cestu do Zbyňova, úbočím vrchu Žibridu. Je to zajímavá lesní cesta uherským spolkem turistickým označená. U lesního kříže jsme ve výši 623 m. Za Zbyňovem překročíme Rajčanku a pohodlnou silnicí dojdeme Rajeckých Teplic.

Ze Súlova přes dědinu Jablonovou máme 8 km do **Predmieru** k železniční stanici, která jest zároveň stanicí i pro městečko **Bytču** na pravém břehu Váhu (Nagybicscse-Peredmér). Do Predmieru může se přijíti také pěšky z Rožnova na Moravě. Z Rožnova jde silnice přes kopec Soláň, kde se stavíme v hospodě na „Čartáku“ a pak dále jdeme do Velkých Karlovic, jejichž starobylý dřevěný kostel osmihranný jest pověstný. Sem trvá cesta 3 a půl hodiny. Z Karlovic pak údolím Podťatým na nejvyšší vrchol přechodu za hranicemi moravskými 2 a půl hodiny, odkud sestoupíme do údolí šťávnického, kterým za 4 hodiny dojdeme do Predmieru.

V Bytči vyniká velký, na čtyřech rozích ověžený zámek. Na nádvoří jeho jsou umělecké fresky, zobrazující římské a uherské panovníky. Roku 1462 vládl tu Korbel, spojenec českých vůdců Talafúsa z Ostrova a Zelenky. V 17. století byl tu pánem hrabě Jiří Thurzo, známý pán oravského zámku, který dal zde postaviti zvláštní jednopatrový zámek ke svatebním hodům. Nyní tu vládne dnešní „pán Váhu“ — Popper!

V Bytči je filiálka banky Tatry z Turč. Sv. Martina. Direktorem jejím jest p. Vladimír Jesenský. Nedaleko Bytče na sever rozkládají se známé dědiny drotárské Dlhopol, Rovné a Kollárovice.

O Kolárovicích napsal monografii r. 1905 Karel Procházka, farář na Žižkově.

Ještě v jedné stanici zastavíme na cestě do Žiliny:

191 km **Hričov** zaslouží naší pozornosti pro zříceniny hradu Hričova, jež se tu zvedají na strmém skalisku pískovcovém. Cesta na hrad trvá 1 hodinu.

Na Hričově vládl loupežný rytíř Lahár. Po posledním Lahárovi zůstala vdovou, o jejíž ruku se ucházel pán sousedního hradu Lietavy, jsa žádostiv jejího panství. Lahárka ruky mu sice nepodala, ale přijala jej za syna a tak ho učinila svým dědicem. Thurzo nemohl se pak dočkati její smrti, pročež se jí v noci zmocnil a v hradní věži ji uvěznil, lidu pak rozhlásil, že se zbláznila. Brzy potom přišel na zámek mnich, žádaje za nocleh, který mu byl však odepřen. Mnich za to pohrozil Thurzovi, že zločin jeho vyzradí. Thurzo dal jej prostě od hradu odehnati. Ráno však stál před hradem mnich — zkamenělý. Thurzo dal jej kameny roztlouci, ale následujícího dne byl tam kamenný mnich znova. Thurzo se toho ulekl, chtěl hřích svůj napraviti, ale ve věži našel již Lahárku mrtvou.

Odtud již dojedeme na konečnou stanici povážské dráhy do města

203 km Žiliny, o které psali jsme již při popise trati bohumínsko-košické.

Z Vrútek do Pešti.

Vrútky (Ruttka) popsali jsme již při trati bohumínsko-košické.

Ve Vrútkách sedneme na vlak. V levo vidíme ukrytu dědinku Košúty, odkud pochází slovenská zemanská rodina Košutů, která dala maďarskému národu slavného odrodilce Ludvíka Košuta. Zanedlouho staneme ve stanici

7 km Turčanský Sv. Martin. Jsme v hlavním městě stolice turčanské, které má sice pouze 5400 obyvatel, ale přes to je střediskem kulturního života slovenského.

Jednou z prvních budov v nádražní ulici v levo jest Slovenské Museum. Obsahuje přírodovědecké a archaeologické sbírky Museálné společnosti slovenské a národopisné sbírky ženského spolku „Živena". Správcem sbírek jest Čech, býv. učitel slovenský Václav Vraný, znamenitý botanik a zejména znalec flóry tatranské. Uspořádal také sbírky musea karpatského spolku v Popradě. Museálná společnost slovenská jest jediný vědecký spolek slovenský. Má přes 1000 členů. Založena byla r. 1893. Šestkrát ročně vydává svůj Časopis M. S. S. Rediguje jej Václav Vraný. Ročně 2 K. Velké zásluhy o rozmnožení sbírek musejních má prvý předseda její farář Andrej Kmeť. Museum má ve sbírkách také kostru mamuta, vykopanou v Beši v Tekovské stolici. Vedle Musea stojí slovenský „Dom", v němž jsou místnosti slovenského kasina a dvorana. V této martinský Spevokol pořádá divadelní představení. Od domu v pravo máme křesť. hotel Štarke, na náměstí stoličný dům a katol. kostel. Odtud zamíříme v levo na hřbitov (cintorín), kde uloženi k věčnému spánku zesnulí buditelé slovenští: dr. Karel Kuzmány, Janko Kalinčák, dr. Mich. Mudroň, Vilém Pauliny Tót, Mikuláš Ferienčík, Jan Kadavý, Ambro Pietor a j. Nejnověji tam

Turčanský Sv. Martin.

pochován roku 1908 farář, archaeolog a botanik Andrej Kmeť. Po něm roku 1913 Pavel Mudroň a r. 1916 Vajanský.

Zpět jdeme hlavní ulicí k budově Matice Slovenské, která v letech 1863—1875 vydávala své Letopisy, sbírala starobylé památky, až byla maďarskou vládou rozpuštěna, jmění 200.000 K a budova její skonfiskována, sbírky pak ponechány molům a myším. Nyní jest v budově okresní soud a pošta, ale Matice roku 1919 byla ministrem Šrobárem opět obnovena. Naproti v ulici stojí dům redakce Národních Novin. Vycházejí denně. Redaktorem jejich jest spisovatel St. Krčméry. Ročně stojí 16 K.

Mimo ně vychází v Turč. Sv. Martině belletristický měsíčník Slovenské Pohlady, které rediguje Jos. Škultéty (ročně 10 K) a humoristický měsíčník Kocúr, rediguje Andrej Halaša. Ženský měsíčník „Živena“ rediguje Elena Maróthy-Šoltészova (ročně 5 K). Také „Slovenský Týdeník“ přesídlil sem po převratu z Pešti.

V hlavní ulici má místnosti ještě bankka Tatra, založená roku 1886, jeden z největších peněžních ústavů slovenských. Ředitelem jejím jest nyní výborný finančník Cyril Kresák. Vedle banky Tatry pracuje se zdarem v Martině ještě starší Účastinárska sporitelňa, založená r. 1868.

Nedaleko banky Tatry postavili si akciovou tiskárnu slovenskou „Kníhtlačiarský účastinársky spolok“, která v posledních letech rozvinuje hojnou činnost nakladatelskou: vydala na př. 12 svazků „Sobraných diel Svetozára Hurbana Vajanského“. Kupme si tu aspoň 7. díl, nejlepší román Vajanského „Suchou ratolest“. Dostaneme jej podobně jako i jiné knihy slovenské u knihkupce Jos. Gašparíka nedaleko „Domu“. Slovenské pohlednice krojové i krajinné možno koupiti tamtéž. V ulici u knihtiskárny ještě se podíváme na evang. kostel, vedle něhož stojí slovenská evang. škola. Před tímto kostelem pod lipami konalo se r. 1861 památné národní shromáždění slovenské, které se usneslo podati králi memorandum, vypracované Daxnerem a žádající zřízení samostatného „slovenského okolí“. Byla pak povolena pouze „Slovenská Matice“ a i ta po 12letém trvání byla zavřena Maďary, kteří zatím stali se pány situace. Turč. Sv. Martin má dnes slov. gymnasium a obchodní akademii. Též dívčí průmysl. školu „Živeny“.

Zbývá nám porozhlédnouti se po průmysle martinském. Z náměstí kolem stoličního domu a státní školy 5 minut jdeme k továrně na nábytek z ohýbaného dřeva. Týmž směrem dále 10 minut spatříme továrnu na cellulosu vystavěnou r. 1902 za československé akcie; ale později byla v rukou maďarské společnosti akciové. Uherská vláda totiž zapečetila roku 1903 stroje a nedovolila pracovati, dokud továrna byla v rukou československých. Že prý voda odpadová pohubila by ryby v Turci. Potom ovšem voda z maďarské továrny rybám již neškodila. Konečně od banky Tatry, nebo od „Domu“ rovně na západ vedou cesty, které nás za půl hodiny dovedou k akciovému pivovaru martinskému.

Sluší ještě připomenouti, že z dědiny Jeseně, která není daleko od Martina na východ, pocházel také jeden z našich staroměstských mučedníků Jan Jesenský, doktor a profesor lékařství na pražské universitě, kterému dne 21. června r. 1621 na staroměstském náměstí vyříznut byl jazyk a po stětí tělo jeho bylo rozčtvrceno.

V Martině bývá nejživěji o slavnostech srpnových. První týden v srpnu sjede se totiž se všech stran Slovenska slovenská inteligence, aby slavila společné svátky národní. V úterý večer bývá ve dvoraně Domu divadlo, ve středu shromáždění Museálné společnosti slovenské a Živeny, v poledne slavnostní oběd, večer ples, ve čtvrtek pak výlet. Kdo můžeš, zařiď si podle toho návštěvu svou v Martině!

Výlety z Martina konají se obyčejně na západ po mostě přes Turec, v levo do lesa „pod Stráně“ kam dorazíme asi za hodinu. Odtamtud možno jíti dále na Osikovo (zpustlá samota!), přes Velkú (dolinu) na Škodovo (louka), odtud ještě 4 hodiny trvá výstup (s průvodcem) na vrchol Velké lúky ve výši 1477 m. Odtamtud jest krásný rozhled na Turec i Trenčín. Dolů sestoupiti možno také do stolice trenčanské a to buď k lázním v Rajci aneb pod hrad Lietavu.

Jižně z Turč. Sv. Martina dáme se přes Košťany do Nécpál, kam máme 11 km. Odtud podniknouti můžeme krásný, ale namáhavý, horský výlet dolinou Nécpálskou na vrch Plošků, vysoký 1538 m, odkud jest krásný rozhled na Fatru turčanskou i Nízké Tatry liptovské. Sestoupiti můžeme pak do doliny Ľubochňanské, která se táhne 26 km do Ľubochné, letního sídla na dráze bohumínsko-košické.

Z Turč. Sv. Martina pojedeme nyní drahou k jihu.

15 km Rakovo-Pribovce. Tu vystoupíme a dáme se 7 km daleko do Blatnice, od níž za ½ hodiny navštívíme zříceniny zámku blatnického. Pod nimi vine se utěšená dolina, zvaná Gaděr a zajímavá četnými jeskyněmi, z nichž největší jest Mažiarna. Skalnaté vápencové útesy zdvihají se po obou stranách této doliny, která jest 5 hodin dlouhá a vede nás na vrch Krížnú, vysoký 1575 m, na kterém jsou blatnické salaše.

Další stanicí jest:

19 km Kláštor pod Zniovem (Znióváralja). Do městečka stejného jména jde se 4 km přes dědinu Slovany. V Kláštore najdeme slov. hostinec p. Kováčíka.

Na hrad Zniov, nejstarší hrad v turčanské stolici, lze vystoupiti za hodinu. Jižně (čtvrt hodiny cesty) jest Kalvárie. Z Kláštora vede silnice přes hory do nitranské stolice a přes německé obce Gajděl a Německé Pravno do Prievidze 31 km.

30 km Štubňanské Teplice. Tu se prýští léčivý pramen vody, teplý 46° C. Lázeňský park jest rozsáhlý. Je tu učitelský ústav v pěkné budově.

6 km na sever půjdeme odtud do Mošovců, abychom spatřili místo, kde stál rodný domek slavného pěvce „Slávy dcery", básníka Jana Kollára. Místo to zakoupil český spolek „Svatobor". Mimo to je v Mošovcích zámek barona Révaye se sbírkami starožitností. Ze Štubňanských Teplic krásná cesta vede na východ do Baňské Bystrice ve Zvoleni. Jdeme lesnatou dolinou podél potoka až k osamělému hostinci „U obrázku" na hranici stolice zvolenské a pak sestupujeme romantickou dolinou harmaněckou. Celá cesta zabírá 29 km.

Ze Štubňanských Teplic jedeme dále podle německé dědiny Horní Štubně. Dráha stoupá pak na hranici stolice turčanské a tekovské podle pramenů Turce objíždí u velikém oblouku dědinu Turček, odkud vedena je voda ž Turce konálem 24 km dlouhým ve 14. století vystavěným do Kremnice. Staneme potom ve stanici Piargu, projíždíme dvěma tunely a klesáme dolů. Jízda tato jest nádherná a sama stojí za výlet. V pravo z vlaku vidíme dvakráte Kremnici, hluboko pod námi ležící, kterou dosti dlouho objíždíme.

59 km Kremnice jest staré, hornické město. Má i se 7 přilehlými obcemi 9400 z polovice německých obyvatel.

Nádraží jest položeno 640 m nad mořem; město leží 80 m pod ním. Tu se nám bude uchýliti do hotelu „U zlatého jelena".

Kremnické doly na zlato jsou ještě dnes velmi výnosné. V mincovně, která stojí na náměstí, razily se dříve uherské peníze se značkou K. B.

Nyní ovšem pracují pro československou republiku. Ve všední dny lze od 11—12 hodin dopoledne ražbě peněz přihlížeti (za poplatek 2 K). Zlato doluje se dosud ve 12 šachtách. Ročně se ho dobývá asi 40 kg, vedle asi 144 kg stříbra. Za starých dob nalézali prý zlatá zrnka i slepicím ve volatech. Náměstí, vysázené stromy, zdobí též radnice, v níž jest neveliké, ale bohaté městské museum a archiv. Archivářem byl tu slovenský dějepisec Pavel Križko. V archivě chovají se 2 české listy Jana Jiskry z Brandýsa (dlužný úpis a smlouva o pokoj s Pankrácem ze Sv. Mikuláše z r. 1449), německý list Filipa Melanchtona z roku 1553 a jiné vzácnosti. Na náměstí si prohlédneme také uměleckou sochu sv. Trojice a starou bránu městskou z roku 1600, ozdobenou kamennými figurami.

Nad náměstím na vrchu se pyšní zámek, dvojitými hradbami obehnaný, v němž jest starý gotický, nyní farní kostel s kaplí sv. Ondřeje a sv. Kateřiny okolo roku 1250 vystavěný, roku 1886 opravený. Jsou v něm fresky z 15. stol. Svatá Kateřina je patronkou Kremnice a je proto také v jeho znaku. Bývalý farní kostel stál na náměstí, musil však býti zbořen, poněvadž byl ohrožen tihlinami, vzniklými tím, že celé město jest podkopáno.

Nejstarší domy v Kremnici vystavěny byly již ve 14. století a to čísla 3, 11, 36, 101 a špitálský kostel, z 15. století číslo 20 a 8, které jest bývalým palácem královny Marie. V něm u schodů si všimněte železné mříže s císařským orlem a uvnitř stropu umělecky pracovaného. Kremnice jest jedním z nejstarších měst slovenských. Poslanci jeho sedávali na sněmu uherském hned vedle poslanců města Budína. Král Koloman potvrdil výsady Kremnice po prvé roku 1100. Roku 1242 vyplenili ji Tataři, načež roku 1328 král Robert znovu výsady kremnické potvrdil. V letech 1424—1433 měli ji obsazenu Husité. Roku 1771 Kremnice skoro celá vyhořela. Dnes je tu slovenská reálka.

Východně od Kremnice prostírá se krásná Zvolenská dolina, na jejíž bocích ve výši se hadovitě vine železná dráha. Dále za 2 hodiny pěšky vystoupíme na vrch Smrčník, vysoký 1248 m. Na něm jest skalisko Velestúr s římským nápisem. Od něho otvírá se krásný rozhled na Tekov i Zvolen. Odtud vede kolem tří křížů horská cesta do Baňské Bystrice. Z Kremnice do Baňské Bystrice jest 21 km.

Nedaleko Kremnice propadlé zlaté doly „Šturec" a Kalvárie poskytují pěkný pohled na Kremnici.

Z Kremnice pojedeme dráhou dále na jih. Projíždíme tu 7 tunely a sjíždíme do doliny řeky Hronu. V pravo dole vidíme pravidelně stavěnou dědinu Starou Kremničku a za Hronem zříceniny hradu Sásova (Sachsensteinu). Za časů Jiskrových velel mu Petr Kolár. Přijedeme pak do důležitého uzlu železničního

85 km Hronské Brežnice.

Odtud vede jižně 23 km dlouhá odbočka do Šťávnice.

Šťávnice a Belá (Selmeczbánya, Belábánya) jsou dvě báňská neboli hornická města. Mají dohromady 16.000

obyvatel, ze tří čtvrtin slovenských. Jsou tu rozsáhlé doly na stříbro.

Šťávnice vystavěna jest terasovitě na dvou vrších. Na sever zdvíhá se Kutná Hora a na západ Paradais. Pěkný pohled jest na město od kostela na Kalvárii s výše 727 m, která jest 20 minut na jihovýchod od města vzdálena.

Radnice a kostel dělí náměstí na část horní a dolní. Ve starém zámku jest městské museum a archiv. V Šťávnici jest báňská (hornická) a lesní akademie. Na zdejším evang. lyceu Slováci měli již r. 1836 literární spolek svůj. Dnes je tu slovenské reálné gymnasium Andreja Kmeťa.

Jižně od města jest nový zámek, budova věži podobná, nyní hasičská strážnice. Vystavěla jej, dle pověsti, panna Růžena, bohatá dcera měšťanská, žijící velmi rozmařile. Její strýc, opat kremnický, často ji dopisy napomínal, aby život svůj polepšila a zanechala rozmařilosti. Avšak Růžena se mu vysmála, hodila prsten svůj do řeky Hronu, u něhož právě byla na honu s veselou společností, a pravila: „Tenkráte budu chudobna, až tento prsten dostanu zpět!" Při jedné hostině však skutečně prý našli onen prsten v rybě. Podle svého proroctví stala se pak Růžena na konci svého života žebračkou.

Ze Šťávnice podnikneme výlet na v r c h S i t n o, vysoký 1011 m. Jdeme na jih hradskou ke Sv. Antalu, ve kterém má zámek kníže Koburg. Před sv. Antalem odbočíme z hradské hned za Starou Hutou Šťavnickou v pravo na vozovou cestu, kterou se dáme na dvůr Rovně, Bílý Kámen pod Sitienec a dvůr pod Sitnem a dále mezi lukami a lesem podle „Kuchyně Šostalové" a „branou" vystoupíme na vrchol, kde jest hájovna a pavillon. Z téže cesty před vrcholem dostaneme se západně na Tatarskou louku, odkud s výše 900 m otvírá se nám pěkný pohled na počuvalské jezero, načež po schodech mezi skalisky snadno vystoupíme na vrchol. Vrchol Sitna tvoří skupina skalisk. Jihovýchodně se drolí zříceniny hradu Balažova. Dle pověsti dřímají v Sitně husaři podobně jako v našem Blaníku svatováclavští rytíři, čekajíce na pokyn, aby se vyřítili ven a slovenský lid vysvobodili z jařma cizinců.

Zpět do Šťávnice můžeme se vrátiti dvojí cestou. Jedna podél černobílých značek vede skrze Vlči jámu na Bílou cestu a dědinu Ilija. Druhá podél značek červenobílých vede z Tatarské louky Petrovým lesem na Krížnou, Vozárovou, Sitnianskou a Štefultov. Nejlepší rozhled se Sitna je na sever na Šťávnici a okolí.

Severně od Šťávnice 12 km jsou koupele S k l e n n é v krásné, lesnaté dolině. Mají pramen sirné kyselky teplé 54 stupně Cels. Ze Sklenného jest 6 km do Hliníku ke stanici dráhy pohronské.

Severozápadně od Šťávnice 12 km leží lázeňské místo V y h n ě. Mají železito-vápenitou kyselku, teplou 38 stupňů Cels. Z Výhní 5 km jest do Bzenice ke stanici dráhy pohronské.

Z Hronské Brežnice do Parkáně.

Pohronská dráha odbočuje z Hronské Brežnice údolím Hronu do Nové Baně, Levic a Čaty. Na této trati jsou důležitější stanice:

11 km Hronský Sv. Kríž, letní sídlo biskupa báňsko-bystrického.

19 km Hliník-Sklenné jest stanice pro koupele Sklenné, ležící v dolině Teplé.

22 km Bzenica-Vyhně jest stanice pro koupele Vyhně.

39 km Nová Baňa jest ryze slovenské město s 4600 obyvateli, avšak ještě nezcela probudilé.

50 km Hronský Sv. Beňadik má klášter benediktinský s gotickým kostelem. Odtud vede hradská do Zlatých Moravců.

58 km Velké Kozmálovce. Tudy přejíždíme národnostní hranici slovensko-maďarskou. V pravo 2 km daleko vidíme zříceniny hradu Tekova, od něhož celá stolice má své jméno.

67 km Levice jest město již většinou maďarské. Má 9700 obyv., ale domky jeho jsou zcela maloměstské. Má slovenský učitelský ústav. Odtud vede hradská do slovenského města Pukance se 4000 obyvateli. V Pukanci působí slovenská Ľudová banka od roku 1898.

100 km Čata. Odtud odbočuje na východ odbočka dráhy podél řeky Iplu. Drahou tou dojedeme po

32 km do Ipolských Šahů. Ipolské neboli Ipelné Šahy jsou hlavním městem stolice hontské. Mají 4000 obyvatel maďarských.

Odbočka dráhy 41 km dlouhá vede odtud na sever do slovenského města Krupiny (Korpona). Krupina má 4000 obyvatel. Působí tu slovenská Sporitelňa již od roku 1872.

Z Ipolských Šahů vede odbočka dále na východ

29 km do Balažových Ďarmot. Balažovy Ďarmoty jsou hlavním městem stolice novohradské. Leží již nyní v Maďárii. Mají 11.000 maďarských obyvatel. V okolí jsou slovenské obce; 12 km na sever u Plachtinců je ná-

Starobylý, v písních opěvovaný zámek zvolenský.

rodnostní hranice. Zde pobývala na krátko Božena Němcová se svým manželem.

Jedeme-li drahou pohronskou z Čaty dále na jih, přijedeme do stanice

120 km Párkáň (3000 obyvatel), kde se připojuje dráha pohronská ke hlavní trati, vedoucí z Vídně, Bratislavy a Galanty do Pešti. Ze stanice párkáňské dáme se zavézti vozem, aneb dojdeme pěšky za hodinu silnicí a po železném mostě přes Dunaj do Ostřihoma (Esztergom). Ostřihom leží již v Maďarii. Má 18.000 obyvatel maďarských a jest sídlem uherského primasa (předního biskupa katol.).

Velkolepá basilika biskupská vypíná se na ostrohu nad Dunajem. Roku 978 narodil se tu sv. Štěpán, první křesťanský král uherský, pokřtěný naším sv. Vojtěchem.

Kdo jede drahou z Vídně, Bratislavy, Galanty do Pešti, jede z Parkáně dále na východ a tomu radíme, aby vystoupil ve stanici

Velká Maruše, která leží již v Maďárii; dříve byla ve stol. hontské na Slovensku. Přívětivé německé městečko se 4200 obyv., stalo se oblíbeným letním sídlem Pešťanů. Na druhém břehu Dunaje vidíme tu na strmém vrchu malebné zříceniny Vyšehradu. Kdo má dosti pokdy, může se tu dáti převézti přes Dunaj a vystoupiti na Vyšehrad. Máme-li čas obmezený, potěšíme se aspoň pohledem naň z některé pobřežní restaurace. Na plovárně vykoupáme se v zelenavých vodách Dunaje a vyčkáme parníku jedoucího z Vídně od 7. hodiny ranní, který přijíždí sem mezi 4.—5. hodinou odpolední a dojíždí do Pešti mezi 7.—8. hodinou večerní. Příjezd do Pešti po Dunaji za letního večera jest čarokrásný.

Vrátíme se nyní zpět do Hronské Brežnice, odkud hlavní tratí dáme se dále na východ a za nedlouho jsme na stanici živého města Zvolena.

98 km Zvolen má 9000 obyvatel. Před městem v levo vidíme z vlaku továrnu na železný plech „Union". Omnibus z nádraží zaveze nás do města, kde se uchýlíme do městského hotelu na náměstí. V okolí Zvolena prýští se 12 minerálních pramenů.

Ozdobou města jesť na výšině stojící starý, v písních opěvaný, daleko viditelný, mohutný zámek čtverhranný, vystavěný roku 1351 králem Ludvíkem I. Nyní jsou v něm státní úřady. V jedné síni jsou na stropě obrazy uherských králů. Jan Jiskra z Brandýsa dostal roku 1439 město Zvolen darem od královny Alžběty. V bojích s ním vypálil Huňad Zvolen 14. října 1451. Město Zvolen mělo již roku 1846 svého slovenského poslance, jediného na sněmu prešpurském, totiž Ľudevíta Štúra.

Na náměstí je starý gotický kostel z r. 1381. V něm je šestihranná kamenná křtitelnice, podobná kalichu, s latinským nápisem, darovaná Bene-

diktem Gyurkym, poslancem města Zvolena na žilinskou evangelickou synodu roku 1610. Též mosazná lampa z roku 1566 a starý stříbrný kalich z roku 1620 jsou z časů, kdy kostel ten byl evangelický. V kostele je i náhrobek evang. faráře Nikodema Sartoriusa z roku 1595. Věž kostela je z r. 1648.

Pro svoji výhodnou polohu zeměpisnou Zvolen byl již častokráte navrhován za přirozené středisko Slovenska. K oživení života národního pracuje tu Ludová banka a Meštianská banka. Buditeli lidu byli tu dr. Ludevít Medvecký a Viliam Paulíny. Je tu slovenská reálka.

Ze Zvolena podnikneme výlet na Pustý hrad, který se vypíná jižně od města na strmém vrchu nad vtokem řeky Slatinice do Hronu. Dojdeme tam za půl hodiny. Býval to slavný stoliční hrad, který až do roku 1345 ovládal stolici zvolenskou, turčanskou, oravskou, liptovskou i s přilehlými slovenskými částmi stolice tekovské, hontské a novohradské. Tam vládl za časů Matouše Trenčanského mocný jeho protivník Donč, který pomáhal roku 1312 králi Karlovi Robertovi v bitvě u Rozhanovic. Zachována jest ještě brána jižní, blízko nejvyššího místa hradu, klenutá do polokruhu a nad ní zeď několik metrů vysoká. Dále je tu studna, do které vedou kamenné žlaby a pozůstatky zdí, spojujících horní hrad s dolním. Ve zdi brány bylo dubové dřevo tak silné, že sekerou nedalo se rozštípnout, malta byla jako cement, žlaby jakoby teprve nedávno byly vytesány a cihly by ani dnes nebylo možno udělat silnější. Obvod hradu měří ještě dnes 1848 metrů.

Z Pustého hradu jest pěkný pohled na údolí pohronské. Jižně od Zvolena za Slatinou jest dědina Moťová, kde prý stál v 15. století lovecký zámek krále Matyáše. Severozápadně od Zvolena 1 hodinu cesty vypíná se nad dědinou Sielnicou (blíže Hájniku) vrch Zámok, na němž jsou pozůstatky staré pevnosti, ohrazené suchou zdí bez malty, jejíž kameny s obou stran jsou ohněm slity a skelnou hmotou spojeny.

Jižně od Zvolena hradská vede dolinou Něresnicou (něresť = neštěstí) kolem „Hurbanovy skály“, která v podobě oltáře vyčnívá nad okolí a se které prý roku 1848 Hurban ke shromážděnému lidu řečnil. Hradskou touto za 3 hodiny dojdeme do slovenského městečka Dobronivé. V zámku dobronivském znamenitý uherský právník Verböczy sepsal prvý kodex soukromého práva uherského „Codex juris hungarici“. V naší době o probuzení lidu velmi se tu přičinil ev. farář Jan Slávik.

Z Dobronivé jest 13 km do města Krupiny v Hontě, které jest spojeno drahou s Ipolskými Šahami.

Ze Zvolena do Brezna.

Ze Zvolena vede odbočka dráhy na sever přes Banskou Bystrici do Brezové. Na této trati jsou tyto důležitější stanice:

6 km Sliač lázně. Železitý pramen tamější jest teplý 33° C a výborně léčí ženské nemoci.

22 km Baňská Bystrica jest hlavní město stolice

zvolenské a sídlo katol. biskupa. Má 10.776 obyvatel slovenských.

Poloha Bystrice jest tak krásná, že zavdala podnět k slovenskému pořekadlu: „Za živa v Bystrici, po smrti v nebi!“ V zámku, sídle biskupském, jsou dva gotické kostely. Velký německý kostel vystavěn byl r. 1494—1500 nákladem Mikuláše Gurtellera a po požáru roku 1500 obnoven nákladem Michala Königsbergera. Velká dvanáctiboká křtitelnice v podobě kalicha je z roku 1475. Po požáru roku 1761 byl kostel obnoven.

U tohoto kostela je menší, slovenský kostel z roku 1452. Mimo to jsou tu dvě: Petrmanovská a větší zvonice, bývalý městský dům se sloupořadím na straně od chrámu, nyní katolická škola.

Ve špitálském kostele sv. Alžběty chová se krásný, řezaný oltář ze 14. století. Na čtverhranném náměstí poutají pozornost 2 kostely a dům čís. 31 s arkýřem, ve kterém roku 1620 zvolen byl Gabriel Bethlen za krále uherského. Na evang. hřbitově najdeme hrob slovenského básníka Jána Botta, pěvce „Smrti Jánošíkovy“, a národovce Ludevíta Thurzy-Nosického. Vychází tu týdeník „Hronské noviny“.

Za biskupa Štefana Moysesa v letech 1851—1869 byla Bystrica vedle Turč. Sv. Martina středem národního života slovenského. Katol. gymnasium zdejší bylo tehdy pod Čulenovou správou německo-slovenským, nyní jest z něho slovenské gymnasium Andreja Sládkoviča, dívčí gymnasium, učitelský ústav a odborná škola kovorobná. Tu narodil se také r. 1860 literární historik český i slovenský, profesor dr. Jaroslav Vlček, jako syn profesora zdejšího gymnasia. Za biskupa Moysesa vydával tu Mich. Chrástek slovenský časopis „Cyrill a Method“ (od r. 1852).

V okolí Bystrice jsou nejkrásnější procházky:

1. Horní hradby podél Hronu.
2. Dolné lúky, kde jsou hostince a park.
3. Chodník z Hámru do Kostiviarské.

S Bystricí sousedí na jihu městečko Radvaň pod vrchem Urpínem, na jehož hřbitově odpočívá pod slovanskou lipou v chudičkém rově slovenský básník Andrej Sládkovič-Braxatoris, který tu byl evang. farářem. Mimo to jest tu zámek rodiny Radvanských se sbírkou zbraní a bibliotékou. Katol. kostel stojí na vrchu „Horka“ řečeném a ohrazují jej hradby z dob husitských. Zvony jeho mají nápisy v gotických minuskulách ze 14. století. V 17. století působil tu proslulý spisovatel Daniel Horčička-Sinapius a latinský básník Jan Kalinka, r. 1620 na zemském sněmu v Banské Bystrici vavřínem ověnčený.

Z Baňské Bystrice dále na východ jest stanice

32 km Slovenská Lupča.

Tu se narodil r. 1909 zemřelý slovenský filolog dr. Samo Czambel. Nad městečkem, na vysokém, skalnatém vrchu vypíná se starý, zachovalý hrad. Ze zachovalých komnat vyniká světnice s krásným stropem a nápisem nade dveřmi „Reginae Mariae 1531“, kdež se za královny Marie razily peníze.

36 km Lučatín. Nedaleko 5 km jest staré městečko Lubětová s kvetoucími dříve doly na železo,

44 km Brusno-Sv. Ondrej jsou lázně nevelké.

57 km Brezová má velké státní železárny.

Na sever 4 km jest Horní Lehota, kde působil v minulém století slovenský básník Samo Chalúpka jako farář. Jeho faru navštívila také naše Božena Němcová. Němcová ve svém cestopise uvádí mnohé vzácné národopisné poznámky o zdejším lidu. Tak píše o zdejším kroji:

„V dědinách okolo Bystřice a v Pohronském údolí dolů ku Zvolenu jsou krásné ženy, zvláště děvčata. Zvláště když jich jde v neděli četa vycifrovaných (vystrojených) do kostela v zelených sukních, černých čižmách, bílých fěrtúškách, červených šněrovačkách, modře lemovaných. U košil mají široké, bílé rukávy, červeně vyšité, od ramenou a od party na hlavě vlají rozličně barevné stužky.“

Z Brezové 11 km daleko po dráze jest město Brezno.

Má 4200 obyvatel slovenských. Na náměstí katol. kostel. Na katolickém hřbitově za městem zachoval se kostel zdí obehnaný z dob husitských. Nedaleko nádraží jest slovenský hostinec p. Pijára. V Brezně působil jako evang. učitel A. P. Záturecký, jehož velké dílo „Slovenská přísloví“ vydala v Praze Česká akademie.

Brezno jest rodištěm evang. superintendenta Karla Kuzmányho. Jeho píseň „Kdo za pravdu hoří“ zpívá se také u nás.

Z Brezna vede dráha částečně ozubená přes Polhoru do Tisovce v Gemeru, dlouhá 31 km.

Ze Zvolena jedeme dále hlavní tratí k východu. První stanicí za Zvolenem v levo jest

107 km Slatina.

Tu byli roku 1909 mnozí občané odsouzeni do vězení proto, že si zvolili za evang. faráře osvědčeného Slováka a při kázání, které na zkoušku měl kněz Maďaron, který se také ucházel o to místo, vyšli z kostela.

Další stanicí jest

109 km Víglaš. Nad ním se vypíná dobře zachovalý lovecký zámek krále Matyáše.

Král Matěj postavil si zámek na Víglaši dle pověsti proto, aby mohl číhati na krásné dívky okolní. Jednou však na své toulce zabloudil a byl nucen přenocovati u bače na salaši. Bača navařil k večeři halušek. Král Matěj vybíral si však jenom škvarky a halušky nechával. Bača uhodil ho prý lžicí přes prsty a pravil: „Nevybírej si, ale ber si od kraje!“ Když se král Matěj vrátil do Pešti, zavolal si prý milého bača k sobě a bohatě se mu za ty škvarky odměnil.

A již vjíždíme v národopisně nejzajímavější a nejryzejší kout Slovenska.

119 km Detva. Městečko Detva vzdáleno jest dobré půl hodiny od stanice. Detva znamená rodinu, staroslovanskou zádruhu.

Detva není osada stará. Založil ji roku 1638 hrabě Ladislav Čák, majetník zámku víglašského. Detvané jsou zdraví, silní lidé vysoké postavy a mají krásný kroj. Většina obyvatelstva přebývá v t. zv. „lazech“ (samotách). Hospodář obyčejně na loučce vystavěl si chaloupku a chlév a vzdělává okolní pole a louky. Lesu je Detvan nepřítelem, říkává se, že se sekerou se prý již rodí. Ve svých lazech Detvanci zůstali ušetřeni různých vlivů a zachovali si tak po dnešní den svoji originalitu.

Sládkovič zpívá o Detvanech na začátku své básně „Detvan“:

„Stojí vysoká, divá Pol'ana,
mať stará ohromných stínov,
pod ňou dedina Detvou volaná,
mať bujná vysokých synov.“

Bohatě illustrovanou monografii Detvy napsal r. 1905 Karel Medvecký, katol. farář. Detvana výborně charakterisuje tato pověsť:

„Kříž Kristův vzali v Jerusalemě Turci a zavřeli jej v zámku, zavřeném sedmi železnými branami. Do Jerusalemu přišli pak Angličan, Francouz, Rus, Slovák, Němec a Ital a radili se, jak by kříž z rukou tureckých dostali zpět.. Angličan povídá: „Kupme jej, ať stojí, co stojí!“ Francouz praví: „Přiveďme několik pluků vojska a dobudeme ho.“ Rus povídá: „Moji kozáci spořádají se s ním za hodinu.“ Ale Detvan praví: „Víte co, já jej v noci ukradnu!“

Druhý den ráno přinesl jej svým udiveným soudruhům. Ti se ho ptají: „Jak jsi jen prošel železnými branami a jak jsi přemohl turecké stráže?“ Detvan ukazuje na svůj opasek a praví: „Tu mám divotvorný proutek. Tím jsem šlehal a vše se otevřelo a stráž stanula jako dřevo!“ „A co chceš za to?“ ptali se ho nyní zástupci evropských velmocí, zvyklí jsouce tomu, že nikdo nic na světě zadarmo neudělá. „Nic,“ odpověděl Detvan, „abyste věděli, že Detvan je Detvan.“

Detvané také rádi vzpomínají slovenského hrdiny Jánošíka. Jeho obraz mají skoro v každé chaloupce. Soudruzi Jánošíkovi byli prý totiž všichni (počtem 12) z Detvy.

Z Detvy jedeme dále do města
150 km **Lučence.**

Jest to maďarské město na národnotsním rozhraní slovensko-maďarském. Z 13.000 obyvatel jest jen 10 procent Slováků. Avšak okolí na sever jest ryze slovenské a působením dra Ludevíta Bazovského jest značně probudilé. Přičiněním jeho založena tu byla r. 1909 slovenská Všeobecná banka, Také tu jsou dvě továrny na emailové nádobí. Je tu slovenské reálné gymnasium.

Vychází tu týdeník „Novohradská stráž“.

U Lučence r. 1451 Jan Jiskra z Brandýsa porazil Jana Hunyáda. O tom jedná I. díl Jiráskovy trilogie Bratrstvo: Bitva u Lučence.

Z Lučence západně 2 hodiny jest Halič (Gács) se zámkem hraběte Forgáče a továrnou na sukno.

Z Lučence na sever vede odbočka dráhy přes Brezničku do Poltáru. Na Poltáre jsou znamenitá ložiska hlíny.

Zámek Orava.

Z Poltáru jedeme dále přes České Brezovo až do gemerského města Kokavy.

Z Lučence na jih vede odbočka dráhy podél řeky Ipelu do stoličního města novohradského Balažových Ďarmot.

166 km Fiľakovo, nad nímž vypínají se zbytky starého hradu.

Odtud vede na východ odbočka dráhy do Feledu 27 km, Bánréve a Miškovce: Na této trati u 21. km míjíme zříceniny starého husitského hradu Hodějova.

Z Feledu odbočuje pak dráha na sever dolinou rimavskou do Rimavské Soboty, stoličního města gemerského, a do Tisovce. V této dolině jest mnoho památností z dob husitských. Vypsána byla již výše.

Starý gazda na Detvě.

SLOVNÍČEK K MAPĚ TATER.

B.

Baranie Rohy, Beraní Rohy, Zöldtavi csúcs, Grüne See-Spitze.

Bašta, Bástya, Bastei.

Bašta přední, Elülsö Bástya, Vordere Bastei.

Bašta zadní, Hintere Bastei.

Baštové sedlo.

Batizovský Loch.

Batizovské pleso. Batizfalvi tó, Botzdorfer See.

Batizovský štít, Batizfalvi csúcs.

Belá rieka; Bílá řeka.

Belanské Alpy, Bělské Alpy, Bělské vápencové hole, Bělské Tatry, Beler Kalkalpen.

Belanské kúpele, Bělanské koupele, Bělany Spišské, T. Barlangliget, Höhlenhain.

*Beliansk*ý *potok,* Bělanský potok, Bélánszkó p., Belanski Bach.

Belovodská dolina, Bělovodská dolina, Poduplazská dolina, Poduplaszki völgy.

Białka.

Biela plesa, Bílá plesa, Weisze Seen.

Biely Vah, Fehér Vág.

Biela voda, Biala woda, Poduplazski p.

C

Capie pleso, Kozí pleso, Szentiványi tó, Sz. See.

Cesta Marie Teresie, Mária-Terézia-út.

Cesta Klotyldina, Klotild-út.

Czuba Goryczkova.

Č.

Červená Hlína — Vörös egyag.
Červený kláštor, Vörös klastrom, Rotes Kloster.
Červené pleso, Vörös tó.
Čierna lavka, Černá lávka.
Čierné pliesko, Černé plesko, Fekete tó.
Čubryna, Czubryna.

D.

Dlhé pleso, Dlouhý stav, Hosszú tó, Langer See.
Dolina Bielej vody; Weiszwassertal.
Durný, Durny Szczyt, Nordtrabant.

F.

Fridrichova útulňa.
Furkotská dolina, Furkotské údolí, Furkota Tal.
Furkotský potok, Furkot Bach.
Furkota, štít.

G.

Ganek.
Gąsienicova plesa, Gasienicowe stawy.
Gerlach, Štít legionářů, Gerlsdorfer Spitze.
Giewont.
Goryczkovo sedlo.
Goryczkova czuba.
Grúnik, Grúnyik.
Gubałówka.

H.

Hinckova plesa, Hyncova plesa, Hinczói-to, Hinzen-Seen.
Hlinská dolina, Hlinska-Tal.
Hlinská veža, Hlinská věž, Hlinskaturm.
Hrubý, Gruby.
Huncovský štít, Hundsdorfer Spitze.
Huncovský žleb.

CH.

Chałubińskieho brána, Chalubiňského brána, Chalubiňski-Tor.
Chałubińského štít

J.

Jahňací štít, Jehněcí štít, Fehértavi csúcs, Fehértó cs. Weisz See-Spitze.
Jastraba, Jestřabí turně, Karfunkelturm.
Jaszczurówka.
Javorina, Javořina.
Javorinka, potok.
Jarovová dolina, Jaworowe-Tal.

K.

Kałatówki.
Kamenistá, potok; Kamenista-Bach.
Kamzík, hotel; Gemse.
Kežmark, Késmárk.
Kežmarský štít; Késmarki csúcs; Kesmarker Spitze.
Kežmarské žleby; Késmárki itató; Kesmarker Tränke.
Klotyldina cesta; Klotild-út.
Kmeťov vodopád.
Kohlbach, hotel.
Kolbové údolí.
Končistá, Končysta, Koncista.
Kondrátova dolina.
Kondrátova kopa; Kopa Kondracka.
Kôprová dolina; Koprova-Tal.
Kôprovské sedlo.
Kôprovský štít; Koprova-Spitze.
Kopské sedlo; Kopa-Pass.
Kościelec.
Kościeliska dolina.
Kotlina dolinka.
Kozie plesa, Kozí plesa; Gemsen Seen.

Kozi wierch; Kozí vrch.
Krátká.
Kriváň; Kriván.
Kriváňská Poľana
Krzyžne; Křižné.
Kundrátka
Kužnice; Eisenhammer.
Kvetnica; Květnice; Virágosvölgy; Blumental.

L.

Ľadová kopa; Ledová Kopa; Markazitturm.
Ľadový štít; Velký Kolba; Jegvölgyi csúcs; Eistaler Spitze.
Ľadové pleso.
Laštovičia veža; Laštovičí věž.
Liliový priesmyk; Liliový průsmyk; Liliové sedlo; Lilijowepass.
Liptovské Múry; Liptovské hole; Liptowskie Múry, Liptauer Mauern.
Litvorový stav; Litworowy-See.
Lomnica Tatranská; Lomnice Tatranská; Tátralomnicz.
Lomnický štít; Lomniczi csúcs; Lomnitzer Spitze.
Lorenzovo sedlo.

M.

Majláthova útulňa; Mailáth m. h.
Malá Studená dolina; Kleines Kohlbachtal.
Malá Vysoká; Kl. Visoka.
Malý stav; Fekete tó.
Marie Terezie cesta; Mária-Terézia-út.
Matliare; Matláry; Mátlárháza; Matlarenau.
Mengusovská dolina; Mengusovská dolina; Menguszfalvi völgy; Mengsdorfer Tal.
Mengusovské sedlo; Wilderer Joch.
Mlynica dolina; Mlinica Tal.
Mojžišov prameň; Mojžíšův pramen.
Mořské oko; Tengerszem; Meerauge.
Móry, hotel.

N.

Nad Pavlovou.
Nadskok, pleso; Nadskok See.
Nefcerský potok; Neftzer Bach.
Nosál.

O.

»Obrovský« vodopád.
Ohnisko.
Okruhlé pleso; Döller See.
Osterva; Oszterva.
Ostrá.

P.

Pálenica Velká; Palenica.
Patria.
Päť Poľských stavů; Pět Polských stavů; Lengyel öt tő; Poln fünf Seen.
Päť spišských plies; Pět spišských ples; Öt tó.
Pieniny; Pěniny.
Podbansko; Pod-Banskó.
Podspady.
Poľana Kriváňska.
Poľana Smytnia.
Polský hrebeň; Lengyel nyereg.
Popradské pleso; Poprádi tó; Popper See.
Pośrednia Turnia; Prostřední turně.
Priehyba Nižnia.
Priehyba Vyšnia; Vižna Priehyba.
Przedni staw; Přední stav; Przedni tó.
Pyšné sedlo.

R.

Roztocký potok.
Roztocká útulňa; Útulňa v Roztoke.
Rybie pleso; Rybí pleso; Mořské oko; Halas tó; Fisch-See.
Rysy; Tengerszem csúcs; Meeraugspitze.

Rumanovo pliesko; Rumanovo plesko; Ruman-See.
Rumanovský štít; Ruman-Spitze; Gans-Sp.

S.

Satan; Sátán.
Sedielko; Sedélko; Kl. Sattelpass.
Schodíky.
Siedem Granatów.
Siklava, vodopád.
Skalnaté pleso; Steinbach-See.
Skok, vodopád; Schleierwasserfall, Fátyolvizesés.
Slavkovský štít; Schlagendorfer Spitze, Nagyszalóki csúcs; *Starolesnický štít.*
Sliezsky dom; Sziléziaiház; Schlesierhaus.
Smokovec; Tátrafüred; Bad Schmecks.
Smokovec Nový; Uj Tátrafüred.
Smokovec Dolní; Alsó Tátrafüred.
Smrečinská plesa; Smrecsiny-tavak.
Smrečiny Temné.
Sňahový štít; Sněhový štít.
Solisko; Szolyiszkó.
Soliskový Kotel.
Spišská Belá; Spišské Bělany; Szepesbéla.
Spišská Magura; Zipser Magura.
Stredohrot; Středohrot, Mittelgrat; Középorom.
Studená dolina velká; Tarpataki völgy; Groszes Kohlbach-Tal.
Studenovodské vodopády.
Sublechnica.
Suchy vierch.
Svišťovka; Swistówka.
Svišťovka Velká; Ratzenberg.
Swinnica; Svinice.
Szczawnica

Š.

Široká veža; Široká věž; Červená veža; Roter Turm.
Špára; Sparaloch.

Štrba; Csorba.
Štrbské pleso; Csorbai tó; Csorber See.
Štrbská stanica.
Štrbský štít; Csorbai csúc; Csorber Spitze.

T.

Tatranská Lomnica; Tátralomnicz.
Temné Smrečiny.
Terianské pleso; Teriánszkó-tavak.
Téryho útulňa; Téry ház; Téry Schutzhaus.
Tichá dolina; Tycha Tal; Tycha völgy.
Tichá, potok; Tycha B.
Tokárňa; Drechslerhäuschen.
Tomanovské sedlo; Tomanowo-Pass.
Tri studničky; Tři studničky, Drei Quellen.
Tupá; Tupa.

U.

Útulňa v Roztoke.
Útulňa Majláthova; Mailáth m. h.
Útulňa Téryho; Téry ház, Téry Schutzhaus.

V.

Váha; Hunfalwy-Joch.
Večný dážď; Věčný déšť.
Velická dolina; Felkai völgy; Felker Tal.
Velické pleso; Felkai tó; Felker See.
Velický potok; Felkai p.; Felker Wasser.
Velká Kopa; Magas Kúp.
Velká Svišťovka; Ratzenberg.
Velká Zamrzlá.
Velká Pyšná; Wk. Pyszna.
Vesterovo, nyní *Tatranská Poľanka;* Tatra Széplak; Weszterheim.
Vižna Priehyba; Vyšnia Priehyba.
Východná.

Východňanská stanica.
Vysoká, Tatra csúcs; Tatraspitze.
Vyšné Hágy; Felsö Hágy; Hoch Hági.

W

Wahlenbergové pleso; Wahlenbergi-tavak; Wahlenberg-Seen.
Wielky staw; Velký stav; Nagy tó.

Z.

Za Handel.
Zadní stav.
Zakopané.
Zamrznuté pleso; Zamrzlý stav; Gefrorner See.
Závrat; Zawrat.
Zelené pleso; Zöld tó.
Zelený potok.
Zlobivá; Marthaspitze.
Zlomisko.

Ž

Žabí plesa; Békás tavak; Frosch-Seen.
Ždiarský priesmyk; Žďárský průsmyk; Zdjár-Pass.
Žltá veža.

UKAZATEL MÍSTNÍCH JMEN.

OBSAH.

str.

III. Stanislav Klíma: Vlakem přes Slovensko.

OBRÁZKY.

PRÍLOHY.

OPRAVY A DOPLŇKY.

Ke str. 34. Nový Smokovec. Sanatórium dra. Szontágha nemá 25, nýbrž 150 postelí. Mimo to staví tu právě mikulášský továrník Hubka nádherné, moderní sanatorium nákladem 25 milionů korun.

Ke str. 49. Nejlepší spojení (1920), Praha — Tatranská Lomnice:

Praha rychlík Wilsonovo nádraží 10·40 večer, Tatranská Lomnica 5·07 odpol.

Praha rychlík Wilsonovo nádraží *20 odpol., Tatranská Lomnica 7·58 ráno.

Praha — Trenčanské Teplice:

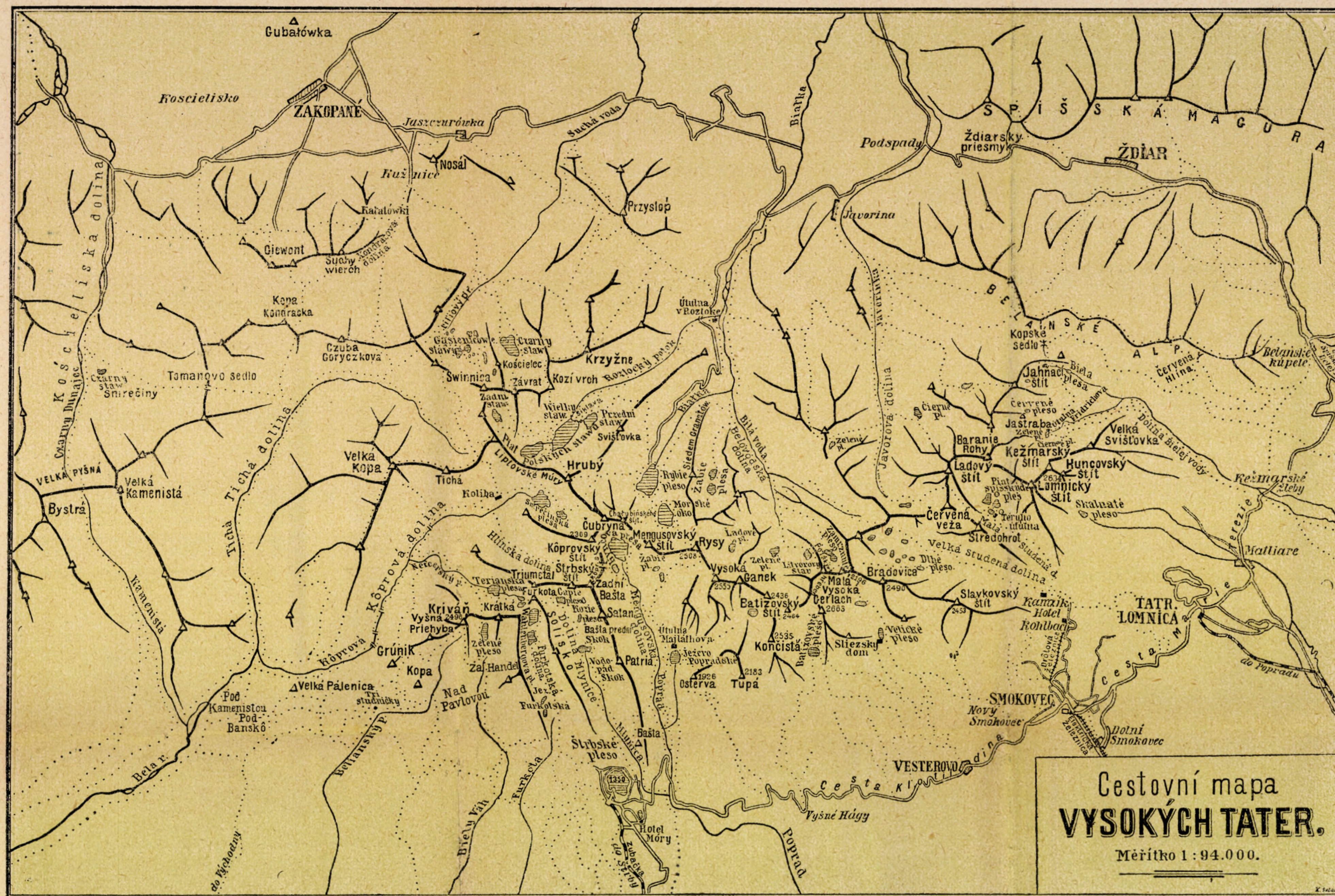
Prava rychlík Wilsonovo nádraží 7·15 ráno, Trenčanské Teplice 6·38 večer.

Ceny jízdních lístků jsou nyní o 100% vyšší.

Ke str. 94. Košiariska. Rodiště gen. dra. Milana Štefánika. Vzdálena jsou asi 6 km od železniční stanice Brezno.

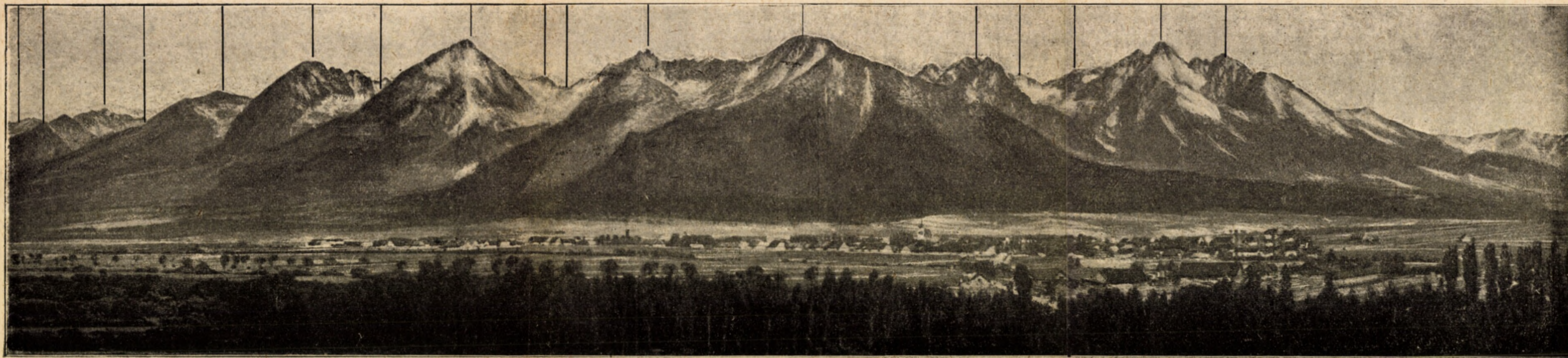
Ke str. 53. Slovenské výrazy: čes. kapsa, slov. vrecko; čes. brašna, slov. kapsa; čes. knoflík, slov. gombík.

Hřbety horské
Silnice
Železnice
Vrcholy horské
cesty a stezky
Osady

VÝKLAD ZNAČEK.
Obec do 2.000 obyv.
Obec " 5.000 "
Obec " 10.000 "
Obec " 25.000 "
OBEC " 50.000 "
OBEC přes 50.000 "
Města se zřízeným magistrálem
Města s municipiem
Sídla okresů
Sídla stolic
hranice král. Uherského
hranice stolic
národnostní rozhraní
železnice
silnice
lázeňská místa
Vých. délka 21° od Greenw
49°
48°
19°
22°
TĚŠÍNSKO
HALIČ
MORAVA
DOLNÍ RAKOUSKO
Bratislava
Trenčín
Žilina
Ružomberok
Levoča
Prešov
Košice
Banská Bystrica
Zvolen
Nitra
Komárno
Ostřihom
Miškovec
Jager
Nyíredháza
Tokaj
Užhorod
Beregszász
Rab
PEŠŤ-BUDÍN
BUDAPEST
STOLNÝ BELEHRAD
JÁSBERÍN
CZEGLÉD
MAPA
SLOVENSKA.
UPRAVIL
Dr. VIT. CINTULA.
Měřítko: 1 : 1,400.000.
Na Slovensku mají stolice a municipia obyvatelstvo
I. skoro výhradně slovenské :
1. stol. oravská (94 7% slov)
2. " trenčanská
3. " liptovská
4. " zvolenská
II. většinou slovenské :
5 " turčanská
6 " nitranská
7 " šaryšská
8 " spišská
9 " tekovská
10 " bratislavská
municip. Štiavnica a Belá
III. menšinou slovenské :
11. stol. gemerská
12. " hontská
13. stol. zemplínská
14. " užhorodská
15. " novohradská
16. " abaujtornanská
mun Košice
" Bratislava
Ostatní stolice :
17. stol. berežská
18. " sabolčská
19. " boršodská
20. " hevešská
21. " pešťpilišská
22. " bělehradská
23. " vesprimská
24. " komárenská
25. " rábská
26. " mošoňská
Červená čára označuje hranici Slovenska s Maďarskem.

Pohled na Vysoké Tatry z Popradu.